

(TRANS)FORMACIJA JEZIČNOG IDENTITETA POTOMAKA DALMATINACA NA NOVOM ZELANDU

Bjedov, Nela

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:256876>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

Filozofski fakultet

Nela Bjedov

**(TRANS)FORMACIJA JEZIČNOGA IDENTITETA
POTOMAKA DALMATINACA NA NOVOME
ZELANDU**

DIPLOMSKI RAD

Split, rujan 2020.

Nela Bjedov

**(TRANS)FORMACIJA JEZIČNOGA IDENTITETA
POTOMAKA DALMATINACA NA NOVOME ZELANDU**

diplomski rad

**Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Inojezični hrvatski**

Studentica:

Nela Bjedov

Mentor:

Dr. sc. Josip Lasić

Split, rujan 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. O JEZIKU POTOMAKA DALMATINACA NA NOVOME ZELANDU	8
2.1. Definicije jezika – materinski, prvi, drugi, strani, nasljedni, predački	8
2.2. Jezik potomaka – predački i nasljedni	9
3. SUVREMENA ISTRAŽIVANJA HRVATSKOGA KAO NASLJEDNOGA I PREDAKOGA JEZIKA	12
3.1. Anglofono područje	13
3.2. Germanofono područje	15
3.3. Mađarski prostor	16
3.4. Slovački prostor	17
3.5. Hispan(sk)o govorno područje	18
3.6. O nasljednim i predačkim govorima na prostoru RH	19
4. TEORIJSKI, METODOLOŠKI I POVIJESNI OKVIR ZA OPIS GOVORA POTOMAKA DALMATINACA NA NOVOME ZELANDU	22
4.1. Teorijska podloga za istraživanje	22
4.2. Cilj(evi) i hipoteza	24
4.3. Metodološki i povijesni okvir	25
4.3.1. Metodologija istraživanja	25
4.3.2. Sociodemografski podatci	29
4.3.3. Iseljavanje na Novi Zeland	32
4.3.4. Doseljenje i organizacija života na Novome Zelandu	35
4.3.5. Adaptacija i integracija	36
4.3.6. Mediji, vjerski život i rad društava – niše (o)čuvanja jezičnoga identiteta	38
5. REZULTATI I ANALIZA	42
5.1. Jezična biografija	42
5.2. Procjena vlastitog znanja DG-a	51
5.3. Procjena učestalosti upotrebe DG-a	53
5.3.1. Obitelj	53
5.3.2. Posao i škola/fakultet	55
5.3.3. Prijatelji i poznanici	56
5.3.4. Javne ustanove	56
5.3.5. Mediji	57
5.4. Upotreba i dostupnost medija i medijskih sadržaja	57
5.5. Procjena o nastanku promjena u korištenju DG-a tijekom vremena s obzirom na četiri jezične vještine	59
5.6. Razlozi promjena u učestalosti upotrebe	60

5.7. Reakcije i stavovi anglofone okoline na DG	64
5.8. Motivacija ispitanika za znanjem DG-a	67
5.9. Percepcija vlastitoga doprinosa očuvanju DG-a i percepcija očuvanja DG-a.....	68
5.10. Stavovi prema trima idiomima zastupljenima u istraživanju	77
5.11. Procjena osjećaja pripadnosti.....	78
6. ZAKLJUČAK.....	89
7. LITERATURA	91
PRILOZI.....	99
Prilog 1. Upitnik o dalmatinskome govoru – hrvatska inačica	99
Prilog 2. Upitnik o dalmatinskome govoru – engleska inačica	109
Prilog 3. Popis tablica	119
Prilog 4. Popis grafikona.....	119
SAŽETAK	120
SUMMARY	120
IZJAVA 1.....	121
IZJAVA 2.....	122

1. UVOD

Migracije su već stoljećima sastavni dio života, a posebice u onome dijelu Svijeta koji nazivamo, shvaćamo i percipiramo kao Zapad. Bez obzira o kojoj je vrsti migracija riječ i bez obzira na razloge koji ih potiču, migracije su postale globalni fenomen. Sa sigurnošću se stoga može tvrditi kako danas ne postoji osoba koja ne poznaje nekoga tko je migrirao ili koja sama nije migrirala. Migracije su kretanje pojedinaca ili grupa ljudi iz jednoga mjesta u drugo i mogu biti vanjske (izvan granica države) i unutrašnje (unutar granica države) (usp. Swann i sur. 2004: 205). One su dugo već središnji predmet zanimanja brojnih znanstvenih područja u prvome redu društvenih i humanističkih znanosti primjerice u demografiji, sociologiji, antropologiji, ali i u lingvistici.

Osobe koje sudjeluju u procesu migracije klasificiramo kao: (a) migrante useljenike i (b) migrante iseljenike, ovisno o tome dolaze li u ili odlaze li iz mjesta koja služe kao referentna točka za njihovo kretanje (migriranje). Pojam se iseljenništvo vezuje uz vanjske migracije i iz te se perspektive iseljenikom podrazumijeva ona osoba koja seli u drugu zemlju / državu, a ne na neko novo područje unutar iste države.¹

Kao i kod većine europskih naroda tako se iseljavanje hrvatskoga naroda ne ubraja ni u kakav suvremeni fenomen. Iseljavanja su s hrvatskih prostora započela još u 15. stoljeću, a za vrijeme je osmanlijskih osvajanja zabilježen možda najveći egzodus i migracija hrvatskoga stanovništva (usp. Čizmić 1996: 431). Od tih će vremena iseljavanje s hrvatskih prostora postati stalna društvena pojava, nekada veća, nekada manja i tako sve do druge polovice 19. stoljeća kada se javljaju novi razlozi iseljavanja u nepoznate i daleke prekomorske krajeve – najprije na prostor SAD-a, zatim u Južnu Ameriku i nakon toga u Australiju i na Novi Zeland.

Od sredine 19. stoljeća Hrvati su se počeli iseljavati u prekomorske krajeve u potrazi za poslom. Mahom su to bili stanovnici Dalmacije koja je pod Austrijom teško živjela. Dalmacija je bila odsječena od svojeg zaleđa i okrenuta poljodjelstvu, osobito vinogradarstvu. Upravo je vinogradarstvo sredinom 19. stoljeća pretrpjelo najveći udarac, i to zbog uvođenja tzv. 'vinske klauzule' kojom je Monarhija dopustila uvoz jeftinih talijanskih vina te tako uništila konkurentnost domaćih. Istodobno je došlo do krize dalmatinskog brodarstva, koje svojim jedrenjacima nije moglo konkurirati brodovima na parni pogon. Sve je to pratio i kasni razvoj industrijalizacije te višak seoskog stanovništva koje pod tim uvjetima nije moglo naći posla oa je opstanak moralorješavati iseljavanjem. (v. Bezić Filipović 2007: 121)

¹ V. <<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27891>> i <<http://hjp.znanje.hr/index.php=iseljenik>> (pristup: 20. 8. 2020.)

U razdoblju je do početka 1. svjetskoga rata, preciznije kroz zadnja dva desetljeća 19. i prva dva desetljeća prošloga stoljeća, dalmatinsko stanovništvo² iseljavalo na područje SAD-a, Južne Amerike, Južne Afrike, Australije i Novoga Zelanda. Nakon 2. svjetskoga rata većinom se to iseljavanje kretalo prema području dvaju američkih kontinenata, a sredinom 60-ih prošloga stoljeća iseljava se u anglofone države – Australiju, Kanadu, Novi Zeland i ponovno u SAD.³ U razdoblju su do početka 1. svjetskoga rata iseljenici uglavnom odlazili u navedene prekomorske zemlje kako bi brzo zaradili novac te se vratili u rodnu zemlju, ali, nažalost, mnogima se plan o povratku nije ostvario već su trajno nastanili zemlje u koje su doselili zbog posla i zarade (v. Banović 1987: 316; Čizmić 1996: 432).

Osim skromnih materijalnih dobara, radnih iskustava stečenih uglavnom u poljoprivrednoj djelatnosti te slabe i nedostatne razine obrazovanja⁴ ponijeli su sa sobom u nepoznate svjetove najvredniji identifikator pripadnosti – svoj materinski jezik, odnosno govor⁵ kraja iz kojega su iselili, koji je bio neki od dalmatinskih govora (dalje u radu DG). Dalmatinsko je tako seljačko i slabo obrazovano stanovništvo činilo najveći dio iseljeničke populacije (v. Bezić Filipović 2007: 122), a jezik (DG) je, koji su ponijeli sa sobom, bio lokalni idiom mjesta iz kojega su krenuli u iseljništvo. Bio je to, dakle, neki od govora s prostora srednje i južne Dalmacije. Standardni su hrvatski jezik učili kratko i nedostavno i tako, zbog niske razine obrazovanja, u potpunosti komunikacijski nefunkcionalni na standardnome jeziku⁶. U novome kraju nisu zato mogli ni upotrebljavati što znači da je za njih u novome okruženju postojao samo odnos između njihova materinskoga (DG) i službenoga jezika zemlje primateljice (konkretno je to službeni engleski jezik, dalje u radu pokratom EJ). S druge strane, po dolasku

² Zbog lakšega razumijevanja prostora iseljavanja pod iseljeništvom se dalje u radu podrazumijevaju iseljenici i iseljeničke skupine s prostora današnjega središnjega i južnoga dijela Dalmacije. Ostali prostori današnjega teritorija Republike Hrvatske s kojih se iseljavalo u prekomorske zemlje nisu predmet istraživanja u ovome radu te se odrednica hrvatsko iseljništvo pojavljuje u kontekstu dalmatinskoga prostora kao dijela hrvatskih zemalja iz kojih se iseljavalo.

³ Usp. <<https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenistvo/hrvatski-iseljenici-u-prekomorskim-i-europskim-drzavama-i-njihovi-potomci/749>> (pristup 23. 8. 2020.)

⁴ Dalmatinski su iseljenici uglavnom u prvim valovima iseljavanja bili mladi muškarci, slabo obrazovani s najčešće nekoliko završenih razreda osnovne škole te, a što je od presudnoga značaja za promatranje dalmatinskoga identiteta – bez znanja i institucionalnoga učenja standardnoga hrvatskoga jezika. Jedini je, dakle, jezik bio onaj ponesen iz kraja iseljavanja te se stoga dalje taj jezik jednoznačno i nedvosmisleno definira i terminološki određuje kao – dalmatinski govor (pokratom DG).

⁵ Odrednica govor dalje se koristi u smislu jezik jer su iseljenici odlazili uglavnom funkcionalno nepismeni – jedina vještina kojom su vladali bio je govoreni jezik, a pisani su jezik slabo i nedostavno poznavali. Od četiriju jezičnih vještina vladali su govorenjem i slušanjem, a slabo i nedovoljno vještinom pisanja i čitanja. Stoga se dalje koristi odrednica govor.

⁶ Budući da se promatrani valovi iseljavanja Dalmatinaca događaju kroz drugu austrijsku upravu, dakle iza 1774. godine kada Marija Terezija uvodi obavezu pohađanja niže škole pod standardni se jezik podrazumijeva jezik poučavanja tadašnje obavezne škole, a to je uz njemački bio i hrvatski. Kako su iseljenici bili uglavnom bez završene škole nisu imali priliku institucionalno upoznati se s drugim hrvatskim jezikom osim onoga koji je bio njihov obiteljski, odnosno govor mjesta u kojem su odrastali i usvajali jezik.

na novi prekomorski prostor nisu poznavali većinski jezik zemlje primateljice što vodi do zanimljivoga jezičnoga odnosa – doneseni jezik i zatečeni jezik. Poznavali su samo svoj materinski govor pa u prvome razdoblju po dolasku nije bilo puno mogućnosti za razvijanje situacija u kojima bi se razvio sustav istodobnoga korištenja dvaju kodova (u konkretnome slučaju DG-a i službenoga EJ-a). Za potrebe su se komunikacije prebacivali s jednoga na drugi, ovisno o razini razumijevanja, ali i o samoj težini razumijevanja konteksta. Za dalmatinske je iseljenike u anglofonim zemljama, posebice za one iseljenike koji su u središtu ovoga istraživanja – dalmatinske iseljenike i njihove potomke na Novome Zelandu (najudaljenijemu anglofonome prostoru) uspostavljen od samoga početka takav komunikacijski odnos – doneseni materinski DG s jedne i službeni (kolonizatorski) engleski jezik (EJ) s druge strane.⁷

U istraživanju koje slijedi središte je zanimanja stavljeno na promatranje razina i modela današnjega (o)čuvanja jezika iseljavanja s prostora srednje i južne Dalmacije na Novi Zeland, a među potomcima treće i četvrte generacije. Iseljavanja sa srednjodalmatinskoga područja imala su nekoliko svojih migracijskih faza, a prvi su doseljenici na Novi Zeland došli u zadnjemu desetljeću 19. stoljeća. Na prostor su Zemlje dugoga bijeloga oblaka (maor. *Aotearoa*)⁸ došli s područja središnje i južne dalmatinske obale, posebice (s prostora) između Makarske i poluotoka Pelješca zatim s otoka Brača, Hvara, Visa i Korčule i mjesta koja se nalaze nedaleko od obale (s prostora zaleđa) sa središtima Vrgorac i Imotski (usp. Stoffel 2002: 2).

Geografski je prostor srednje i južne Dalmacije, s kojega se iseljava na Novi Zeland, dakle, polazišna osnova ovoga rada koji za cilj ima prikazati identitet i model(e) (o)čuvanja jezika dalmatinskih predaka na prostoru Novoga Zelanda među njihovim potomcima. Najprije se istražuje i potom analizira dalmatinski jezični identitet (sa)čuvan u (ne)jezičnome ponašanju ispitanika – potomaka. Ispitanici su u ovome radu potomci dalmatinskih doseljenika, pripadnici su druge i treće generacije iseljenika sa srednjodalmatinskoga prostora, a sudjelovali su dobrovoljno u istraživanju od studenoga 2019. do travnja 2020. godine raspoređeni prema srednjo- i južnodalmatinskome prostoru doseljenja njihovih predaka (prostora odakle su iselili na Novi Zeland), a koji su:

- Makarsko primorje (mjesta Drašnice i Podgora)
- Zabiokovlje (mjesta Kozica i Vrgorac)

⁷ Uz snažne utjecaje i trećega jezika (govora) pripadnika starosjedilačkoga stanovništva Maora.

⁸ Maori, autohtono novozelandsko stanovništvo, prostor je današnjega Novoga Zelanda imenovalo prije dolaska kolonizatora Engleza, a kao *Aotearoa* u prijevodnome značenju – Zemlja dugoga bijeloga oblaka.

- srednjodalmatinski otoci (Hvar (Sućuraj) i Korčula (Pupnat))
- poluotok Pelješac (mjesto Postup)

U istraživanju je sudjelovalo petnaest ispitanika.⁹ Materinski je govor predaka bio neki od (tadašnjih) dalmatinskih govora (DG) s geografskoga područja srednje i južne Dalmacije. Dalje se sintagma *dalmatinski govor* (pokratom DG) odnosi na govor(e) s navedenoga geografskoga područja iseljavanja predaka u prošlosti. Neki je od zastupljenih DG-a (govor Makarskoga primorja, govor Zabiokovlja, pelješki govor(i), hvarski i korčulanski govor(i)) za pretke ispitanika bio materinski i jedini jezik koji su poznavali po dolasku na Novi Zeland. Za njihove je potomke DG nešto sasvim drugo jer je iz generacije u generaciju zbog niza okolnosti (integracija, adaptacija, brakovi s pripadnicama/pripadnicima drugih jezičnih zajednica, dominacija službenoga engleskoga i dr.) mijenjao svoj oblik, poslije toga i status te time i terminološku odrednicu – od po dolasku predaka prvoga, materinskoga jezika i onda prelaskom na nove generacije (potomke) prelazak jezika u nove domene kao što su – DG kao drugi, nasljedni i predački jezik.

U ovome je radu, a na jednome mjestu cilj prikazati, na uzorku analize jezičnoga ponašanja potomaka dalmatinskih iseljenika na Novome Zelandu (ujedno i potomaka DG-a), (trans)formiranje i vidljivost identiteta kroz najupečatljiviju mu odrednicu – jezik (govor predaka) i njegovo prenošenje (nasljeđivanje) u današnjemu višejezičnome novozelandskome okruženju. Nužno je stoga za početak razjasniti osnovne terminološke odrednice jezika koji se dotiče Dalmatinaca na prostoru Novoga Zelanda – od prvih useljenika (predaka) kojima je bio prvi, materinski, obiteljski do prelaza na kasnije naraštaje (jezik potomaka) kojima je taj jezik: drugi (nerijetko i treći), nasljedni i predački.

⁹ Valja na ovome mjestu iskazati svekoliku zahvalnost gospodinu Stipi (Stevenu) Banu, potomku dalmatinskih iseljenika na Novome Zelandu na pomoći oko rada s ispitanicima. Sam je postupak pronalaska ispitanika bio izrazito zahtjevan i dugotrajan, valjalo je na jednome mjestu naći i aktivirati potomke iseljenika s prostora srednje i južne Dalmacije. Samo je istraživanje trajalo više mjeseci, započelo je od listopada 2019. godine. Zahvaljujemo na ovome mjestu svim ispitanicima uključenima u istraživanje jer bez njihove susretljivosti, uloženoga vremena i iznimnoga angažmana ne bi bilo ovoga rada. Još jednom im velika hvala što su spremno ustupili svoja svjedočanstva i sjećanja kako bi se mogao uokviriti opis (o)čuvanja nekoga od dalmatinskih govora (DG-a) na najudaljenijoj iseljeničkoj točki svijeta – na prostoru Novoga Zelanda. U istraživanju su, a bitno je istaknuti, zbog prostorne i vremenske razlike, pomogle svekolike blagodati novih oblika komuniciranja – od *Whatsappa* preko *Facebooka*, *Instagrama* pa do klasične komunikacije s ispitanicima e-mailom. Kako je ovo prvo istraživanje (o)čuvanja jezika u najudaljenijoj dalmatinskoj (time i hrvatskoj) iseljeničkoj zajednici u suvremenim okolnostima i s živim uzorkom, mišljenja smo kako će ono svojim rezultatima doprinijeti u sljedećim istraživanjima jezika (na većemu uzorku ispitanika) u drugim prekomorskim iseljeničkim zajednicama jer gotovo da više nema aktivnih govornika bilo kojega od hrvatskih govora u prekomorskim zemljama.

2. O JEZIKU POTOMAKA DALMATINACA NA NOVOME ZELANDU

2.1. Definicije jezika – materinski, prvi, drugi, strani, nasljedni, predački

Jezik se, a s obzirom na način njegova korištenja, različito definira. S obzirom na njegovu pripadnost pojedincu može biti – materinski (1), prvi (2), drugi (3), strani (4), ini (5), nasljedni (6) i predački (7). Dakako, postoje i druge odrednice, ali za potrebe prikazivanja jezičnoga ponašanja potomaka dalmatinskih iseljenika na Novome Zelandu središte je na ovih sedam odrednica.

Materinski jezik (engl. *mother tongue*) (1) prvi je jezik koji čovjek u svom životu kao dijete usvaja (usp. Jelaska 2005: 24) ili prema drugome opisu to je jezik koji pojedinac koristi od rođenja, uobičajeni jezik doma i zajednice (usp. Swann i sur. 2004: 213). Mada odrednica *materinski* ukazuje na povezanost toga jezika s majkom, materinski jezik ne mora nužno biti jezik koji je dijete primilo od majke (v. Jelaska 2005: 25).

Za odrednicu *prvi jezik* (engl. *first language*) (2) dobar opis donosi *A Dictionary of Sociolinguistics* te pod prvim jezikom podrazumijeva onaj jezik koji pojedinac prvoga nauči (usp. Swann i sur. 2004: 110). Međutim, *prvi jezik* (dalje pokratom J1) odnosi se i na jezik u kojemu pojedinac ima najviše kompetencija u bilo kojemu razdoblju svoga života i on može biti različit od kronološki prvoga jezika (usp. Swann i sur. 2004: 110). I Jelaska spominje isto kad kaže da „u jezičnome razvoju, koji ipak traje godinama, različiti jezici mogu preuzimati ulogu prvoga jezika“ (v. Jelaska 2005: 26). Dakle, određena su preklapanja između *materinskoga* s jedne i *prvoga jezika* s druge strane jer „iako je materinski jezik prototipno i prvi jezik, a i obratno: prototipni je prvi jezik materinski, to nije nužno tako“ (v. Jelaska 2007: 87).

Drugi jezik (engl. *second language*) (3) je bilo koji novi jezik kojim osoba ovladava u zajednici gdje se njime služi, od najmanje kao što je obitelj, do najšire kao što je zemlja. Drugim se jezikom najčešće smatra jezik koji tko usvaja poslije materinskoga u prirodnoj sredini, ili ga pak usvaja zajedno s materinskim, ali nakon usvojenih osnova materinskoga (usp. Jelaska 2005: 27). *A Dictionary of Sociolinguistics* donosi opis da je *drugi jezik* pojam koji se često odnosi na kontekste u kojima je drugi jezik dostupan kao medij komunikacije (usp. Swann i sur. 2004: 272). Isto kao i za odrednicu prvi, postoje mnoga značenja koja se vezuju uz odrednicu drugi pa se termin drugi jezik može odnositi i na kronološki drugi

usvojeni/naučeni jezik, ali i na jezik koji je drugi po stupnju jezične kompetencije (usp. Jelaska 2005: 28).

Strani jezik (engl. *foreign language*) (4) je „prototipno jezik koji se ne govori u okolini gdje tko živi i djeluje“ (v. Jelaska 2007: 88). Takav se jezik „uči u školi ili na posebnim tečajevima u zemlji u kojoj se njime ne služi. (...) To znači da se strani jezik prototipno uči, ne usvaja (...)“ (v. Jelaska 2005: 29). Iako na se na prvi pogled čini kako je razlika između stranoga i drugoga jezika sama po sebi jasna, u različitim znanstvenim disciplinama ne postoji uvijek potreba za odvajanjem ovih dvaju pojmova (v. Jelaska 2005: 29 – 30).

Ini jezik (5), prema nekim stručnjacima koji se bave područjem ovladavanjem jezikā, podrazumijeva sve jezike koji su za pojedinoga govornika strani i na različite ih je načine usvajao kroz život (usp. Jelaska 2007: 89). Tako bi u ovakvome definiranju ini jezik mogao biti sinonima odrednica i drugome i stranome jeziku.

Nakon pregleda terminoloških odrednica jezika (materinski, prvi, drugi, strani, ini) i uvida u opise na hrvatskome i engleskome jeziku valja se dalje usredotočiti na sljedeće dvije odrednice jezika, a koje su ključne za razumijevanje jezika koji se u ovome radu istražuje i analizira – *predački jezik* (6) i *nasljedni jezik* (7). I jedan su i drugi vezani najprije uz materinski, ali iz njega proizlaze kao svojevrsni drugi i nerijetko strani jezik. U središtu promatranja jezičnoga ponašanja potomaka Dalmatinaca na Novome Zelandu upravo je njihovo posjedovanje, korištenje i stav o vlastitome predačkome, odnosno nasljednome jeziku. Donosi se u nastavku detaljna raščlamba, a kako bi se jasnije odredilo – jesu li jezik predaka (predački jezik) i jezik nasljednika (nasljedni jezik) istoznačnice za jedan jezik ili su predački jezik i nasljedni jezik dva različita oblika koja promatramo na primjerima danas (o)čuvanoga DG-a na Novome Zelandu.

2.2. Jezik potomaka – predački i nasljedni

Nasljedni jezik (engl. *heritage language*) prema definiciji priručnika *A Dictionary of Sociolinguistics* opisan je kao predački jezik (jezici) ili jezik (jezici) podrijetla čiji su se članovi prebacili ili su u postupku prebacivanja na većinski (službeni) jezik te uključuje: domorodačke jezike, kolonijalne jezike i migrantske jezike (usp. Swann i sur. 2004: 133). Iz same je definicije nasljednoga jezika očito da ne postoji razlika između (a) nasljednoga i (b) predačkoga jezika. Međutim, na hrvatskome se jeziku razlikuju nasljedni i predački jezik.

Nasljedni jezik (a) jedna je od podskupina inih¹⁰ jezika. Nasljedni jezik njegovi govornici usvajaju u obitelji ili užoj zajednici koja se nalazi u okružju glavnoga jezika širega društva (u konkretnome istraživanju DG-a u okružju engleskoga na Novome Zelandu). Međutim, da bi zbilja bila riječ o nasljednome jeziku, govornik tim jezikom mora bar donekle vladati i mora biti u stanju do neke ga mjere razumjeti. Upravo u tome leži razlika između nasljednoga i predačkog jezika – razumije li ga netko ili ga ne razumije.

Kod razumijavanja značenja što je *predački jezik* (engl. *ancestral language*) (b) ključna je za njegovo definiranje odsutnost jezičnih kompetencija, ali osobe su pri tome izostanku svjesne da se taj jezik nekoć govorio unutar obitelji odnosno da su im pretci govorili tim (sada predačkim) jezikom (v. Jelaska 2004: 83 i usp. Jelaska i Kusin 2005: 52; v. Cvikić, Jelaska i Kanajet Šimić 2010: 119).

Uzimajući ovakav teorijski okvir jasno je da je DG među potomcima Dalmatinaca na prostoru Novoga Zelanda uglavnom predački jer ga funkcionalno slabo i nedostatno znaju, a ne nasljedni jezik. U nastavku se dakle DG razumijeva i uzima u promatranje isključivo kao predački. DG je materinski jezik onima iz prve generacije potomaka jer prvi iseljenici slabo (i nikako) poznaju većinski, okolinski EJ (posebice u onim obiteljskim zajednicama gdje ne dolazi do brakova s osobama nedalmatinskoga podrijetla) te se unutar obiteljskoga okruženja prenosi na prvu generaciju potomaka samo DG. U današnjemu vremenu određena skupina među potomcima druge, treće (nerijetko i četvrte generacije) smatra DG svojim prvim, odnosno svojim drugim jezikom. Međutim, u kontekstu potpune adaptacije u novozelandsku dvojezičnost (useljenički DG predaka nasuprot većinskome, kolonizatorskome EJ-u) i danas isključiva monojezičnost (EJ) taj se DG teško može definirati kao – prvi jezik. On među potomcima uključenima u istraživanje u ovome radu niti je strani niti drugi već je, a s obzirom funkcionalnost korištenja taj njihov DG¹¹: (a) *nasljedni DG* ukoliko ga (donekle) razumiju i mogu se na njemu sporazumijevati u jednostavnijim kontekstima, i (b) *predački DG* ukoliko ga ne govore, ne razumiju i ne koriste.

U hrvatskome je jezikoslovlju područje istraživanja nasljednoga i predačkoga jezika započelo još sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća (v. Jutrović i kasnije v. Filipović), ali je u proteklih petnaestak godina doživjelo svoj zamah. Donose se u nastavku najvažniji suvremeni prinosi iz područja hrvatskoga kao nasljednoga / predačkoga jezika iz

¹⁰ Odrednica *ini* u hrvatskome se jezikoslovlju koristi kad nije potrebno razlikovati drugi od stranoga jezika, a isto se tako *ini* koristi kao nadređeni pojam nasljednome jeziku (v. Cvikić, Jelaska i Kanajet Šimić 2010: 118–119).

¹¹ Taj će DG u radu biti kategoriziran kao predački bez obzira što među ispitanicima ima i nasljednih govornika. Jezika predaka nema u aktivnoj upotrebi pa se predački i nasljednici govornici DG-a za potrebe ovoga rada promatraju isključivo kroz odrednicu govornika DG-a kao predačkoga jezika.

zadnjega otprilike desetljeća i pol.¹² Analizirani su radovi i rezultati istraživanja predstavljeni u njima postavili hrvatsko jezikoslovlje u sam vrh među slavenskim jezicima u dinamičnome jezikoslovnome području – istraživanju nasljednoga i predačkoga jezika.

¹² Za početak istraživanja u novijemu razdoblju uzima se godina 2005. kada je u rujnu održana u Zagrebu značajna konferencija Hrvatski kao drugi i strani jezik (pokratom HIDIS). Doprinos je toga okupljanja niz značajnih istraživanja i objavljenih radova koji su, potaknuti tom konferencijom, uslijedili nakon 2005. godine.

3. SUVREMENA ISTRAŽIVANJA HRVATSKOGA KAO NASLJEDNOGA I PREDČKOGA JEZIKA

Zanimanja znanstvenika za proučavanjem i istraživanjem hrvatskoga iseljeničtva nikada nije manjkalo. Brojni su radovi i studije raspravljali (i danas raspravljaju) o različitim aspektima života u iseljeničtvu (demografija, ekonomija, politika i dr.). Isto su tako i istraživanja iseljeničtva u kojima se jezik stavlja kao glavni predmet zanimanja vrlo dinamična tema. Naime, od pojave monografije Mate Ujevića *Gradišćanski Hrvati* (1934) kao prve cjelovite studije o jednoj hrvatskoj iseljeničkoj zajednici pa do današnjih dana nastao je velik broj znanstvenih radova, monografija, sinteza i rezultata istraživanja u kojima je glavni predmet zanimanja – jezik u iseljeničtvu. Unatoč brojnosti takvih radova i prinosa izostaju istraživanja jezika na suvremenome korpusu očuvanoga govora jer su u većini radova zastupljeni pregledni pristupi s opisom domena gdje se, ali ne i koliko se jezik očuvao.¹³

U nastavku se stoga donose znanstveni prinosi o jeziku hrvatskoga iseljeničtva nastali u petnaestak zadnjih godina. Stariji se radovi, a koji se uglavnom odnose na najstarije hrvatske zajednice iseljenika (Gradišće¹⁴, Molize¹⁵ te prostor današnje Srbije¹⁶) samo navode jer je naglasak na prikazu onih radova koji za predmet istraživanja imaju današnje stanje. U ranijim je radovima dobro opisan govor i njegove karakteristike, ali ne i razine njegove očuvanosti i modeli njegova čuvanja u budućnosti, a što je glavni istraživački interes u ovome radu o jeziku dalmatinskih potomaka na Novome Zelandu. Izlazak je iz europskih prostora i prebacivanje s autohtonih hrvatskih iseljeničkih zajednica (Gradišće, Molize, Hrvati na prostoru Srbije) na istraživanja jezika u prekomorskim zemljama, kakva je i promatrana država u ovome radu Novi Zeland, obilježila su do sada sociolingvistička istraživanja hrvatskih anglista sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća (v. Jutrović (1973, 1974, 1985) i kasnije v. Filipović (1985, 1997 i 1998)). U fokusu je njihovih promatranja pojedinac, govornik ili potomak nekoga od hrvatskih govora u većinski anglofonoj američkoj jezičnoj zajednici. U nastavku je naglasak stavljen na kraće opise provedenih jezičnih istraživanja koja su zadnjih petnaestak godina doprinijela pozicioniranju hrvatske

¹³ Prostor Južne Amerike (Čile, Argentina, Peru, Brazil i dr.) bilježi možda najveći udio potomaka hrvatskih iseljenika, a očuvanost (i uopće postojanje na bilo kojoj razini) hrvatskoga jezika nije istražena.

¹⁴ Prostor naseljavanja Hrvata u Gradišće danas zauzima prostor Austrije, Mađarske i Slovačke, a niz je značajnih studija o govoru (v. Brabec (1966), Ivšić (1971), Bencsics i sur. (1982). Kinda Berlakovich (2005). Vulić i Petrović (2009) i dr.)

¹⁵ Milan Rešetar davne 1911. godine donosi studiju o jeziku Moliških Hrvata, a najzaslužnija je ipak za opis govora i njegovu očuvanost autorica prvoga rječnika moliškoga govora Agostina Piccolli (2000) te kasnije, nakon njezine iznenadne smrti predani nastavljatelj njezina rada Antonio Sammartino.

¹⁶ V. Vulić (2009).

jezikoslovne znanosti na europskoj mapi u području istraživanja jezika u iseljeništvu u suvremenim okolnostima (v. Zubčić 2010: 141–161). Donose se jer opisuju uglavnom suvremeno stanje (o)čuvanosti jezika te su u najvećoj mjeri rezultat terenskoga rada na prostoru u kojemu su zatečeni govornici (ili njihovi potomci) nekoga od hrvatskih govora – bez obzira na to je li im taj govor nasljedni ili im je predački. A sam početak, odnosno nova prekretnica o znanstvenome promišljanju hrvatskoga kao nasljednoga i predačkoga jezika, njegovome terminološkome određenju, karakteristikama i metodološkim smjernicama kako bi ga trebalo proučavati i istraživati u suvremenim okolnostima aktivira se od projektne aktivnosti i znanstvenoga rada zagrebačke jezikoslovke Zrinke Jelaska. U listopadu je 2005. u okviru znanstvenoga projekta Hrvatski kao drugi i strani jezik¹⁷ u Zagrebu organizirala konferenciju Hrvatski kao drugi i strani jezik (pokratom HIDIS), a godinu kasnije pod njezinim je uredništvom tiskan prvi broj časopisa *Lahor*, specijaliziran za hrvatski kao ini jezik.¹⁸ Nakon toga će uslijediti brojna istraživanja koja se dotiču upravo suvremene slike o čuvanju i očuvanju hrvatskih govora u iseljeničkim zajednicama Europe i svijeta (v. Cvikić, L., Jelaska, Z. i Kanajet Šimić, L. 2010: 113–127).

3.1. Anglofono područje

Anglofoni prostor, na kojemu se danas zatiču isključivo potomci nekoga od hrvatskih govora, zauzima Sjedinjene Američke Države (SAD), Kanadu, Australiju i Novi Zeland.¹⁹ Na tim su prostorima zabilježena doseljavanja s hrvatskih područja još od druge polovice 19. stoljeća. Ne čudi stoga što je danas broj aktivnih govornika jezika predaka iznimno nizak jer su potomci u potpunosti adaptirani u većinski engleski jezik. Studija Jima Hlavaca²⁰ jedna od najznačajnijih u novijim vremenima u kojima se opisuje položaj hrvatskoga jezika na prostoru australske države Victoria, mogla bi se svrstati u najvažnije prinose istraženosti govora među potomcima doseljenika s hrvatskoga prostora. Jezgrovito i ciljano pojašnjava procese u kojima se našao jezik doseljenika u životu njihovih potomaka. Analizira se govor i studija je to koja je umnogome pomogla kod istraživanja očuvanosti govora i na drugim prostorima.

¹⁷ Znanstveni projekt od 2002. do 2006. godine hrvatskoga Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, broj: MZOŠ 0130438, voditeljica dr. sc. Zrinka Jelaska.

¹⁸ Više na: <<https://hrcak.srce.hr/lahor>>.

¹⁹ Mada se u anglofoni prostor u kojima je moguće zateći potomke hrvatskih govornika ubraja i Južnoafrička Republika, ona se ne navodi zbog izostanka podataka o istraženosti (i istraživanjima) govora tamošnjih potomaka nekoga od hrvatskih govora.

²⁰ V. Hlavac, J. (2003).

Uz Hlavaca se istraživanjem očuvanosti hrvatskoga jezika na australskome kontinentu u novija vremena i na uzorku živih ispitanika bavio u nekoliko radova Boris Škvorec, predstavši istraživanja najprije krajem devedesetih (1998) te kasnije i u monografiji o hrvatskome u okviru dominantnoga engleskoga jezika (2006). Prilog o zastupljenosti hrvatskoga jezika u domeni poučavanja kroz etničke i subotnje škole donose Lasić i Burić u radu iz 2012. godine.

Novozelandsko stanje očuvanosti jezika predaka doseljenih s nekoga od hrvatskih prostora iscrpno je, a za razdoblje sedamdesetih i osamdestih godina, opisao kroz višegodišnje istraživanje profesor slavistike Hans Peter Stoffel. U njegovim je studijama više puta naglašeno kako je analizirani jezik predaka uglavnom neki od dalmatinskih govora bez obzira na službeno (politički motivirano) imenovanje jezika/govora. Niz je objavljenih rezultata istraživanja, a značajnih je deset koji su rezultat terenskoga rada i nastali su između 1981. i 2009. godine. Zahvaljujući toj bogatoj ostavštini profesora Stoffela osigurani su uvjeti za nova istraživanja jezika potomaka u današnjemu vremenu. Očuvanost i očuvanje hrvatskoga jezika na prostoru Kanade u novijim je vremenima dvaput temeljito opisano – kroz dva doktorska rada, prvi je rad zagrebačkoga angliste Anđela Starčevića naslovljen *Hrvatski i engleski jezik u dodiru: hrvatska iseljenička obitelj u Kanadi*²¹, obranjen 2014. godine. Drugi doktorski rad, obranjen također 2014. godine, u središte istraživanja stavlja također položaj i status hrvatskoga kao predačkoga jezika, jest rad splitske anglistice Ivane Petrović naslovljen *Engleski i hrvatski u govoru hrvatskih iseljenika u Kanadi: prebacivanje koda i sociolingvistički profil zajednice*.²² Petrović se i u kasnijim radovima usmjerava na proučavanje jezičnoga ponašanja potomaka hrvatskih iseljenika u Kanadi te u jednome od svojih radova ističe sljedeće:

²¹ Iz dijela recenzije doktorskoga rada: „(...) rad je dubinska studija slučaja jedne obitelji u području hrvatsko-engleskoga iseljeničkoga bilingvizma na primjeru četveročlane hrvatske obitelji koja od 1974. živi u Kanadi. Cilj je bio istražiti sociolingvističke uvjete usvajanja engleskoga kao većinskoga jezika, spregu dvojezičnosti i etniciteta u formiranju individualnoga identiteta, aspekte jezičnoga nazadovanja u hrvatskom jeziku, socio-psihološke aspekte prebacivanja kodova, jezične modalitete bilingvalnoga govornika, jezični konflikt i komunikacijsku divergenciju te ispitaničku jezičnu produkciju. Navedena područja istraživala su se metodom polustrukturiranoga sociolingvističkoga intervjua, metodom promatranja ispitanika te kasnijom analizom transkribiranoga korpusa“.

²² Iz dijela recenzije rada: „(...)Prvi cilj ovoga istraživanja bio je analizirati govor prvog i drugog naraštaja hrvatskih iseljenika u Kanadi koji pripadaju dvojezičnoj zajednici u kojoj engleski ima ulogu dominantnoga jezika, a hrvatski manjinskoga jezika. Među članovima te zajednice prebacivanje koda je općeprihvaćena komunikacijska strategija. Drugi cilj istraživanja bio je utvrditi razlike u demografskim, lingvističkim, društvenim i identitetnim obilježjima dvaju naraštaja. Istraživanje je provedeno na transkribiranom korpusu govornoga jezika te statističkom obradom ispunjenoga upitnika. Dobiveni rezultati pridonijeli su stjecanju važnih spoznaja o prebacivanju koda i dvojezičnosti kod hrvatskih iseljenika u Kanadi kao i o specifičnom kontaktu između hrvatskoga i engleskoga jezika na tim prostorima, što dosad nije bilo predmetom sustavnoga istraživanja“.

(...) može se reći da su neki od čimbenika koji pozitivno utječu na očuvanje hrvatskog jezika i njegovo što kasnije zamjenjivanje engleskim jezikom: postojanje škola hrvatskog jezika, djelovanje Katoličke crkve, intenzivno druženje s ljudima unutar hrvatske zajednice i osnivanje različitih društava i udruga, želja za povratkom u domovinu, konstantan priliv novih iseljenika prve generacije, relativno visoka koncentracija stanovništva hrvatskog podrijetla na tome geografskom području te snažna povezanost hrvatskog jezika i hrvatskog identiteta. (v. Petrović 2017: 30).

Upravo su ovi jezični entiteti i domene koje navodi Petrović (bili) presudni za vitalnost i (o)čuvanje jezika potomaka Dalmatinaca na Novome Zelandu pa će o njima biti više riječi u ovome radu kroz podpoglavlje 4.3.6. Petrović i u radu *Croatian as a Heritage Language in Canada* (2018) pozornost usmjerava prema drugoj generaciji i hrvatskom kao nasljednom jeziku, a rezultati istraživanja pokazali su, uz niz drugih parametara, da je za očuvanje jezika predaka od iznimna značaja osobna motivacija za prenošenjem jezika na sljedeću generaciju (usp. Petrović 2018: 69).

Iz prikaza je radova i rezultata istraživanja na anglofonome području, nastalih u protekla manje od dva desetljeća, vidljivo kako izostaju suvremeni prikazi stanja očuvanosti hrvatskih govora u najvećoj iseljeničkoj zajednici – onoj u SAD-u. Stoga bi u skoro vrijeme bilo nužno opisati (o)čuvanje (i gubljenje) barem na manjim dijelovima velikoga prostora SAD-a, u kojima se zatiču potomci doseljenika iz nekoga od hrvatskih krajeva, primjerice grad San Pedro u Kaliforniji ili možda područje u i oko grada Pittsburga u državi Pennsylvaniji.

3.2. Germanofono područje

U dosadašnjim je istraživanjima jezika i identiteta u iseljeništvu zasigurno najveći broj radova u kojima je za uže područje istraživanja korišten neki od gradišćanskih prostora. Gradišćanski Hrvati, naime, kao možda najstarija iseljenička skupina, danas su geografski raspoređeni u trima europskim zemljama – Austriji, Mađarskoj i Slovačkoj. Stoga je očuvanost današnjega govora potrebno promatrati iz aspekta (i pozicije) službenoga jezika – njemačkoga, mađarskoga i slovačkoga. Takva su i istraživanja oko položaja, statusa i očuvanosti – redom su to: jezik Gradišćanaca u Austriji, u Mađarskoj i u Slovačkoj.

Kako se za potrebe ovoga rada uzima samo najnovije razdoblje istraživanja očuvanosti / gubljenja jezika predaka, za prikaz istraživačkoga doprinosa na njemačkome govornome području dobar je primjer doktorski rad Aleksandre Ščukanec *Njemačko-hrvatski jezični dodiri u Gradišću: sistemskolingvistički, sociolingvistički i jezičnobiografski aspekti*, obranjen

2011. godine na zagrebačkome Sveučilištu. To je, može se sa sigurnošću potvrditi, prvi veliki rad zasnovan na terenskome istraživanju, a koji uzima u fokus istraživanja suvremeno stanje na njemačkome govornome području. I drugi je rad iste autorice *Identity (trans)formation in Croatian community in Burgenland*, objavljen 2012. godine objašnjava i daje metodološke upute kroz domene kako je moguće/nemoguće prenijeti jezik predaka na nove naraštaje (usp. Ščukanec 2012: 523–524).

Prije istraživanja Aleksandre Ščukanec, a kada se navodi njemačko govorno područje, ističe se rad Velimira Piškorca iz 2007. godine u kojemu daje smjernice što je jezičnobiografski intervju, kako bi on za potrebe istraživanja očuvanosti/gubljenja/asmilacije govora predaka trebao izgledati i na koje ga načine provoditi i znanstveno interpretirati. Taj je rad doprinio nizu kasnijih uspješnih radova i istraživanja jer postavlja metodološki obrazac s uvođenjem jezičnobiografskoga intervjua u istraživanja predačkoga jezika u hrvatskim iseljeničkim zajednicama svijeta (usp. Piškorec 2007: 457–467).

3.3. Mađarski prostor

Unatoč brojnim ranijim istraživanjima o Gradišćanskim Hrvatima s prostora današnje Mađarske (v. Donadini 1916), iznimnoj aktivnosti hrvatske zajednice (v. Blažetin ml. 1998) te nizu vrlo značajnih jezičnih radova o karakteristikama pojedinih hrvatskih govora na mađarskome području (v. Vulić 2009) do danas, nažalost, izostaje veća studija ili istraživanje o čuvanju/gubljenju hrvatskoga jezika u toj staroj hrvatskoj iseljeničkoj zajednici.

Kako je ovo istraživanje usredotočeno na stvarno stanje i na današnju sliku (o)čuvanja hrvatskoga jezika među njegovim potomcima u iseljeništvu, istraživanja su hrvatskoga jezičnoga identiteta na mađarskome govornome području dijelom potaknuta prije petnaestak godina kroz znanstveni projekt zagrebačkoga Filozofskoga fakulteta *Mađarski i hrvatski jezik u kontrastivnom pristupu* voditeljice Orsolye Žagar Szentesi.²³ Uglavnom se istraživao odnos dvaju jezika na planu leksikografije što svakako doprinosi istraživanjima o očuvanosti hrvatskih govora u mađarskome jezičnome okruženju.

Jedan je vrlo značajan rad, objavljen 2018. godine, mađarske kroastistice Timeje Bockovac. Naslovljen je *O ugroženosti jezika Hrvata u Mađarskoj* (v. Bockovac 2018: 32 – 38). Objašnjava razloge opadanja broja govornika hrvatskoga jezika, daje smjernice gdje i kako bi trebalo provesti nova istraživanja te, a što je možda najvažniji dio ovoga rada, opisuje

²³ Detalji i rezultati projekta dostupni na: <<https://www.bib.irb.hr/pregled/projekti/130-1300869-0793>> (pristup: 2. 9. 2020.)

domene kroz koje se može pratiti (o)čuvanje jezika predaka – i s dijakronijskoga i sa sinkronijskoga aspekta.

3.4. Slovački prostor

Prostor slovačkoga govornoga područja, a na kojemu postoji višestoljetna kultura i identitet hrvatskih doseljenika smješten je na južnome dijelu ove zemlje, uz granicu s Austrijom s jedne i Mađarskom s druge strane. U ranijim je opisima to bio zajednički prostor Gradišćanskih Hrvata. Danas se, među potomcima u novim društveno-političkim okolnostima, promatra s obzirom na većinski, službeni jezik – slovački. Do sada su napravljene brojne studije i predstavljeni su rezultati istraživanja, ali se i u ovim istraživanjima naglasak stavljao gdje je (ili gdje je bio) evidentiran neki od hrvatskih govora, ali nije bilo cjelovitih sintetskih studija o živim govornicima među, uglavnom potomcima.

Zadnjih je nekoliko godina skupina autorica obradila suvremeno stanje očuvanosti i čuvanja hrvatskoga u slovačkome jezičnome i kulturnome prostoru. Prvi je rad iz 2017. godine *O položaju manjinskoga jezika "odozdo" i "odozgo" na primjeru hrvatskoga jezika u Slovačkoj* u kojemu autorice Skelin Horvat, Čagalj i Ščukanec propituju i istražuju hrvatski kao manjski jezik u slovačkoj svakodnevnici. Analizom utvrđuju odnose jezičnopolitičke prakse i stvarnoga stanja i interpretacijom rezultata terenskoga istraživanja potvrđuju iskustva, stavove i percepcije ispitanika u pogledu službene jezične politike i odnosa prema hrvatskome kao jeziku manjine (usp. Skelin Horvat; Čagalj i Ščukanec 2017: 227–240).

Godinu kasnije (2018) iste autorice obrađuju temu o mogućnostima očuvanja jezika i identiteta Hrvata u Slovačkoj²⁴ kroz zajedničko predavanje. Predstavile su i tada rezultate terenskoga istraživanja jezika i (manjinskoga) identiteta, provednoga među pripadnicima hrvatske zajednice u Slovačkoj (u mjestima Hrvatski Jandrof, Čunovo, Devinsko Novo Selo i Hrvatski Grob). U zadnjemu radu iz 2019. godine predstavljaju sociolingvističku sliku autohtone hrvatske iseljeničke zajednice također u Slovačkoj te temeljem analize postojećega stanja govore o perspektivama za budućnost održanja jezika unutar ove promatrane zajednice. Istraživački instrumentarij u ovome istraživanju bio je dubinski polustrukturirani intervju koji

²⁴ Autorice su na ovu temu održale predavanje u Rijeci na konferenciji CLARC 2018: Perspektive jezične raznolikosti naslovivši predavanje *Ako dočekamo sutra: Mogućnosti očuvanja jezika i identiteta Hrvata u Slovačkoj*.

je dijelom pomogao u oblikovanju instrumentarija za istraživanje DG-a na prostoru Novoga Zelanda.²⁵

3.5. Hispan(sk)o govorno područje

Iseljavanje uglavnom Dalmatinaca na prostor Južne Amerike počelo je u drugoj polovici 19. stoljeća i prvi su valovi trajali do kraja 1. svjetskoga rata. U skladu s vremenom iseljavanja mijenjao se identitet, većinski, uglavnom španjolski jezik je prevladao te danas gotovo da i nema izvornih govornika nekoga od hrvatskih govora. Očuvan je jezik, ali vrlo slabo, među potomcima onih iseljenika koji dolaze najviše na prostor Argentine po završetku 2. svjetskoga rata. Na drugim mjestima ne bilježi se aktivna upotreba (i znanje) jezika predaka. Zbog toga je i neznatan broj istraživačkih prinosa o ovoj velikoj skupini iseljenika i njihovih potomaka. Kako bi se barem opisali na primjeru današnjega stanja modeli kada se i kako jezik počeo gubiti među potomcima, nužna su velika (i skupa) istraživanja očuvanosti/gubljenja jezika predaka izravno na terenu prema kriteriju brojnosti registriranih potomaka²⁶ (Argentina, Čile, Urugvaj, Peru, Bolivija, Brazil).

Ipak, za usporedno promatranje jezičnoga stanja s (o)čuvanjem DG-a na Novome Zelandu, pomažu u tome rasvjetljavanju dva rada nastala u zadnjemu desetljeću, jedan je iz 2010. godine, a drugi je noviji, iz 2018. godine. U prvome promatranome radu naslovljenome *Jezični identitet hrvatske iseljeničke zajednice u Čileu* autor Josip Lasić analizira tri domene među potomcima dalmatinskih iseljenika u toj udaljenoj južnameričkoj državi (slobodno vrijeme, društveni život te treću, zajedničku domenu koju čine crkva, mediji i obrazovanje). Zaključuje kako je jezik po svojoj prilici nepovratno izgubljen te se on danas očituje u jednoj bitnoj odrednici – prezimenskome fondu s nizom tipičnih dalmatinskih prezimena (v. Lasić 2010: 170). Drugi je rad zagrebačkih lingvistica Skelin Horvat i Musulin *Nema ništa vidjeti sa španjolskim* [*Un esbozo de los calcos hispanocroatas*] u kojemu donose rezultate provedenoga terenskoga istraživanja očuvanosti jezika predaka u Argentini, a u kojemu su sudjelovali članovi hrvatske zajednice iz triju argentinskih gradova (Buenos Aires, Rosario i Cordoba), inače potomci hrvatskih iseljenika.

²⁵ V. Čagalj, Ščukanec, Skelin Horvat (2019: 96–107).

²⁶ Uvid u broj predačkih govornika DG-a moguć je prema broju zatraženih (i dobivenih) državljanstava RH u razdoblju od 1995. do danas.

3.6. O nasljednim i predačkim govorima na prostoru RH

Uvidom u istraživanja na drugoj strani, a to konkretno podrazumijeva one jezične skupine nasljednih i predačkih govornika u brojnim manjinskim zajednicama u Republici Hrvatskoj²⁷, vidljivo je da je i takvih istraživanja bilo u zadnjemu desetljeću. Ustavom su Republike Hrvatske zajamčena prava manjinama u Hrvatskoj, one ih, svaka u skladu sa svojim politikama i mogućnostima koriste i mada je izrazita opasnost od trajnoga gubitka jezik predaka druge identitetske odrednice nastoji sačuvati svaka od njih (folklor, kulturno-umjetnički rad i ostalo). Jezik je, dakle, u mnogima od njih ugrožen o čemu i govore gotovo svi radovi i istraživanja.

Talijanska manjina, poznato je, zauzima najvećim dijelom prostor Istre, ali je nekoć bila iznimno jezično aktivna na malome prostoru u zapadnoj Slavoniji. O toj jezičnoj zajednici piše Vesna Deželjin u radu *Jezično planiranje u odnosu na malu jezičnu zajednicu (primjer italofone jezične zajednice u zapadnoj Slavoniji)* (2017). Objašnjava genezu i postanak te jezične zajednice Talijana te pokušava rasvijetliti razlog(e) zbog čega je danas gotovo pa ugašen jezik predaka. Zaključno naglašava slabo korištenje postojećih državnih resursa koji bi, ako ne zaustavili, onda barem usporili nestanak jezičnoga (i ostalih) identiteta Talijana u Slavoniji (v. Deželjin 2017: 340). Na ovaj se rad može nasloniti rad nastao desetljeće ranije u kojemu autorski trojac hrvatskoga Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje Čilaš Šimpraga, Drpić (Miloš) i Lončarić donosi vrlo zanimljivu studiju o očuvanosti hrvatskoga jezika u gradu Trstu – *La Lingua dei Croati di Trieste* (2007: 471–483). Ono o čemu govori Deželjin prisutno je i u ovome radu, ali na primjeru jezične zajednici Hrvata u Trstu. Jednako kao i Deželjin donose prikaz postanka zajednice naglašavajući bojazan kako će u skoro vrijeme predački jezik u potpunosti na ovome prostoru i među potomcima ove zajednice nestati zbog niza vanjezičnih okolnosti koje će do toga dovesti (v. Čilaš Šimpraga, Drpić i Lončarić 2007: 471–483).

Od ostalih manjinskih zajednica u Republici Hrvatskoj svojom se monografijom može pohvaliti arbanaška zajednica u Zadru. Naime, Lucija Šimić i Klara Bilić Meštrić 2018. godine objavile su knjigu *Arbanaški na raskrižju: vitalitet i održivost jednog manjinskog*

²⁷ Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Republici Hrvatskoj je popisano 4 284 889 stanovnika od čega je 328 738 pripadnika nacionalnih manjina kako slijedi i to: Albanaca 17.513 (0,41%), Austrijanaca 297 (0,01%), Bošnjaka 31.479 (0,73%), Bugara 350 (0,01%), Crnogoraca 4.517 (0,11%), Čeha 9.641 (0,22%), Mađara 14.048 (0,33%), Makedonaca 4.138 (0,10%), Nijemaca 2.965 (0,07%), Poljaka 672 (0,02%), Roma 16 975 (0,40%), Rumunja 435 (0,01%), Rusa 1.279 (0,03%), Rusina 1936 (0,05%) Slovaka, 4.753(0,11%), Slovenaca 10 517 (0,25%), Srba 186 633 (4,36%), Talijana 17 807 (0,42%), Turaka 367 (0,01%), Ukrajinaca 1 878 (0,04%), Vlaha 29 (0,00) i Židova 509 (0,01%). Preuzeto s: <https://prava-manjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/> (pristup: 3. 9. 2020.).

jezika. Knjiga je to, kako autorice navode, proizišla iz sociolingvističkoga istraživanja zadarskih Arbanasa. Mada je punih tri stotine godina prošlo od doseljenja Arbanasa (katolika, albanofonih izbjeglica iz okolice Skadarskoga jezera) na prostor Zadra, autorice donose zanimljivu studiju o još uvijek čuvanome identitetu i oblikovanome govoru koji se kroz vrijeme prilagođavao većinskome i okolinskome. Kako je arbanaški govor zaštićeno hrvatsko kulturno dobro, a s druge je strane u opasnosti od izumiranja zbog maloga postotka govornika (i nastavljača) autorice značajan dio u knjizi posvećuju analizi mogućih obrazaca za očuvanje arbanaškoga u vremenima koja dolaze.

Kako je i navedeno ranije, u RH je u proteklome desetljeću napisano i obranjeno nekoliko doktorskih radova koji se tematski i metodološki odnose na jezik predaka i potomaka u iseljeništvu. Međutim, jedan je doktorski rad posvećen i vezan uz opis predačkoga govora i njegovu održivost u i oko grada Rijeke. Maša Plešković je 2019. godine uspješno obranila doktorski rad naslovljen *Vitalnost fijumanskoga dijalekta – stanje i perspektive na početku 21. stoljeća*. Prva je to suvremena, možda od svih i najznačajnija, studija u kojoj obrađuje fijumanski – romanski idiom autohtone manjine koja od 15. stoljeća, a možda i duže, živi na području grada Rijeke i okolice. Ono što ovaj rad čini iznimo vrijednim njegovi su strukturirani upitnici i ostali instrumenti koji su u brojnim segmentima, uz prilagodbu, korišteni za potrebe istraživanja DG-a na Novome Zelandu. Kao dobro osmišljeni, strukturirani i testirani pokazali su se iznimno dobrim instrumentarijem.

Godinu ranije, točnije 2018. godine Ana je Grgić obranila zanimljiv doktorski rad – *Jezični identitet inojezičnih govornika hrvatskoga koji žive u RH*. Naizgled zahtjevan naslov, ali uistinu zanimljiv istraživački korpus – hrvatski jezik kod govornika kojima on nije prvi, materinski jezik. U ovome je radu bilo nužno provesti (re)klasifikaciju inojezičnih govornika hrvatskoga s obzirom na način unosa hrvatskoga jezika. Time su stvorene brojne podskupine inojezičnih govornika hrvatskoga koje dalje mogu biti od značaja u istraživanjima predačkoga jezika kod pojedinih skupina potomaka hrvatskih iseljenika.

Iz (djelomičnoga) prikaza istraživanjā iz zadnja dva desetljeća, navođenih prema službenim jezicima u kojima se pojavljuju govornici i potomci govornika hrvatskoga kao predačkoga jezika (v. od 3.1. do 3.5.) te ona istraživanja u kojima se pojavljuju govornici nekoga drugoga jezika, a vezani hrvatskim kao službenim jezikom, vidljivo je da je nužno dodatno jačati kapacitete u smislu većih istraživačkih pothvata te ulaziti u nova područja istraživanja očuvanosti predačkoga jezika u hrvatskome iseljeništvu.²⁸ Također je iz pregleda

²⁸ Istraživanja primjerice o očuvanosti govora na prostoru Crne Gore i Kosova, a gdje su postojale veće skupine kojega od hrvatskih govora nisu, nažalost, zabilježena u protekla dva desetljeća.

dosadašnjih radova jasno da je govor predaka na mnogim mjestima gdje je nekada bila aktivna hrvatska iseljenička zajednica ugrožen (u pojedinim je dijelovima čak i nestao). U nastavku, prema postojećoj literaturi i modelima za istraživanje slijedi metodološki i povijesni opis za istraživanje govora potomaka Dalmatinaca na Novome Zelandu, uz naravno, prije toga predstavljen jasan opis teorijskoga okvira unutar kojega se provodi istraživanje.

4. TEORIJSKI, METODOLOŠKI I POVIJESNI OKVIR ZA OPIS GOVORA POTOMAKA DALMATINACA NA NOVOME ZELANDU

4.1. Teorijska podloga za istraživanje

Za istraživanje je stupnja i modela (o)čuvanja (ili gubljenja) jezika u višejezičnome okruženju, a kakvo je i novozelandsko, primijenjena i korištena u malo modificiranome obliku teoretska podloga koju je još 60-ih godina prošloga stoljeća predložio američki lingvist Joshua Fishman. Za sociolingvistička je istraživanjima u prvi plan stavio do tada zanemareni koncept domena, a koje stavlja u prvi istraživački red kao osnovu za promatranje (o)čuvanja/gubljenja promatranoga jezičnoga sustava u višejezičnome okruženju. Sama je (jezična) domena, prema definiciji iz *A Dictionary of Sociolinguistics*, opisana kao „sfera aktivnosti koja predstavlja kombinaciju određenih vremenā, situacija i odnosa uloga i koja rezultira određenim odabirom jezika ili stila“²⁹ (Swann i sur. 2004: 87), a Fishmanov je pak koncept (jezične) domene definira kroz opis:

(...) domena je sociokulturni konstrukt izveden iz komunikacijskih tema, odnosa između govornika, i komunikacijskoga mjesta, u skladu s društvenim institucijama i kulturnim sferama aktivnosti, na takav način da se *individualno ponašanje i društveni obrasci mogu razlikovati jedni od drugih, ali tako da su i dalje povezani*. Domena je viša razina apstrakcije ili sažimanja do koje se stiže uzimanjem u obzir sociokulturnih obrazaca koji okružuju izbor jezika (usp. Fishman 1965: 75).³⁰

Postavljajući domene kao teoretsku pretpostavku za opis (o)čuvanja jezika Fishman se vodi činjenicom kako ne postoji univerzalan popis domena koje bi se promatrale za sve moguće višejezične situacije već se popis domena prilagođava situaciji. Snaga koncepta domene za proučavanje (o)čuvanja/gubljenje jezika leži u tomu što zorno prikazuje kako se u pojedinoj domeni jezik može (o)čuvati, odnosno (iz)gubiti (usp. Fishman 1965: 74–83). Domene se u ovome radu koriste prije svega kao primarni alat koji služi za istraživanje stupnja (o)čuvanja dalmatinskoga govora kod potomaka Dalmatinaca na Novome Zelandu.

²⁹ U prijevodu autorice prema izvornome tekstu: „a sphere of activity representing a combination of specific times, settings and role relationships, and resulting in a specific choice of language or style”.

³⁰ U prijevodu autorice prema izvornome tekstu: „(...) domain is a socio-cultural construct abstracted from topics of communication, relationships between communicators, and locales of communication, in accord with the institutions of a society and the spheres of activity of a culture, in such a way that *individual behavior and social patterns can be distinguished from each other and yet related to each other*. The domain is a higher order of abstraction or summarization which is arrived at from a consideration of the socio-cultural patterning which surrounds language choices”.

Model je promatranja sljedeća jednostavna formula – *Tko s kim govori, koji jezik, gdje i u kojoj situaciji* (usp. Fishman 1966: 72) iz koje se kristalizira niz domena koje pak pomažu, otkrivaju i objašnjavaju (o)čuvanje/gubljenje jezika. Domene promatranja su:

- (a) roditelji – kuća
- (b) intimni – vlastiti identitet
- (c) slobodno vrijeme – društveni život – crkva
- (d) mediji
- (e) radno mjesto – kupovina – susjedstvo
- (f) obrazovanje
- (g) suprug(a) – partner(ica)
- (h) međugeneracijska komunikacija (primjerice: djed – unuk)

Naravno, osim navedenih domena (v. a – h) na vidljivost (o)čuvanja/gubljenja jezika utječu i faktori koji nisu vezani s jezikom (tzv. *izvanjezični faktori*), a koji su individualni: dob, spol, društveni status, tip sredine u kojoj ispitivana zajednica živi, miješanje s pripadnicima drugih jezičnih zajednica, obrazovanje i dr.

Za dodatne opise (o)čuvanja/gubljenja jezika Fishman (1964: 51–64) uzima i uopćene tvrdnje, vezane također uz izvanjezične faktore koje utječu na (o)čuvanje/gubljenje jezika. Najčešće su uopćene tvrdnje sljedeće:

- urbana sredina naginje gubljenju jezika, a ruralna sredina njegovu (o)čuvanju
- jezik s više prestiža istiskuje jezik koji je manje prestižan.

Budući da se istraživanje (o)čuvanja/gubljenja DG-a među potomcima Dalmatinaca na Novome Zelandu metodološki bazira na ranijoj Fishmanovoj teoriji o promatranju i analizi domena jezika nužno je napomenuti kako, uz, dakako, vidljivost jezika kroz pojedinu domenu, na njegovo (o)čuvanje u višejezičnoj zajednici utječe i ono što je kategorizirano kao *svjesno ponašanje* i *odnos prema vlastitome jeziku* (bez obzira radi li se o pojedincu ili skupini). Svjesno ponašanje i odnos prema vlastitome jeziku ogleda(va) se kroz niz mjerljivih parametara, a koji su:

- (1) odnos pojedinca prema jeziku
- (2) uspostavljene institucionalne mjere (primjerice jezično planiranje)
- (3) razvijena svijest o jeziku kao zasebnome entitetu
- (4) stečeno i naučeno znanje o jezičnim varijantama, jezičnoj povijesti i književnosti
- (5) javna i privatna percepcija jezika kao dijela grupnoga identiteta promatrane zajednice
- (6) svjesno motivirana interferencija i pripadajuće mijenjanje kodova u višejezičnome okruženju.

Budući da bi proučavanje svih stupnjeva (o)čuvanja jezika u odnosu na sve vidljive i nevidljive parametre opsegom nadmašilo potrebe ovoga rada, istraživanje se uglavnom rubno dotiče nekih parametara (primjerice u istraživanju stavova prema jeziku i njegovu očuvanju te u dijelu koliko ulogu ima jezik u određenju identiteta).

U nastavku se dalje opisuje najprije metodološki, potom i povijesni okvir u kojemu se provodi istraživanje o (o)čuvanju DG-a među potomcima Dalmatinaca na Novome Zelandu. Prije samoga opisa metodologije i povijesnoga okvira u kojemu se događa (trans)formiranje jezičnoga identiteta potomaka Dalmatinaca na Novome Zelandu iznose se ciljevi i hipoteze kao središnji motivatori istraživanja DG-a na prostoru današnjega Novoga Zelanda.

4.2. Cilj(evi) i hipoteza

U istraživanje se o načinima i formacijama (o)čuvanja DG-a kod potomaka Dalmatinaca na Novome Zelandu krenulo s nekoliko unaprijed postavljenih ciljeva:

- (1) otkriti postoji li DG kao predački jezik u aktivnoj upotrebi kod potomaka,
- (2) otkriti je li (o)čuvanje predačkoga DG-a nužno za istodobno (o)čuvanje identiteta pripadnosti – (o)čuvanje dalmatinskoga identiteta,
- (3) okupiti na jednome mjestu potomke dalmatinskih iseljenika na Novome Zelandu, a kako bi se otvorila daljnja rasprava o odnosu dalmatinski identitet prema DG-u predaka i potomaka,
- (4) osvijestiti potrebu na primjeru DG-a na Novome Zelandu za istraživanjem svih hrvatskih govora među pripadnicima više generacija potomaka hrvatskih iseljenika u prekomorskim zemljama,
- (5) postaviti teorijski i metodološki okvir za daljnja (i na većemu uzorku) istraživanja o (o)čuvanju/gubljenju jezika predaka i identiteta pripadnosti u najudaljenijim prostorima gdje je nekada bila aktivna hrvatska iseljenička zajednica (područje Sjeverne i Južne Amerike, Australija i Novi Zeland).

Hipoteze su istraživanja, zasnovane na dostupnoj proučenoj literaturi i nakon toga na aktivnome višemjesečnome istraživanju dostupnih pisanih izvora jednoznačne i to:

- (1) dalmatinski govor (DG) kao predački govor ne postoji u aktivnoj upotrebi među potomcima Dalmatinaca na Novom Zelandu
- (2) (o)čuvanje jezika predaka nije presudan identifikacijski čimbenik da bi se sačuvao identitet pripadnosti – vidljivi dalmatinski identitet
- (3) jezik je predaka nemoguće revitalizirati zbog niza otegotnih okolnosti, a koje su: potpuna adaptacija u novi, većinski i službeni jezik, izostanak institucionalne i valjane potpore iz zemlje iseljenja predaka, životne prilike koje ne ostavljaju prostora za aktivno uključivanje u aktivnosti na jeziku predaka te kao najsnažnija otegotna okolnost – izostanak osobne motivacije među potomcima za aktivnim učenjem jezika (time i identiteta) predaka.

Za svako je lingvističko istraživanje pa tako i za ovo o DG-u na Novome Zelandu, a nakon izbora kvalitetne i održive teorije te postavljanja ciljeva i hipoteza, nužna kvalitetno postavljena metodologija. Donosi se njezin opis u nastavku. Uz postavljeni metodološki okvir u istraživanje je bilo nužno uvesti i povijesni okvir čime je potvrđena interdisciplinarnost u istraživanju DG-a na Novome Zelandu.

4.3. Metodološki i povijesni okvir

4.3.1. Metodologija istraživanja

Govor je možda jedna od najbitnijih aktivnih komponenti društva (bez obzira na to odnosi li se taj govor na pojedinca ili se odnosi na grupu). U radu se o (o)čuvanju DG-a među potomcima Dalmatinaca na Novome Zelandu stoga uzima govor kao središnje sredstvo u ključnome procesu ljudskoga života – u izgradnji vlastitoga (individualnoga) identiteta u višejezičnome, umreženome društvu kao što je današnje novozelandsko. Da bi se došlo do odgovora i postavljenih ciljeva u istraživanju toga (o)čuvanja DG-a među potomcima, metodološki je slijed istraživanja jasan i usmjeren po sljedećim utvrđenim istraživačkim koracima:

- (1) izbor teorije s domenama za prikazivanje (o)čuvanosti/gubljenja DG-a na Novome Zelandu
- (2) postavljanje hipoteze o tome je li identitet DG-a (o)čuvan/izgubljen među potomcima na Novome Zelandu
- (3) izbor ispitanika, angažiranje ispitanika, promatranje jezičnoga ponašanja ispitanika (prikupljanje i obrada podataka na temelju izrađenoga upitnika)
- (4) analiza prikupljene građe putem upitnika i razgovora
- (5) donošenje zaključaka temeljem provedenoga istraživanja o (o)čuvanju/gubljenju DG-a na prostoru Novoga Zelanda, a među potomcima Dalmatinaca

Istraživački su koraci, uz najprije izabranu teoriju i postavljenu metodologiju, uvjetovali nužnost opisa povijesnoga okvira unutar kojega se događa identitet DG-a među potomcima. Kroz njega je kratko prikazan migracijski put DG-a – od mjesta rođenja predaka (koji je neko od mjesta u srednjoj i južnoj Dalmaciji), dolaska na novozelandski višejezični prostor, integracija i adaptacija u novu (nepoznatu) višejezičnost te u tome povijesnome slijedu

iščitavanje (o)čuvanosti/izgubljenosti jezičnoga identiteta DG-a među potomcima Dalmatinaca na Novome Zelandu.

Dva su konstruirana instrumenta korištena u istraživanju (o)čuvanja DG-a na Novome Zelandu:

- (1) **strukturirani upitnik** (izrađen je prema upitniku izrađenome za potrebe istraživanja u doktorskom radu Maše Plešković o vitalnosti fijumanskoga govora na prostoru grada Rijeke³¹)
- (2) **narativni intervju** (ponuđen ispitanicima nakon strukturiranoga upitnika, a sastavljen u obliku narativnoga (esejističkoga) osobnoga iskaza na unaprijed postavljena pitanja i zadatke)

Upitnikom su obuhvaćeni opisi triju idioma, a koji su:

- (1) dalmatinski govor (DG) što se odnosi na neki od dalmatinskih govora koje su pretci ispitanika donijeli s prostora srednje i južne Dalmacije na Novi Zeland
- (2) današnji hrvatski standardni jezik (HSJ), a koji je ispitanicima u potpunosti nepoznat jer ga pretci nisu učili, znali pa tako ni koristili po dolasku na Novi Zeland
- (3) današnji standardni novozelandski engleski jezik (EJ) kao službeni, prvi jezik ispitanika.

Ispitanici su prije ispunjavanja upitnika upoznati s terminologijom i utvrđenim pokratama (primjerice dalmatinski govor > DG, hrvatski standardni jezik > HSJ, engleski jezik > EJ, Novi Zeland > NZ i dr.).

Strukturirani upitnik (1)

Prvi je dio strukturirani upitnik (1) i on sastoji se od devetnaest (19) pitanja otvorenoga i zatvorenoga tipa (drugi je dio narativni intervju (2)). Kroz devetnaest je pitanja obrađeno sljedeće:

(1 – 7) jezična biografija

(8) procjena vlastitog znanja DG-a

Ispitanici su procjenjivali svoje znanje četiriju govornih vještina – govor, slušanje, pisanje i čitanje – prema Likertovoj ljestvici od 1 do 5 (1 „nikakvo“ (engl. *none*), 2 „osnovno“ (engl. *basic*), 3 „dobro“ (engl. *good*), 4 „vrlo dobro“ (engl. *very good*), 5 „izvrsno“ (engl. *excellent*)).

(9) procjena učestalosti upotrebe DG-a

³¹ Autorica je upitnika Maša Plešković i na ovome joj mjestu zahvaljujemo na dopuštenju, susretljivosti i prilagodbi njezina upitnika za potrebe istraživanja (o)čuvanosti DG-a među potomcima na Novome Zelandu.

Ispitanici su procjenjivali učestalost upotrebe s obzirom na domene (obitelj, posao, škola/fakultet, prijatelji i poznanici, javne ustanove, mediji) prema Likertovoj ljestvici od 1 do 5 (1 „nikada“ (engl. *never*), 2 „rijetko“ (engl. *rarely*), 3 „ponekad“ (engl. *sometimes*), 4 „uglavnom“ (engl. *mostly*), 5 „isključivo“ (engl. *exclusively*)).

(10) upotreba i dostupnost medija i medijskih sadržaja

Za svaku vrstu ponuđenih medijskih sadržaja (novine/časopisi, knjige, radijski sadržaj, televizijski sadržaj, internetski sadržaj) ispitanici su trebali odabrati jedan od tri ponuđena odgovora: „da“ (engl. *yes*), „ne“ (engl. *no*), „ne znam“ (engl. *I don't know*). U slučaju potvrdnog odgovora tražilo se da navedu materijale takve vrste sadržaja koje poznaju i da prema Likertovoj ljestvici od 1 do 5 (1 „nikada“ (engl. *never*), 2 „rijetko“ (engl. *rarely*), 3 „ponekad“ (engl. *sometimes*), 4 „često“ (engl. *frequently*), 5 „redovito“ (engl. *regularly*)) procjene koliko se često njima služe.

(11) procjena o nastanku promjena u korištenju DG-a tijekom vremena s obzirom na četiri jezične vještine

Ispitanici su procjenjivali je li došlo do promjena prema Likertovoj ljestvici od 1 do 5 (1 „nikada“ (engl. *never*), 2 „rijetko“ (engl. *rarely*), 3 „ponekad“ (engl. *sometimes*), 4 „često“ (engl. *frequently*), 5 „svaki dan“ (engl. *every day*)).

(12) razlozi promjena u učestalosti upotrebe (ako je došlo do promjena)

(13) reakcije i stavovi anglofone okoline na DG

(14) procjena osjećaja pripadnosti (Dalmatincima, Hrvatima i Novozelancima)

Ispitanici su procjene davali prema Likertovoj ljestvici od 1 do 5 (1 „uopće ne“ (engl. *not at all*), 2 „u određenoj mjeri“ (engl. *to some extent*), 3 „poprilično“ (engl. *quite*), 4 „u velikoj mjeri“ (engl. *largely*), 5 „u potpunosti“ (engl. *completely*)).

(15) stavovi prema trima idiomima zastupljenima u istraživanju

Ispitanici su stavove izražavali prema Likertovoj ljestvici od 1 do 5 na ponuđenim antonimskim parovima: „siromašan – bogat“ (engl. *poor – rich*), „ružan – lijep“ (engl. *ugly – beautiful*), „arhaičan – moderan“ (engl. *archaic – modern*), „neugodan – ugodan“ (engl. *pleasant – unpleasant*), „priprost – profinjen“ (engl. *unsophisticated – sophisticated*), „dalek – blizak“ (engl. *distant to you – close to you*), „mrzak – drag“ (engl. *I hate it – I like it*). Na ljestvici 1 je označavalo negativnu vrijednost u pojedinom antonimskom paru, 5 pozitivnu vrijednost, a 2, 3 i 4 vrijednosti između (npr. za siromašan – bogat: 1 „siromašan“, 5 „bogat“)

(16) motivacija ispitanika za znanjem DG-a

Ispitanici su prema Likertovoj ljestvici od 1 do 5 (1 „potpuno nevažno“ (engl. *completely unimportant*), 2 „uglavnom nevažno“ (engl. *mostly unimportant*), 3 „niti važno niti nevažno“

(engl. *neither important nor unimportant*), 4 „uglavnom važno“ (engl. *mostly important*), 5 „izuzetno važno“ (engl. *completely important*)) procjenjivali koliko im je znanje DG-a važno za postizanje navedenih ciljeva.

(17 – 19) percepcija vlastitog doprinosa očuvanju DG-a i percepcija očuvanja DG-a

U pitanju 17. ispitanici su prema Likertovoj ljestvici od 1 do 5 (1 „uopće se ne odnosi na mene“ (engl. *it does not refer to me at all*), 2 „uglavnom se ne odnosi na mene“ (engl. *it mostly does not refer to me*), 3 „niti se odnosi niti ne odnosi na mene“ (engl. *it neither does nor does not refer to me*), 4 „uglavnom se odnosi na mene“ (engl. *it mostly refers to me*), 5 „u potpunosti se odnosi na mene“ (engl. *it completely refers to me*)) izražavali u kojoj se mjeri navedene tvrdnje odnose na njih. Pitanje 18. otvorenog tipa tražilo je od ispitanika da obrazlože svoj odgovor za posljednju tvrdnju iz prethodnog pitanja. U pitanju 19. ispitanici su prema Likertovoj ljestvici od 1 do 5 (1 „uopće se ne slažem“ (engl. *I disagree*), 2 „uglavnom se ne slažem“ (engl. *I mostly disagree*), 3 „niti se slažem niti se ne slažem“ (engl. *I do not agree nor disagree*), 4 „uglavnom se slažem“ (engl. *I mostly agree*), 5 „u potpunosti se slažem“ (engl. *I completely agree*)) izražavali u kojoj se mjeri slažu s navedenim tvrdnjama.

U drugome su dijelu strukturiranoga upitnika pitanja kojima su se prikupljali sociodemografski podaci o ispitanicima (spol, dob, razina obrazovanja, mjesto odrastanja i mjesto stanovanja). U ovom se dijelu ispitanike upoznalo s činjenicom da istraživanje ima i drugi dio (intervju) te su, a kako bi se do kraja provelo istraživanje, zamoljeni za davanje kontakt podataka kako bi se intervju mogao u potpunosti provesti.

Narativni intervju (2)

Narativni intervju nije imao strogo definiranu strukturu ni pitanja jer su se prilagođavala pojedinome ispitaniku i tijeku pojedinoga razgovora. Cilj je narativnoga intervjua bio doći do detaljnijih odgovora i objašnjenja vezanih uz određene aspekte ranijega upitnika i odgovora ispitanika. I ovome je dijelu pristupilo petnaestero (15) ispitanika, a do kraja je, iako je prvotno njih jedanaestero (11) potvrdilo sudjelovanje u narativnome intervjuu, četvero (4) ispitanika sudjelovalo u njemu do samoga zaključenja. Upitnik je ispitanicima bio dostupan za popunjavanje u digitalnome obliku kroz alat *Google Forms*. Jednom je ispitaniku digitalni oblik upitnika bio poslan izravno elektroničkom poštom. Intervjui su se održavali upotrebom sljedeći komunikacijskih sredstava: elektronička pošta, aplikacija *WhatsApp* i aplikacija *Zoom*.

Na temelju su ispunjenih upitnika i iskaza dobivenih u narativnim intervjuima stvoreni preduvjeti za analizu koja se u nastavku donosi deskriptivno. Upitnici su bili distribuirani na

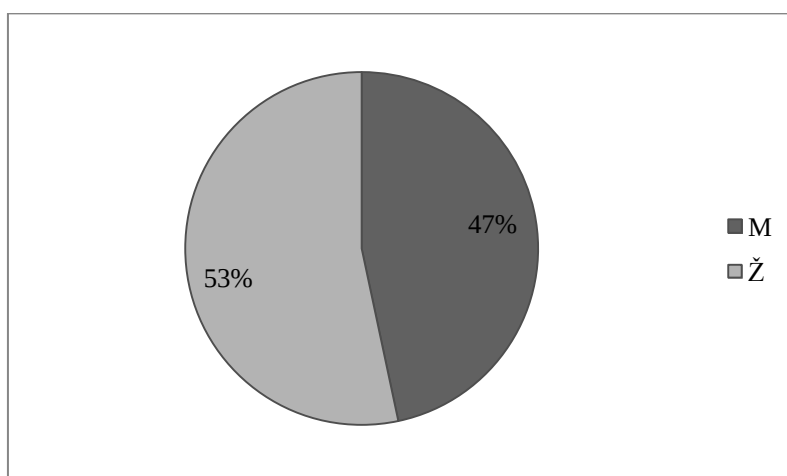
engleskome jeziku, a intervjui su održani na engleskom jeziku te se iskazi iz tih intervjua u radu donose u izvornome obliku usporedno s prijevodom na hrvatski jezik u prijevodu autorice rada. Istraživanje je započelo krajem listopada 2019. godine i trajalo je do sredine travnja 2020. godine.

4.3.2. Sociodemografski podatci

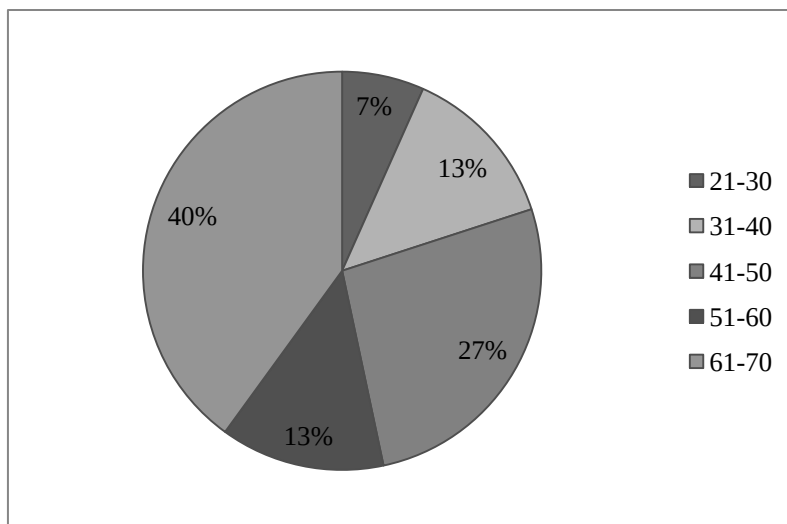
U istraživanju je sudjelovalo petnaest (15) ispitanika. Prema spolnoj razdiobi sedam (7) je, odnosno 47%, ispitanika muškoga spola, a osam (8) je, odnosno 53%, ispitanika ženskoga spola (v. Grafikon 1.). Prema dobi ispitanici su razvrstati u pet skupina:

- (1) 21 – 30 godina (jedan (1) ispitanik)
- (2) 31 – 40 godina (dva (2) ispitanika)
- (3) 41 – 50 godina (četiri (4) ispitanika)
- (4) 51 – 60 godina (dva (2) ispitanika)
- (5) 61 – 70 godina (šest (6) ispitanika).

Vidljivo je kako je dobno najzastupljenija skupina (5) u koju je uključeno šest ispitanika te skupina (3) s četiri ispitanika. Takav brojčani omjer s obzirom na brojnost ispitanika unutar pojedine skupine ne čudi jer je srednja dob (skupina (3)) i najstarija generacija (skupina (5)) inače najaktivnija u osobnome promišljanju identiteta (rekapitulacija prošlih vremena). Dobna je razdioba ispitanika u postotcima prikaza na Grafikonu 2. Ono što je sretna okolnost jest ta da je uzorak ispitanika podjednako podijeljen što se tiče spola ispitanika, a što se tiče dobi, jasno je, zastupljeniji su ispitanici srednje i starije životne dobi u odnosu na mlađe naraštaje.

Grafikon 1. Spolna razdioba ispitanika u postotcima

Grafikon 2. Dobna razdioba ispitanika u postotcima

Gotovo su svi ispitanici, njih četrnaest (14) odnosno njih 93,33%, naveli podatak o mjestu odrastanja, ali su većinom navodili samo grad zanemarujući četvrt u kojoj žive / su živjeli. Jedan je ispitanik izbjegao dati izravan odgovor o mjestu rođenja/življenja već je uopćeno naveo kako je mjesto njegova života i odrastanja – nepoznato ruralno područje Novoga Zelanda. Od ostalih četrnaest (14) ispitanika koji su naveli mjesto odrastanja/življenja, njih je 92,86% (13 ispitanika) odraslo na Sjevernom otoku Novoga Zelanda, a jedan je ispitanik, odnosno 7,14% od ukupnoga broja ispitanika, odrastao i živi na Južnome otoku.

Gradovi i mjesta na Sjevernome i Južnome otoku koje ispitanici navode kao mjesta odrastanja/življenja su:

- Auckland (8)
- Ruawai (1)
- Waiharara (1)
- Wellington (1)
- Whanganui³² (1)
- Whangarei (1)
- Blenheim (grad na Južnome otoku) (1)

Podatke o mjestu stanovanja (ono mjesto koje je navedeno kao mjesto življenja u vrijeme ispunjavanja upitnika) naveli su gotovo svi ispitanici, njih četrnaest (14), odnosno 93,33% ispitanika. Navode većinom gradove, ne i četvrti. Jedan ispitanik uopćeno navodi mjesto stanovanja kao – Novi Zeland.

³² Autorica pretpostavlja da se radi o tom gradu. Naime, ispitanik je naveo Whanganui kao mjesto odrastanja pa se vjerojatno radi o omaški gdje je došlo do ispuštanja slova u pri utipkavanju odgovora.

Od četrnaest (14) ispitanika koji su naveli mjesto stanovanja, njih je dvanaest (12), odnosno 85,71% navelo mjesto stanovanja na Sjevernome otoku Novoga Zelanda, a dva (2) su ispitanika, odnosno 14,29% navela mjesto stanovanja na prostoru drugih zemalja i to prema sljedećim mjestima:

- Auckland (9)
- Glinks Gully (1)
- Otaki (1)
- Whangarei (1)
- Podstrana (Hrvatska) (1)
- Sydney (Australija) (1)

Prema stečenoj razini obrazovanja 26,67% ispitanika završilo je srednjoškolsko obrazovanje (engl. *secondary school*), njih je 13,33% završilo preddiplomski studij (engl. *undergraduate studies*) te njih 60% ima završen diplomski studij (engl. *graduate studies*). U uzorku nema ispitanika kojima je najviša postignuta razina obrazovanja osnovna škola (engl. *primary school*), a nema ni onih koji su završili poslijediplomski (doktorski) studij (engl. *postgraduate (doctoral) studies*).

Radi očuvanja anonimnosti ispitanika dalje se neće koristiti osobna imena ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju već se koristiti sljedeći sustav označivanja: od I1 (ispitanik prvi / ispitanica prva) za kronološki prvoga ispitanika i zatim I2 za kronološki drugoga i tako redom sve do oznake I15 za kronološki posljednjega ispitanika.³³

Podatci koji se koriste u analizi koriste se u svrhu utvrđivanja (o)čuvanja DG-a kod potomaka Dalmatinaca na Novome Zelandu. Zbog prostorne udaljenosti između ispitanika i istraživačice podatci su prikupljani nekonvencionalnim oblikom terenskoga rada – korištenjem računalnih alata za virtualnu komunikaciju.

Petnaest (15) je punoljetnih osoba (sedam (7) muškaraca i osam (8) žena) starosne dobi između dvadeset i dvije (22) i sedamdeset (70) godina dalo svoj pristanak za sudjelovanje u istraživanju. Anonimnost im je u potpunosti zajamčena. Većina je ispitanika u istraživanje uključena pozivom na sudjelovanje koji je posredstvom znanaca objavljen na društvenim mrežama novozelandskoga Dalmatinskoga Kulturnoga Društva. Na inicijativu je tajnika društva prosljeđen drugim sestrinskim društvima na Novome Zelandu te je svega jedan od ispitanika uključen u istraživanje iniciranjem osobnih kontakata i poznanstava. Ovakvim je

³³ Zaštite identiteta ispitanika / ispitanica osigurana je izjavom autora o kaznenoj i krivičnoj odgovornosti kojom se jamči anonimnost svih sudionika istraživanja.

modelom otklonjena i najmanja mogućnost „privatiziranja“ istraživanja provedenoga među znancima i rodbinom na Novome Zelandu. Takvih ispitanika u istraživanju nema.

4.3.3. Iseljavanje na Novi Zeland

Istraživanju je očuvanosti DG-a potrebno interdisciplinarno pristupiti. To je stoga jer su za opis jezičnih činjenica i posebitosti nužni i opisi demografskih, povijesnih, političkih, geografskih i društvenih prilika u iseljeništvu koje utječu na jezik u iseljeništvu. Interdisciplinarnost u pristupanju temi (o)čuvanja jezika predaka na prostoru Novoga Zelanda prisutna je i u ovome radu pa se u nastavku donosi sažet povijesni okvir koji je, uz teorijsku postavku i metodologiju, neizostavni dio, a prema slijedu:

- (1) iseljavanje Dalmatinaca na Novi Zeland,
- (2) doseljavanje i organizacija života na tome udaljenome dijelu svijeta,
- (3) adaptacija i integracije u novozelandsko, većinski anglofono društvo.

Tim se interdisciplinarnim opisom (povijesnoga) okvira osigurava kroz istraživanje vidljiviji i širi kontekst koji je utjecao na današnju sliku (trans)formiranoga jezičnoga identiteta među potomcima dalmatinskih iseljenika, a koji su ispitanici u ovome istraživanju.

Dolazak je Dalmatinaca na Novi Zeland, u prvome redu Podgorana s makarskoga Primorja, Zabiokovljana iz okolice Vrgorca te manjim postotkom Peljaščana i Hvarana, u to doba najudaljenije britanske kolonije, počeo osamdesetih godina 19. stoljeća (v. Šunde, S. 2018: 69). Okupljaju se na sjevernome dijelu oko mjesta Kaitaie i Tahakue te obližnjih luka Awanui i Parengarenga, kasnije nešto južnije u okolici grada Dargavillea³⁴, do tada uglavnom slabo naseljenome području golemih prostranstava kauri šuma i snažnih oceanskih vjetrova (v. Lasić i Kurtović Budja 2020). Prva će se generacija doseljenika, a dijelom i druga, na ovome izoliranome područja iskazati kao vrsni kopači kauri-gume. Broj će se kopača, kroz tzv. *lančanu migraciju* (usp. Tkalčević 1988), pristiglih s područja srednje i južne Dalmacije, kroz prva dva desetljeća 20. stoljeća udvostručiti. Stvara se organizirana zajednica koja većinu slobodnoga vremena provodi zajedno na tome izoliranome kraju svijeta. Slabljenjem interesa za izvoz kauri gume slabi i interes za kopanjem pa vrijedni dalmatinski kopači u velikome broju sele prema jugu i prelaze u novu, dijelom u ribarsku (oko luke Batley) te najviše u poljoprivredu djelatnost. Organizirano se bave voćarstvom i vinogradarstvom, život je u novim okolnostima olakšan i organiziran je na farmama u okolici grada Aucklanda

³⁴ U Dargavilleu je u prosincu 1907. godine osnovano prvo društvo imenovano *Croatian Benefit Society* (v. Mišur 2018: 27).

(područja Hendersona i Oratie). Dolazi tada do ključnoga dijela za daljnje funkcioniranje i identificiranje zajednice – na farme doseljava velik broj ženskih osoba iz staroga kraja uglavnom po tada ustaljenim modelima *bridesmaid letter* (pismo mladenki) (usp. Sunde, A. 2019) ili pak *per procuratorem* (posredništvom opunomoćenika ili svećenika) (usp. Šunde, S. 2018: 255–262). Stvaraju se čvrste obiteljske zajednice s dominantnim identifikacijskim markerom, a to je jezik donesen iz staroga kraja. Iseljavanje i dolazak na novi životni prostor praćen je uputama i željama da se u novome kraju ne zaboravi jezik s kojim su rođeni i kojega nose kao najveće blago u svijet. Vrijeme će i odrastanje novih naraštaja potomaka pokazati jesu li upute o (o)čuvanju jezika bile ipak samo želje.

Prvi službeno evidentirani hrvatski doseljenik na Novi Zeland, Pelješčanin Paval Lupis na prostor te otočne države dolazi 1858. godine (v. Stoffel 2009: 232). Doseljavanje iz Dalmacije na Novi Zeland bilo je i prije Lupisa jer se, doduše ne u potpunosti potvrđeno, prvim doseljenicima na Novome Zelandu smatraju dalmatinski mornari s austrijske fregate *Novara*. Doplovili su godinu prije Lupisa i pretpostavlja se da su po povratku u rodni kraj pričali priče o lakom načinu zarade kopanjem kauri smole (v. Banović 1993: 106 i Božić Vrbanić 2018: 66-67). Tim su pričama utjecali na brojne buduće iseljenike.

Godine se 1879. događa veliko iseljavanje – najprije u Australiju, zatim i na Novi Zeland. Iz godine će u godinu broj novih iseljenika s današnjih hrvatskih prostora biti stalno u porastu pa već 1900. govorimo o nekoliko tisuća nastanjenih Hrvata u Australiji i na Novome Zelandu (usp. Čizmić 1996: 435). Među doseljenicima najveći je broj bio onih iseljenih s prostora Dalmacije i ta će skupina doseljenika dominirati kroz sva ostala razdoblja iseljavanja i doseljavanja kroz prvu polovicu 20. stoljeća (v. Stoffel 2009: 234–235). Ne čudi činjenica da su najveći postotak doseljenika činili Dalmatinci budući da su razlozi odlaska s prostora rođenja povezani s lošim gospodarskim uvjetima pod austrijskom vlašću gotovo u svim područjima svakodnevnoga življenja:

Zaista, privredno (posebno trgovinom) i prometno gotovo odsječena od prirodnoga zaleđa i matice zemlje, s Trstom kao gospodarskim središtem cijele obale i s ekstenzivnim vinogradarstvom, maslinarstvom, ribarstvom te stočarstvom, kao glavnim izvorima prehrane i prihoda, uz nepovoljne pedološke uvjete (siromašna krška tla), pomanjkanje vode kao nužnoga preduvjeta poljoprivredne proizvodnje, krajnje sitnim i ekonomski nerentabilnim posjedima (krški reljef), Dalmacija je u Austro-Ugarskoj, odnosno pod austrijskom upravom doista jedva životarla (v. Banović 1987: 315).

Glavne grane dalmatinskoga gospodarstva smještenoga na rubno područje (i interes) austrijske uprave, dalmatinska brodogradnja i vinogradarstvo u prvome redu, nisu mogli opstati, a tri su velika razloga (usp. Bezić Filipović 2007: 121):

- (1) prevlast parobrodskoga prometa nad slabo razvijenom dalmatinskom flotom,
- (2) uvođenje vinske klauzule koja je u potpunosti dovela do sloma dalmatinskoga vinarstva,
- (3) pojava bolesti filoksere koja je dovela do sloma vinogradarstva kao temeljene gospodarske grane.

Uz tri je velike gospodarske nedaće iseljavanje ubrzalo i uvođenje obveze služenja vojnoga roka u austrijskoj vojsci (v. Stoffel 2009: 240). Sve je to dovelo do traženja izlaza iz teških ekonomskih uvjeta u kojima su se našle brojne dalmatinske obitelji, posebice one s prostora srednje i južne Dalmacije. Dodatno su na iseljavanje utjecala i dva motiva koji su poticali masovno iseljavanje:

- (1) pisma ranije iseljene rodbine i poznanika u kojima prepričavaju vlastite doživljaje novih područja (koji su nerijetko uljepšani) (v. Božić Vrbanić 2018: 66)
- (2) posebne ponude putnih karata parobrodskih tvrtki kojima je bilo u interesu da što više ljudi putuje kako bi zaradili što više novca (usp. Božić Vrbanić 2018: 65 i Čizmić 1996: 431).

Prva je namjera iseljavanja Dalmatinaca bila s namjerom da se vrate natrag u svoj rodni kraj nakon što, kopanjem kauri gume i radom na teškim poslovima na otvorenome, zarade dovoljno novca (Stoffel 2009: 240). U skladu se s tom namjerom o povratku u početku nisu iseljavale cijele obitelji već bi uglavnom odlazila samo jedna osoba, najčešće mlađi muški član obitelji (usp. Božić Vrbanić 2018: 68). Međutim, odluka je o odlasku jednoga člana obitelji utjecala i na druge (najčešće muške) članove obitelji pa dolazi do lančane migracije gdje ostali članovi obitelji (najčešće je to bio otac, brat, sin, stric i dr.) iseljavaju na Novi Zeland prateći životno kretanje osobe / člana obitelji koja je ranije već iselila (v. Stoffel 2009: 240). Zanimljiv je primjer priča obitelji Babić u kojoj je otac odlučio poslati sve svoje sinove na Novi Zeland nakon što je čuo priču o velikoj zaradi koja se može steći kopanjem kauri smole (usp. Božić-Vrbanić 2018: 68-69) na nepristupačnim terenima sjevernoga dijela Sjevernoga otoka (oko današnjih gradova Kaitiaki i Dargavillea). Stečeni će kapital uglavnom na poljima kauri gume biti smjernica za izbor novoga života – u prvome redu preseljenje u sigurnije i infrastrukturno uređenije krajeve Sjevernoga otoka, u okolicu Aucklanda. Povratka u stari kraj nema, rijetki su uspjeli u toj prvoj namjeri jer većina ih ostaje trajno na Novome

Zelandu gdje ubrzo postaju novozelandski građani. Kako oni, tako i njihove obitelji koje se stvaraju.

4.3.4. Doseljenje i organizacija života na Novome Zelandu

Naglašeno je već kako je prva namjera iseljavanja bila jasna – ne nastaniti se trajno na novome kraju svijeta već se nakon dobre zarade (koja je bila obećana) vratiti u rodnu Dalmaciju. Međutim, trajno se naseljavanje može pratiti kontinuirano već 1899. godine pa u ovoj prvoj fazi negdje do 1916. godine. Ušteđevina je, stečena na sjevernim nepristupačnim terenima i blatnjavim poljima kauri smole, umjesto za povratak i organizaciju života u rodnome kraju srednje i južne Dalmacije uložena uglavnom u kupnju jeftinijih, manje plodnih zemljišta (engl. tzv. *marginal land*³⁵). I u tome je dijelu izražena lančana migracija kao što je to bilo i u slučaju prvoga dolaska na prostor Novoga Zelanda. Uglavnom su jedan za drugim napuštali teške poslove u poljima Sjevera i kupovali zemljišta koja su brzo unaprijedili (oplodili) predanim radom i znanjem tradicionalnih vještina iz vinogradarstva, voćarstva i opće poljoprivrede (v. Jones 2012: 26). To je ključni element stvaranja jezične zajednice na istome prostoru – dalmatinski radnici naseljavaju se na istome prostoru, govore istim ili sličnim idiomom, a koji je najčešće neki od DG-a.

Trajno naseljavanje sada na pristupačnijemu dijelu Novoga Zelanda vremenom postaje činjenica, povratka u rodni kraj nema i događa se ubrzo formiranje obiteljskih zajednica u kojima je neznatan broj miješanih brakova. Buduće supruge i nevjeste doseljavaju iz rodnoga kraja (v. Stoffel 2009: 247 i Šunde 2018: 255–262) najčešće po tada ustaljenome konceptu tzv. *bridesmaid letter* (hrv. *pismo mladenki*), odnosno posredništvom opunomoćenika ili svećenika tzv. *per procuratorem*. Koliko god iz današnje perspektive takav način sklapanja braka izazivao čuđenje ili zgražanje, bio je presudan za (o)čuvanje DG-a u novim naraštajima. Naime, majke su slabo usvojile službeni engleski i obiteljski jezik bio neki od DG-a. Na trajno je doseljenje Dalmatinaca i Dalmatinski znatno utjecao i tada važeći pravni okvir Novoga Zelanda – gornja granica za jugoslavenske useljenike na Novome Zelandu.³⁶

Jasno je iz ovakve matrice naseljavanja da će se kroz vrijeme mijenjati društveni odnosi, da će nove politike, obrazovanje djece i nova zaposlenja dovesti do organiziranoga života. Miješaju se jezici i s njima identiteti potomaka, a posebno u kasnijim fazama, odnosno u vremenu nakon 1. svjetskoga i nakon 2. svjetskoga rata. Oba su rata uzrokovala nove valove

³⁵ Marginalno tlo, tlo s marginalnim prinosom, u DG odgovara opis *škrta zemlje*.

³⁶ V. <<https://teara.govt.nz/en/dalmatians/page-4>> (pristup: 23. 8. 2020.)

doseljavanja, ali sada iz drugačijih društvenih i ekonomskih okolnosti nego su bile one u prvome valu. Bilo je u neznatnome postotku u tome razdoblju (od 20-tih do sredine 50-ih godina prošloga stoljeća) pokušaja povratka u rodni kraj. Međutim, povratak je u većini slučajeva bila loša procjena te su se brojni povratnici ubrzo vratili na Novi Zeland. Stoffel to dobro opisuje riječima:

Vidjeli smo da su na kraju 1. svjetskoga rata mnogi Hrvati napustili Novi Zeland s velikom nadom za bolji život u novoosnovanom *Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca*. No mnogi su se vratili razočarani i spremni da puste trajno korijenje na Novome Zelandu, a drugi su došli kao novi useljenici. Ponovilo se to isto i nakon 2. svjetskoga rata: još su jednom mnogi napustili Novi Zeland, ovoga puta zbog želje za novim životom u Titovoj Jugoslaviji, ali ponovno su se mnogi razočarali i vratili, a s njima su, kao i ranije, došli brojni novi useljenici (usp. Stoffel 2009: 262).³⁷

Dakle, stvara se jedna nova slika među onima koji su se odlučili trajno naseliti na Novome Zelandu. Uz one razočarane (uglavnom dalmatinske) povratnike na Novi Zeland iz neke od Jugoslavija (one kraljevske (1918 – 1941) ili one Titove iza 1945. godine) doseljavaju sada i Hrvati iz drugih regija. Dotadašnji dominantan dalmatinski identitet od ovoga vremena slabi, ali, što je možda najvažnije za sva kasnija tumačenja jezičnih odrednica identiteta – doseljavaju novi stanovnici i s ostalih prostora tadašnje Jugoslavije (v. Stoffel 2009: 251). To će stapanje različitih useljeničkih skupina ((a) prvi doseljenici uglavnom Dalmatinci, (b) doseljenici s ostalih područja tadašnje Hrvatske i (c) doseljenici s nekoga od područja tadašnje Jugoslavije) dovesti i do niza različitih interpretacija identiteta većinskoga i najstarijega DG-a na prostoru Novoga Zelanda, sada u novim okolnostima „uhvaćenoga“ u mrežu jezičnih i inih (nedalmatinskih) (id)entiteta s raznolikoga prostora tadašnje Jugoslavije.

4.3.5. Adaptacija i integracija

Jezik se u ovome istraživanju uzima kao osnovni, glavni identifikator adaptacije Dalmatinaca u novozelandsko društvo. Krajem su 19. i početkom 20. stoljeća iseljavali na Novi Zeland s ruralnih, neurbanih i ne-industrijaliziranih područja, većina ih je bila slabo pismena do nepismena, a formalno se obrazovanje sastojalo uglavnom od nekoliko razreda

³⁷ U prijevodu autorice prema izvornome tekstu: We have seen that at the end of World War I many Croats left New Zealand with great hopes to establish a better life in the newly-formed *Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes*. But many returned disillusioned, ready to now put down roots in New Zealand, others arrived as new immigrants. The same happened after World War II: once again, a number of people left New Zealand, this time for a new life in Tito's Yugoslavia, but, once again, many were disappointed and returned, and with them came new immigrants.

završene tadašnje osnovne škole. Sporazumijevanje je, dakle, bilo jedino moguće na neke od dalmatinskih govora koji najčešće nisu znali pisati i čitati. Govoreni je jezik imao prevlast u jezičnoj slici dalmatinskih iseljenika na Novome Zelandu. Tako će ostati do 50-ih godina prošloga stoljeća (Stoffel 2002: 3) jer se tada na Novome Zelandu, slično većini europskih zemalja nakon završetka 2. svjetskoga rata, formira novi društveni (i državni) poredak. Dominantna će britanska vlast na Novome Zelandu nametnuti obvezu znanja engleskoga jezika čime on dobiva status službenoga (i prestižnoga) jezika u multietničkome i višejezičnome krajobrazu Novoga Zelanda (usp. Stoffel 2009: 244). Uz miješanje DG-a s govorima doseljenika s drugih kako hrvatskih tako i jugoslavenskih prostora događa se prvi veći prelazak iz materinskoga (obiteljskoga i okolinskoga) jezika u engleski. Prva je generacija doseljenika jezično adaptirala u svoj DG naučene fraze maorskoga i nedostatnu razinu znanja engleskoga. Zajednički je suživot (najviše u domeni rada s Britancima i Maorima) odredio miješanje različitih idioma, a tek će generacije potomaka rođenih na Novome Zelandu prirodno usvajati najčešće u kući neki od DG-a, a socijalizacijom izvan kuće i obitelji, naravno, institucionalno i engleski jezik (usp. Stoffel 2009: 253). Znati engleski jezik bila je ključna stepenica za gospodarski i društveni napredak pojedinca i zajednice, a to je bila ujedno ulaznica u status legitimnih novozelandskih građana. Na tome je putu integracije i adaptacije u novozelandsko (anglofono) društvo žrtvovan u dobroj mjeri DG kao jezik starije generacije i jezik obiteljskoga okruženja. Naime, stavljanje engleskoga ispred jezika predaka otvaralo je i put važnome obliku integracije u novozelandsko društvo – ulazak u bračne zajednice s osobama bez dalmatinskoga (time i hrvatskoga) podrijetla, osobama uglavnom iz obitelji doseljenih s anglofonoga prostora Velike Britanije, Irske i Australije (usp. Stoffel 2009: 254).

Teško je govoriti o pravoj, potpunoj integraciji i adaptaciji u novozelandsko društvo koje je odmah po doseljenju kolonizatora s britanskoga otoka činilo većinu na novome prostoru. Engleski jezik time od samoga dolaska kolonizatora ugrožavao opstanak govora starosjedilačkoga, uglavnom maorskoga stanovništva. Dolaskom novih stanovnika s europskoga, ali neengleskoga govornoga područja, na uglavnom Sjeverni otok uz maorski će i engleski od ovoga vremena novozelandsko društvo postati višejezično. Promatrajući u toj višejezičnosti (time i višekulturalnosti) „preživjele“ DG-e, kao najstarije zabilježene idiome s današnjih hrvatskih prostora na Novome Zelandu, unutar integracije (jezične, društvene, mentalne i dr.) ipak su neki od njih ostali aktivni (djelomično i minimalno) čuvani unutar institucija koje su:

- (a) tiskani medij(i),
- (b) vjerski život,
- (c) rad udruga i klubova.

U nastavku se ukratko opisuje suvremeno stanje s (o)čuvanim *nišama*³⁸, a kao iznimno bitnima za daljnje (o)čuvanja jezičnoga identiteta u novozelandskoj stvarnosti i sadašnjosti.

4.3.6. Mediji, vjerski život i rad društava – niše (o)čuvanja jezičnoga identiteta

Za potrebe promatranja jezičnoga ponašanja potomaka nekoga od DG-a na Novome Zelandu, izdvajaju se tri područja u kojima se može pronaći (djelomično ili u potpunosti) čuvan jezik predaka. Ta su tri područja svojvrnsne niše (više gnijezda) kroz koja se filtrira slika o identitetu korisnika tih niša. Aktivnost u nišama pomogla je te dijelom i dalje pomaže u (o)čuvanju dalmatinskoga identiteta (time dijelom i DG-a). U te su niše uvršteni:

- (1) mediji
- (2) vjerski život
- (3) društva, klubovi, udruge

4.3.6.1. Mediji (tiskani)

Iseljenici su odmah po dolasku na Novi Zeland pokretali svoje listove, naravno, na jedinome jeziku koji su poznavali, a to je bio jezik prenesen iz kraja iseljavanja. Na Novome Zelandu u razdoblju od 1899. do 1918. godine pokrenuto na desetke glasila, novina i časopisa (v. Čizmić, Sopta i Šakić 2005: 224), a tek se u dvama uspješnijima koji su se zvali (1) *Zora – The Dawn* i (2) *Napredak* gorljivo raspravljalo o statusu doseljenika s prostora Dalmacije na Novom Zelandu i o još jednoj politički osjetljivoj temi – nadolazećemu osnutku njihove države (usp. Stoffel 2009: 245). Tiskovine su kasnije, dakako, bile dijelom na hrvatskome, dijelom na engleskome jeziku.

Danas nema aktivnih tiskovina (bez obzira na format, formu i sadržaj) koje izdaju, uređuju i svojim priložima u njima sudjeluju potomci dalmatinskih doseljenika. Cjelokupni je tiskani medij, a kako je to i u ostalim društvima, transferiran na novi medij – internet. Međutim, na

³⁸ Od leksema *niša*: u kontekstu se promatranja DG-a na Novome Zelandu prema prenesenome značenju u hrvatskome jeziku, a kao prostor za smještanje i čuvanje stvari i predmeta (od inicijalnoga *niša* u arhitekturi – polukružna ili četvrtasta udubina u zidu za smještaj kipova, poprsja i vaza). Uz to se odrednica *niša* u kontekstu promatranja DG-a na Novome Zelandu uklapa s etimološkim tumačenjem *niša* u hrv. od fr. *niche* / lat. *nidus* > hrv. gnijezdo.

tome mediju nema sadržaja zastupljenih na nekome od hrvatskih govora. Isto tako, nema aktivnoga radijskoga i televizijskoga programa, kao što je primjerice u Australiji poznati radijski i internetski kanal SBS³⁹. Iz pregleda je jasno kako izostankom tiskanih medija, ali i ostalih, izostaje mogućnost slušanja hrvatskoga jezika u ovoj dalekoj zemlji s velikim brojem potomaka hrvatskih iseljenika.

U posljednje je vrijeme objavljeno nekoliko znanstvenih studija i rezultata terenskih istraživanja tiskanih medijima u hrvatskim iseljeničkim zajednicama svijeta s posebnim naglaskom na područje Australije i Novoga Zelanda (v. Hebrang Grgić, I. i A. Barbarić (2019) te v. Krtalić, M. i Hebrang Grgić, I. (2019)).

4.3.6.2. Vjerski život

Vjera, a kao iznimno važan dio života Dalmatinaca (za)živjela je i na Novome Zelandu odmah po dolasku, ali, naravno, ne bez poteškoća. Godine 1904. utemeljena je hrvatska katolička misija u Aucklandu (v. Dragichevich i Vinac 2017: 7), a svećenik Josip Zanna dolazi na Novi Zeland služiti mise. Međutim, slabo je i nedostavno poznao hrvatski jezik te je jezik obreda više bio engleski nego hrvatski.⁴⁰ Brojni su doseljeni Dalmatinci inzistirali na svećeniku koji je podrijetlom iz Hrvatske, ali su ga dobili nakon dvadeset i četiri godine čekanja – bio je to don Ivan Pavlinović⁴¹ i od njegova dolaska vjerski su obredi održavani na hrvatskome jeziku (v. Čizmić, Sopta i Šakić 2005: 223).

Unatoč činjenici da je hrvatski uveden kao jezik obreda, on se već do dolaska Pavlinovića počeo gubiti i polako nestajati. Naime, uzme li se u obzir da se godinom useljenja prvih Dalmatinaca na Novi Zeland smatra 1858. godina – jasno je kako je prošlo punih sedamdeset godina do (u)vođenja vjerskih obreda na jeziku zemlje iseljavanja. S druge pak strane, kako je religija doseljenim Dalmatincima bila izrazito važna, a zbog izostanka obreda na svome jeziku, oni su od početaka bili uključeni u vjerski život na engleskome jeziku. Ta je izoliranost u tom vjerskome dijelu života od materinskoga, odnosno jezika zemlje iseljavanja doprinijela njegovu gubljenju što će ostaviti kasnije trajne posljedice. Nakon Pavlinovića niz je drugih svećenika svoju službu obavljao na hrvatskome jeziku, vremenom je položaj crkve

³⁹ Detaljno na: <<https://www.sbs.com.au/language/croatian>> (pristup 2. 9. 2020.).

⁴⁰ Više na: <<https://ika.hkm.hr/novosti/95-obljernica-hrvatske-katolicke-misije-u-aucklandu/>> (zadnji pristup: 23. 8. 2020.)

⁴¹ U različitim izvorima stoje različita imena. Čizmić, Sopta i Šakić (2005: 223) navode ga kao Ivana Pavlinovića, dok Informativna Katolička Agencija u svome članku povodom devedeset i pete obljetnice hrvatske katoličke misije u Aucklandu navodi Milana Pavlinovića. Ime Milan Pavlinović navodi i Bezić Filipović (2006: 72).

na jeziku zemlje iseljavanja jačao, osniva se iz djelokruga djelatnosti Hrvatske katoličke misije ustanova Hrvatski katolički centar koji će biti važno gnijezdo u kojemu će se, osim osnovne vjerske djelatnosti, kroz kulturni i društveni angažman pripadnika zajednice čuvati jezik iz kraja doseljavanja (usp. Čizmić, Sopta i Šakić 2005: 223).

4.3.6.3. Društva, klubovi i udruge

Nedavno je tiskan znanstveni rad Ivane Hebrang Grgić i Ane Barbarić *Modeli komunikacije hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu: od usmene predaje do društvenih mreža*. Rad je to koji uvelike doprinosi razumijevanju onoga što se mnogo puta postavljalo kao pitanje vezano za većinu hrvatskih iseljeničkih zajednica svijeta – koja je (bila) svrha i koji je (bio) smisao pokretanja društava, zatim gradnje klubova i domova te niz drugih financijskih investicija u udruge i udruženja u iseljeništvu. Naime, usmena je komunikacija u ranija vremena (prvi iseljenički valovi) bila ograničena na manji broj iseljenika, najčešće zbog prostorne udaljenosti po dolasku na rad u te daleke krajeve svijeta. Na prostoru Novoga Zelanda doseljenici s hrvatskih prostora od samoga početka imaju potrebu za davanjem i primanjem informacija na jedinom jeziku kojega su poznavali – a to je bio jezik kraja iz kojega su iseljavali (usp. Hebrang Grgić i Barbarić 2020: 88). Polako se okupljaju u veće zajednice i vremenom dolazi do pravnoga reguliranja statusa tih zajednica i konačne registracije – pokreću se društva, a unutar njih klubovi i različite udruge. Godinama je funkcioniranje društava i u njima klubova bilo od presudna značaja za (o)čuvanje jezika jer je to bio važan prostor na kojemu je isključivi jezik komunikacije bio – hrvatski jezik (bez obzira na to tko je pokrenuo društvo i klub i iz kojih su krajeva bili članovi društava i klubova).

Banović ranije piše o institucionalnim udruživanjima i formiranju zajednica kroz rad društava i klubova opisujući tu odrednicu među iseljenicima:

niska razina obrazovanja, nepoznavanje engleskoga jezika, patrijarhalni odgoj, relativno niska razina kulture užeg emigracijskog prostora, nedostatak tradicije u institucionalnom organiziranju društvenog okupljanja, teškoće oko uklapanja u ekonomske i druge tokove autohtonih sredina bili su glavni razlozi (prepreke) koji su znatno usporili proces stvaranja hrvatskih doseljeničkih udruženja ne samo na Novom Zelandu već i u mnogim drugim prekomorskim zemljama. (v. Banović 1993: 106)

Prva su institucionalna udruženja bili skromno izgrađeni domovi za prihvrat radnika te, iako registrirani kao prihvatilišta, vremenom su postajala glavna mjesta okupljanja radnika u iseljeništvu. Prva prava institucionalna organizacija iseljeništa započela je na Novome

Zelandu 1928. godine (v. Čizmić, Sopta i Šakić (2005: 221) mada su prva institucionalizirana okupljališta pokretana i otvarana još od 1907. godine (usp. Banović 1993: 108). Pravo profesionalno pokretanje društava i klubova započet će doseljavanjem na urbanije prostore (u i oko grada Aucklanda) i upravo će formiranje društva i kluba biti rezultat okupljanja na jednome mjestu (v. Stoffel 2009: 249). Kroz godine zajedničkoga suživota na zajedničkome prostoru dogodila su se brojna udruživanja s različitim svrhama. Upravo u tome treba danas promatrati pojedino društvo ili klub jer je samo nadijenuto ime davalo odgovor tko je i s kojom svrhom društvo ili klub pokrenuo.⁴² Danas je brojnost društava i klubova na području Novoga Zelanda svedena na svega njih nekoliko, a Središnji ured za Hrvate izvan RH navodi službenu zabilješku o šest udruga i organizacija koje su danas aktivne na Novom Zelandu:

- (1) Hrvatsko kulturno društvo u Aucklandu,
- (2) Hrvatska liga žena,
- (3) Dalmatinsko kulturno društvo u Aucklandu,
- (4) Hrvatsko kulturno društvo u Hamiltonu,
- (5) Hrvatsko kulturno društvo u Wellingtonu,
- (6) Dalmatinsko kulturno društvo u Kaitai.⁴³

⁴² Do danas su glasna sporenja oko imenovanja i funkcioniranja pojedinoga društva i kluba. Često su ta sporenja ideološki motivirana te otežavaju nerijetko promatranje i istraživanje jedne zajedničke komponente, a koja je hrvatska budući da su osnivači društava i klubova bili iseljenici pripadnici hrvatskoga naroda, bez obzira na njihovo političko, geografsko ili ideološko opredjeljenje.

⁴³ Više na: <<https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenistvo/hrvatsko-iseljenistvo-u-novom-zelandu/765>> (pristup: 20. 8. 2020.)

5. REZULTATI I ANALIZA

U nastavku se kroz peto poglavlje donose rezultati nastali analizom i interpretacijom istraživačkoga instrumentarija – strukturiranoga upitnika i narativnoga intervjua. Rezultati su klasificirani prema redoslijedu analize pojedinih elemenata (dalje od 5.1. do 5.11.) iz kojih se iščitavaju i donose zaključci o (o)čuvanju/gubljenju identiteta nekoga od DG-a među potomcima na Novome Zelandu. Elementi su sljedeći:

jezična biografija (5.1.), procjena vlastitog znanja DG-a (5.2.), procjena učestalosti upotrebe DG-a (obitelj, posao i dr.) (5.3.), upotreba i dostupnost medija i medijskih sadržaja (5.4.), procjena o nastanku promjena u korištenju DG-a tijekom vremena s obzirom na četiri jezične vještine (5.5.), razlozi promjena u učestalosti upotrebe (5.6.), reakcije i stavovi anglofone okoline na DG (5.7.), motivacija ispitanika za znanjem DG-a (5.8.), percepcija vlastitoga doprinosa očuvanju DG-a i percepcija očuvanja DG-a (5.9.), stavovi prema trima idiomima zastupljenima u istraživanju (5.10.), procjena osjećaja pripadnosti (5.11.).

5.1. Jezična biografija

Većina je ispitanika (12) izjavila da su bili izloženi DG-u od rođenja, uglavnom u krugu obitelji – roditelji, djedovi i/ili bake. U intervjuima se pokušalo doći do informacija o prirodi takve izloženosti.

NB: So, you said that you have been exposed to Dalmatian since birth by talking to your parents? Could you tell some details about it? For example, was it just regular every day conversations? Did they maybe tell you stories about their homeland in Dalmatian? How was English incorporated into the whole situation as your mother tongue?

NB: Rekli ste da ste bili izloženi dalmatinskome od rođenja tako što ste komunicirali s roditeljima. Možete li dati neke detalje u vezi toga? Na primjer, je li bila riječ samo o svakodnevnim razgovorima? Jesu li Vam možda pričali priče o domovini na dalmatinskome? Kako je engleski bio uklupljen u cijelu situaciju kao Vaš materinski jezik?

I1: Yeah so, it helped having both parents Croatian. From birth as they would speak it every now and then, e.g. cooking or in the garage. Uzmi cekic. It would be simple little phrases then slowly over the years you picked up on things.

They had Croatian friends and relatives. They would have community picnics, like Podgora picnic. One weekend of cooking and preparation then festival on the Sunday. Typical Dalmatian flair lamb etc. Old ladies would get together chopping cheese. Men would stoke the fires for the lamb spit etc. Friday nights dad would take us along to the Dalmatian club.

When Croatian club formed would go there for dinners and get together.

Definitely stories, and videos from relatives. Would generally try to speak at home, did lessons when I was a teenager. Oldies would speak in broken English, English was at school. Also some kids in bilingual household can develop learning difficulties so teachers will say stick with one language.

Also the language parents left with us, is kind of like a time capsule from when they left. Eg. being here some questioned me saying *ide* vs *ide*. Or back in 97 did our first trip to Croatia. Relatives said they speak old.

I1: Da, pomoglo je što su oba roditelja Hrvati. [Izložen sam]⁴⁴ od rođenja jer bi ga govorili tu i tamo, npr. [tijekom] kuhanja ili u garaži. Uzmi čekić. Bili bi to jednostavni izrazi, a onda tijekom godina pohvataš stvari. Imali su prijatelje i rodbinu Hrvate. Imali bi piknike u zajednici, poput podgorskog piknika. Jedan vikend kuhanja i pripremanja, a potom festival u nedjelju. Uobičajena dalmatinska janjetina itd. Stare žene bi se okupile i sjeckale sir. Muškarci bi ložili vatru za janjetinu na ražnju itd.

Petkom navečer otac bi nas vodio u Dalmatinski klub.

Kada se osnovao Hrvatski klub odlazili [bismo] tamo na večere i okupljanja.

Svakako priče i videa od rodbine.

Općenito bih ga pokušavao govoriti kod kuće, pohađao sam satove kada sam bio tinejdžer. Stariji bi govorili iskrivljenim engleskim, engleski je bio u školi. Budući da neka djeca u bilingvalnim domaćinstvima mogu razviti teškoće u učenju, učitelji bi govorili da se drže jednoga jezika.

Također, jezik koji su nam roditelji ostavili je poput vremenske kapsule iz vremena kada su otišli. Na primjer, ovdje [u Hrvatskoj] neki su me pitali „*ide* ili *ide*“. Ili natrag 1997. godine [kada] smo prvi put došli u Hrvatsku. Rodbina je rekla da govorimo starim [jezikom].

NB: You said that you have been exposed to Dalmatian ever since birth and could you maybe just describe a bit how this communication within the family went meaning with whom did you speak the most, what did you speak about and so on.

NB: Rekli ste da ste bili izloženi dalmatinskome od rođenja pa možete li možda malo opisati kako se odvijala komunikacija unutar Vaše obitelji odnosno s kime ste najviše komunicirali, o čemu ste pričali itd.

⁴⁴ Napomena: U daljnjemu dijelu rada uglate zagrade u kurzivu u prijevodima iskaza ispitanika označavaju dodani materijal koji ne postoji u izvorniku, ali je umetnut radi lakšega razumijevanja iskaza ispitanika.

I5*: *Okay, uh, there's a number of answers to that. One is, uh, my father was born, he was born in Dalmatia and he came over in 1940, this is the start of the WWII. His father had been over here in New Zealand from 1910 to 1920 but, but my grandfather came back to [unclear]. So my father really, um, spoke to me in Dalmatian most of my life and I spoke back to him in English. Um, so we sort of taught each other in a way. I, I think he did a better job, I did a– he did a– I did a better job than he did, he, so he– My mother was born here, my mother in New Zealand but her parents were, were both Dalmatians so she, she spoke English. But she could speak Dalmatian but not particularly fluently but she could. Um, so we didn't have long conversations, I think it was more about, thinking of my dad, more about what jobs we had to do on the orchard and things like that and, uh, we learned about sw– you'd learn [unclear], swearing words you'd learn when dad was angry or dad was happy [unclear] and, and my father was a very popular man so we would have lots of, um, Dalmatians would come to our, our place and we had a, we had a cellar, we'd make wine and dad would always have friends around so I was surrounded in that sort of, Dalmatians speaking and so on but, but then we had school which was, we lived in two worlds really, we had a close-knit family and all relatives, um, and my father was a bit different to the other people in Oratia because a lot of those people were born in New Zealand from Dalmatian parents but dad was straight out from Dalmatia. So he was, um, so how our place was very much like Dalmatia, we had fig trees, we had*

I5*⁴⁵: *U redu, ovaj, postoji mnogo odgovora na to pitanje. Jedan je, ovaj, moj otac je rođen u Dalmaciji i došao je ovdje 1940. godine, to je početak 2. svjetskog rata. Njegov je otac bio ovdje na Novome Zelandu 1910.-1920., ali, ali moj se djed vratio [nejasno]. Moj je otac komunicirao sa mnom na dalmatinskome većinu moga života, a ja sam odgovarao na engleskome. Ovaj, na neki smo način poučavali jedan drugoga. Mislim da je on, da sam ja– da je on– ja sam napravio bolji posao nego što je on, on je– Moja je majka rođena ovdje na Novome Zelandu, ali njezini su roditelji bili Dalmatinci i ona, ona je govorila engleski. Ali mogla je govoriti dalmatinski, ne naročito tečno, ali je mogla. Ovaj, nismo imali duge razgovore, mislim da je bilo više vezano uz, kada se sjetim oca, vezano uz poslove koje smo trebali obaviti u voćnjaku i takve stvari i, ovaj, naučili smo o pso– naučili bi [nejasno], psovke koje bi naučili kada bi tata bio ljut ili sretan [nejasno] i, i moj je otac bio popularna osoba pa bi nas mnogo, ovaj, Dalmatinaca posjećivalo i imali samo, imali smo podrum, pravili bi vino, a tata bi uvijek imao prijatelje blizu pa sam bio okružen takvom vrstom, Dalmatincima koji govore i tako dalje, ali, ali onda je postojala i škola koja je, živjeli smo u dvama različitim svjetovima zapravo, imali smo vrlo blisku obitelj i svu rodbinu, ovaj, moj je otac bio pomalo različit od drugih iz Oratije jer su mnogi od njih bili rođeni na Novome Zelandu s dalmatinskim roditeljima, ali moj je otac došao izravno iz Dalmacije. Pa je bio, ovaj, naša je zemlja bila zbilja poput Dalmacije, imali smo stabla smokve, imali smo kokoši, imali smo stabla masline pa je to stvarno bilo poput male Dalmacije na*

⁴⁵ Svi iskazi ispitanika I5 koji su označeni sa * u nastavku rada odnose se na intervju održan upotrebom aplikacije Zoom. Njegovi su iskazi transkribirani preslušavanjem snimke toga intervjua i prikazani su izvorno sa svim pauzama i prekidima. Zbog kvalitete snimke te same prirode virtualne komunikacije pojedini dijelovi (bilo da se radi o jednoj riječi ili više njih) nisu bili dovoljno razumljivi i to je u transkripciji navedeno oznakom [unclear], a u prijevodu na hrvatski jezik oznakom [nejasno].

chickens, we had olive trees so it was really like a little Dalmatia in New Zealand. So, so, I was immersed into it I think. Um, my, but when I went up to my, up to dad where my grandparents lived, um... They both spoke Dalmatian more than English, you know, even the, yeah, so, um, so, so once again they could speak English but I ended up almost being the interpreter all the time. So, I'm very good at, um, I'm better at listening than understanding Dalmatian, I'm too nervous to speak it really that well, when I've been over to Podgora, I've over there four times since, it might come up later, my cousins give me hard time because the words I use are old-fashioned, the ones that I, I learned from my grandmother, um, so, and they would make up words over there, that was quite funny, she would say "Ja san ringala", ringala, you know, someone would rang them, they made these new words up themselves and, so, yeah. So I was brought up, so, how was I, yeah [unclear] Oratia which was actually a Dalmatian enclave so I was surrounded by people who are the cousins or from [unclear] Podgora, there was a lot of Podgorani in, in Dalmatia, not Dalmatia, in Oratia and [unclear] so, so, um, but we, but probably dad used Dalmatian more than most of the others cause he was [unclear] and uh... what else, we would always, then my father brought my uncle to live with us so I was surrounded, my uncle living with us, we had to help him to live in New Zealand in a way so we acted as interpreters. So I was sort of surrounded but, and then we got picnics and all those sorts of things but it was almost like living in two worlds, one world for our [unclear], the other was, uh, um... yeah, I suppose being a good son, you know, working on the farm and

Novome Zelandu. Dakle, dakle bio sam uronjen u [jezik]. Ovaj, ali kada sam otišao u, s ocem gdje su mi djed i baka živjeli, ovaj... Oboje su govorili više dalmatinski nego engleski, znaš, čak i, da, ovaj, još jednom, mogli su govoriti engleski, ali sam skoro uvijek bio u ulozi tumača. Dakle, vrlo sam dobar u, ovaj, bolje mi ide slušanje nego razumijevanje dalmatinskog, previše sam nervozan kako bih ga dobro govorio, kad sam bio u Podgori, bio sam od tada tamo četiri puta, možda spomenemo kasnije, moji su me rođaci zezali jer su riječi koje koristim zastarjele, riječi koje sam, koje sam naučio od bake, ovaj, pa, a oni bi izmišljali riječi tamo, to je bilo smiješno, rekla bi „Ja san ringala“, ringala⁴⁶, razumiješ, netko bi ih nazvao, sami su stvarali takve nove riječi i, da. Dakle odgojen sam, ovaj, kako sam, da [nejasno] Oratia koja je zapravo bila dalmatinska enklava pa sam bio okružen ljudima koji su bili rođaci ili iz [nejasno] Podgora, bilo je mnogo Podgorana u, u Dalmaciji, ne Dalmaciji, u Oratiji i [nejasno] dakle, dakle, ovaj, ali mi, ali tata je vjerojatno koristio dalmatinski više nego ostali jer je bio [nejasno] i... što još, uvijek bi, onda je moj otac doveo strica⁴⁷ da živi s nama pa sam bio okružen, život sa stricem, morali smo mu pomoći na neki način sa životom na Novome Zelandu pa smo bili tumači. Dakle, bio sam okružen na neki način ali, onda su tu bili piknici i sve takve stvari, ali bilo je skoro kao život u dva svijeta, jedan svijet za naš [nejasno], drugi je bio, ovaj... da, pa valjda biti dobar sin, znaš, rad na farmi i naredbe koje bi nam otac davao vezane uz posao i takve stvari, dakle, dakle mi, da, [nejasno] rekao da je dobar odgovor, dakle, dakle bio sam uronjen u jezik bez, ali,

⁴⁶ Eng. to ring > zvati, pozivati, nazvati (telefonom).

⁴⁷ Riječ je vjerojatno o članu obitelji koji može biti: (a) ujak (mamin brat) / (b) stric (tatin brat) / (c) tetak (mamine / tatine sestre muž) jer engleski *uncle* značenjski pokriva sve tri (četiri) rodbinske relacije poznate u hrvatskome jeziku.

instructions that dad would give us to do and things like that, so, so we, yeah, [unclear] say that answers that well, so, so I sort of was immersed in it without, but, but living this sort of interpreter's life. And, um, the better I became at English the worse I became at Dalmatian in a way, you know I was a very... I was quite always good with books, my brother is an engineer, my brother wasn't into books, he was, I, I was always this sort of [unclear] boy who would love reading books and I was a prolific reader of books all the time and so I lived in my own world with books. But most of the Dalmatians were workers really not so much book people. So I was a little bit, little bit different cause I was, I'd rather be reading books than picking apples or playing with machinery yeah, so. So I was, well, that, that makes sense really, so, yeah, so I, um, so I heard it all my life really and, and so I suppose the words that I hear and I can understand in some cases I've known from my cousins don't exist anymore although almost Italian in origin, um, yeah, and it made me nervous of using it cause then I, I don't [unclear] anything's wrong.

ali živio sam nekom vrstom tumačeva života. I, ovaj, što mi je bolje išao engleski, na neki način mi je dalmatinski slabije išao, znaš bio sam veoma... Uvijek sam bio vrlo dobar s knjigama, moj brat je inženjer, moga brata nisu zanimala knjige, on je, ja, ja sam uvijek bio nekakva vrsta [nejasno] dječaka koji je volio čitati knjige i mnogo sam čitao cijelo vrijeme i živio sam u svome vlastitom svijetu s knjigama. Ali većina Dalmatinaca bili su radnici, a ne knjiški moljci. Dakle ja sam bio malo, bio sam malo drugačiji jer sam, radije sam čitao knjige nego brao jabuke ili igrao se sa strojevima, da, pa. Dakle bio sam, pa, da, da to ima smisla, da, dakle ja, ovaj, dakle čuo sam ga cijeloga života i, i pretpostavljam da riječi koje sam čuo i koje razumijem za neke slučajeve znam od rođaka da ne postoje više iako [su] gotovo talijanskoga podrijetla, ovaj, da, to me činilo nervoznim u upotrebi jer onda ja, ja ne [nejasno] nešto nije u redu.

NB: You have said in the questionnaire that you have been exposed to Dalmatian since birth. Could you maybe describe how the language was used in your family e.g. was it mostly during everyday conversation, did your parents or grandparents maybe tell you stories connected to Dalmatia, etc.?

I7: Growing up it was spoken every day at home and out, my parents spoke very little English to me before I started school. Most of my story books were in Croatian and we would socialise mainly with our people, family and cousins so it was normal to speak and be spoken to in Croatian. My maternal grandparents' English wasn't very good so

NB: U upitniku ste rekli da ste bili izloženi dalmatinskome od rođenja. Biste li možda mogli opisati kako se jezik koristio u Vašoj obitelji, npr. je li se koristio pretežno u svakodnevnim razgovorima, jesu li Vam roditelji ili bake i djedovi pričali priče o Dalmaciji itd.?

I7: Dok sam odrastala govorio se svakoga dana unutar i izvan kuće, moji su roditelji vrlo malo govorili sa mnom na engleskome prije nego što sam krenula u školu. Većina mojih pripovjedaka bila je na hrvatskome i većinom smo se družili s našim ljudima, obitelji i rođacima pa je bilo normalno komunicirati međusobno na hrvatskome.

speaking Croatian was the best language to communicate in. Only once I went to school did English have a place at home.

Engleski moje bake i mog djeda s majčine strane nije bio jako dobar pa je hrvatski bio najbolji jezik za komunikaciju. Engleski je dobio mjesto unutar kuće tek nakon što sam krenula u školu.

Dvojica od troje preostalih ispitanika izjavili su da su bili izloženi u kasnijoj dobi: ispitanik I2 u dobi od 45 godina i ispitanik I9 u dobi od 19 godina. Ispitanica I11 izjavila je kako nije uopće bila izložena DG-u. U intervjuu s njome došlo se do informacija zašto.

NB: You said that you have no experience hearing or speaking Dalmatian. Why was it so? Your paternal grandfather who came to New Zealand, and passed away when you were young, was he the only member of your family who knew the language? Did you father know it but decide not to expose you to it or he also didn't know it? What about your mother's side of the family? Are they Dalmatians/Croatians?

NB: Rekli ste da nemate iskustvo slušanja i govorenja dalmatinskoga. Zašto? Vaš djed s očeve strane koji je došao na Novi Zeland i koji je preminuo kad ste bili mladi, je li on bio jedini član vaše obitelji koji je poznavao jezik? Je li Vaš otac znao jezik, ali odlučio ne izložiti vas njemu ili ga ni on nije znao? Što je s Vašom obitelji s majčine strane? Jesu li oni Dalmatinci/Hrvati?

I11: *My grandfather A. was the only member of his immediate family to come to NZ and it seems his plan was to escape from conscription into the Austrian army. He got to Australia and then decided to travel to NZ. I have been told he worked in the "Gumfields" of the Northern part of the country. Then he travelled around. By this time he had to register as an Alien and through this got into trouble with the law. He was arrested and interned on an island in the Wellington harbour known as Somes Is, now Matiu/Somes. This was while NZ was part of the 1914 – 18 War. When he was released he anglicised his name to B.M.*

I11: *Moj djed A.⁴⁸ bio je jedini član njegove uže obitelji koji je došao na Novi Zeland i izgleda da je njegov plan bio izbjeći novačenje u austrijsku vojsku. Došao je u Australiju i onda odlučio otputovati na Novi Zeland. Rekli su mi da je radio na poljima smole u sjevernome dijelu zemlje. Potom je putovao okolo. Do tada se morao registrirati kao strani državljanin i zbog toga je upao u nevolje sa zakonom. Bio je uhićen i pritvoren na otoku u luci u Wellingtonu poznatom kao otok Somes, sada Matiu/Somes.⁴⁹ To je bilo u vrijeme kada je Novi Zeland sudjelovao u ratu 1914.-1918. Kada su ga otpustili [iz pritvora] anglicizirao je ime u B. M.⁵⁰*

⁴⁸ Podatci poznati autorici.

⁴⁹ Za vrijeme 1. svjetskog rata strani državljani koji su smatrani prijetnjom za sigurnost Novoga Zelanda zatvarani su na ovaj otok. Oko tri stotine (300) osoba bilo je zatvoreno na otoku i većinom su to bili doseljenici s njemačkoga prostora. Tijekom 2. svjetskoga rata otok je služio kao internacijski logor. (V. <<https://www.doc.govt.nz/parks-and-recreation/places-to-go/wellington-kapiti/places/matiu-somes-island/historic-matiu-somes-island/defence-history/>>, pristup: 12. 8. 2020.).

⁵⁰ Podatci poznati autorici.

He married a New Zealander and they lived in Wellington. He had a restaurant when my father and his sister were children in wgtm.

My father was born in 1921 and was christened T.A. but was always known as B.

In the restaurant at various times men from Drasnice were employed. Also, three nephews were brought out when my father was a child. They eventually moved away from wgtm to a nearby city, Whanganui.

So my father would no doubt have heard Dalmatian spoken but as part of my grandfather's efforts to assimilate I don't think the language was 'taught' to him.

Apparently my grandmother was musical and played a tamburitza (sp). But I have never heard any stories of Dalmatian songs or dancing occasions. This situation may have been because in Wellington there was no strong Dalmatian community as there was in the North and around Auckland. It seems my grandfather preferred to stay at home and there only seems to have been contact with the relatives in nearby Whanganui.

When I was young my parents moved to Blenheim in the South Island and we seldom saw my grandparents.

I knew nothing of my Dalmatian heritage at all.

The culture of NZ in the 1950s and 60s was very insular. Our main influence was British and the few migrants who came here found us very conservative.

My parents had aspirations for us to be well educated and good Catholics.

My father was in Italy during WW2 and I recall him speaking Italian phrases and singing snippets of Italian Opera when we were growing up.

The first person to reclaim our Dalmatian heritage was my youngest brother who did a language course at Zagreb (before conflict,

Vjenčao se Novozelandskom i živjeli su u Wellingtonu. Dok su moj otac i njegova sestra bili djeca, djed je imao restoran u Wellingtonu.

Moj je otac rođen 1921. godine i kršten je kao T. A.⁵¹, ali svi su ga znali pod imenom B.

U restoranu su u različitim razdobljima bili zaposleni muškarci iz Drašnica. Također, tri su nećaka došla dok je moj otac bio dijete. Naposljetku su se preselili iz Wellingtona u obližnji grad, Whanganui.

Dakle, moj je otac zasigurno čuo dalmatinski kako se govori, ali u sklopu djedovih nastojanja da se asimiliraju mislim da ga nitko nije „učio“ jeziku.

Moje je baka bila glazbeno talentirana i svirala je tamburicu. Ali nikada nisam čula nikakve priče o dalmatinskim pjesmama ili prigodama plesa. To je možda zbog toga što u Wellingtonu nije postojala čvrsta dalmatinska zajednica kao što je to bio slučaj na sjeveru i oko Aucklanda. Izgleda da je moj djed radije ostajao kod kuće te je postojao kontakt samo s rodbinom u obližnjem Whanganuiju.

Kada sam bila mala moji su se roditelji preselili u Blenheim na Južnome otoku i rijetko smo viđali moga djeda i baku.

Nisam znala ništa o svome dalmatinskome nasljeđu.

Kultura Novoga Zelanda 50-ih i 60-ih godina bila je veoma uskogrudna. Prevladavao je britanski utjecaj i ono malo migranata koji su došli ovdje smatrali su nas vrlo konzervativnima.

Moji su roditelji željeli da imamo dobro obrazovanje i da budemo dobri katolici.

Moj je otac bio u Italiji tijekom 2. svjetskog rata i sjećam se kako je govorio talijanske fraze i pjevao isječke iz talijanskih opera dok smo odrastali.

Prva osoba koja je povratila naše

⁵¹ Podatci poznati autorici.

80s?). He is married to a woman whose family were from Croatia but of Serbian origin.

My mother was of British/Irish ancestry.

When I was growing up we had no exposure to other cultural influences, not even to Maori. It was very much a time of cultural assimilation in NZ.

My brother who learned Croatian in Zagreb speaks the language at home with his wife and their two children have Croatian fluency.

NB: I am glad to hear that your brother learned the language. Have you ever wanted to or tried to learn it yourself?

I11: *As I explained, we were quite isolated from the Croatian community living in the South island. When I finished school I decided to take myself up to Auckland and I enrolled in a Nursing course. Through this I met other women of Croatian descent and I had a real interest in finding out more.*

Looking back I was not very organised. I bought a book called Teach yourself Serbo-Croatian! That was it, no tapes or classes and unfortunately that was as far as I went. My former husband was in the same situation with a Dalmatian grandfather but no connection with the Croatian community even though he had grown up in Auckland.

When my younger brother visited Drasnice and met relatives we were very excited. It meant a lot to my father as well.

I think I was dissuaded from learning Croatian at this stage because I was told it was a very difficult language to learn. And also because it was unlikely I would ever travel to the country.

In 2011 I did visit Dubrovnik and Split and we had a short trip to Drasnice where we met

dalmatinsko nasljeđe bio je moj najmlađi brat koji je odradio tečaj jezika u Zagrebu (prije sukoba, 80-ih godina?). Vjenčao se ženom čija je obitelj iz Hrvatske, ali su srpskoga podrijetla.

Moja je majka britanskoga/irskoga podrijetla.

Dok sam odrastala nismo bili izloženi utjecaju drugih kultura, čak ni maorskoj. Bilo je to vrijeme posvemašnje kulturne asimilacije na Novome Zelandu.

Moj brat koji je učio hrvatski jezik u Zagrebu govori jezik unutar doma sa ženom, a njihovo dvoje djece tečno govore hrvatski jezik.

NB: Drago mi je čuti da je Vaš brat naučio jezik. Jeste li ga Vi ikada željeli ili pokušali naučiti?

I11: *Kao što sam objasnila bili smo poprilično izolirani od Hrvatske zajednice [jer smo] živjeli na Južnome otoku. Kada sam završila školu odlučila sam otići u Auckland i tamo sam upisala tečaj za medicinske sestre. Tako sam upoznala druge žene hrvatskoga podrijetla i razvila interes da saznam više.*

Gledajući unatrag nisam bila dobro organizirana. Kupila sam knjigu koja se zvala Sami naučite srpsko-hrvatski! To je bilo sve, nikakvih snimaka niti satova i nažalost nisam se pomakla dalje od toga. Moj je bivši muž bio u identičnoj situaciji s djedom iz Dalmacije, ali ni sa kakvom povezanošću s Hrvatskom zajednicom iako je odrastao u Aucklandu.

Kada je moj mlađi brat posjetio Drašnice i upoznao [naše] rođake bili smo veoma uzbuđeni. Značilo je to puno i mome ocu.

Mislim da sam u tom razdoblju bila obeshrabrena što se tiče učenja hrvatskoga jer su mi rekli kako je to vrlo težak jezik za naučiti. Također jer je bilo malo vjerojatno da ću ikada otputovati u zemlju.

Ipak 2011.godine posjetila sam Dubrovnik i

some family. Many are now in the USA.

Split te smo išli na kratki izlet u Drašnice gdje smo upoznali neke članove obitelji. Mnogi su sada u SAD-u.

Nešto više od trećine ispitanika, njih 11, navelo je EJ kao materinski jezik (v. pitanje 4. u Prilogu 1.). Dvoje je ispitanika navelo kako smatraju DG materinskim jezikom, a dvoje je navelo kako smatraju oba jezika materinskim jezicima. EJ prevladava i kao jezik izvođenja nastave na svim obrazovnim razinama (vrtić, osnovna škola, srednja škola, fakultet) (v. pitanje 5. u Prilogu 1.). Iznimke su bile ispitanica I12 koja je vrtićko obrazovanje imala i na EJ i na maorskom, a fakultetsko na EJ, kineskom i japanskom te ispitanik I15 koji je izjavio kako je srednjoškolsko obrazovanje imao samo na maorskom⁵². Na svim četirima razinama obrazovanja ispitanici nisu imali kontakt s DG-om. Ispitanica I7 navela je da je imala kontakt s DG-om tijekom školovanja no nije bila riječ o Novom Zelandu. Naime, ispitanica I7 provela je 1986. godine šest mjeseci u Hrvatskoj (tada Jugoslavija), a u određenom razdoblju unutar tih šest mjeseci pohađala je školu. Iako je navela to kao kontakt s DG-om zbog školskoga okruženja možemo pretpostaviti da je ipak bila riječ o tadašnjem HSJ-u. U intervjuu je rekla nešto o tom iskustvu.

NB: Also, you stated that you lived and went to school in Croatia for a brief period of time during childhood. Do you remember that time? Was it difficult to you language-wise or did you have no difficulties while attending school in Croatian?

I7: *I remember our time in the then Jugoslavija fondly and clearly, I never wanted to come back to NZ as it was the first place I had really felt at home and that I belonged, even though I was born in NZ. This feeling has never left me. I only went to school for a few months there when I was eight, we arrived in April and left in October, we had the big summer break in the middle. During my time at school I did find it*

NB: Također ste rekli da ste živjeli i išli u školu u Hrvatskoj tijekom jednoga kratkoga perioda u djetinjstvu. Sjećate li se toga vremena? Je li Vam bilo teško što se tiče jezika ili niste imali poteškoća dok ste pohađali školu na hrvatskome?

I7: *Jasno se sjećam našega vremena u tadašnjoj Jugoslaviji koje mi je ostalo u lijepome sjećanju, nisam se htjela vratiti na Novi Zeland jer je [Hrvatska] bila prvo mjesto gdje sam se istinski osjećala kao kod kuće i osjećala da pripadam, iako sam rođena na Novome Zelandu. Taj me osjećaj nikada nije napustio. Tamo sam išla u školu samo nekoliko mjeseci kada sam imala osam godina, došli smo u travnju i otišli u*

⁵² Odgovor dobrim dijelom nejasan (zbunjuje) jer na pitanje koje ste (još) jezike usvojili/naučili tijekom života, osim engleskoga i dalmatinskoga, ispitanik I15 ne navodi druge jezike. Izostanak valjanoga odgovora na postavljeno pitanje nameće mišljenje kako je mogao pohađati školu na maorskome ako se prema danome odgovoru / izostanku odgovora pretpostavlja da ispitanik maorski jezik ne poznaje.

difficult, partly because of the different format and the language was hard to understand at times, but I can now put that down to the jargon as I was used to more conversational than what was used at school. The subject I most understood was maths, which is an international language in itself.

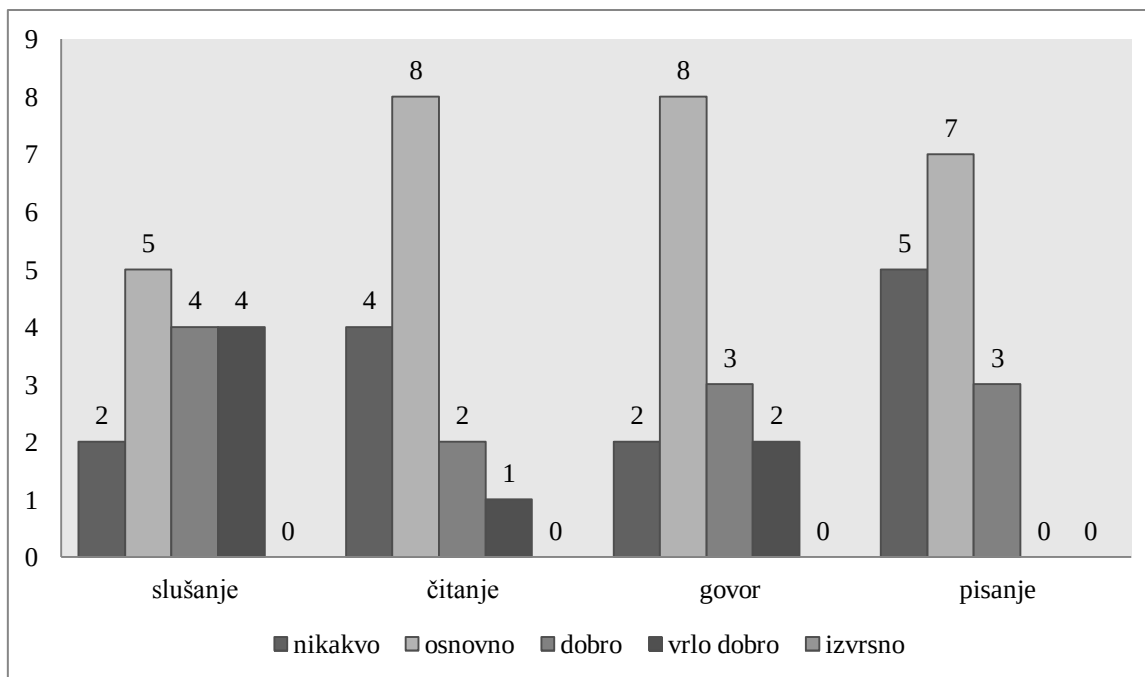
listopadu, imali smo duge ljetne praznike u sredini. U školskome razdoblju mi jest bilo teško, djelomice zbog drugačijega formata [nastave], a i jezik je bio težak za razumjeti ponekad, ali sada to mogu pripisati žargonu jer sam bila naviknuta na jezik koji je bio više razgovoran od onoga koji se koristio u školi. Predmet koji sam najviše razumjela bila je matematika, koja je sama po sebi internacionalni jezik.

Neki su od ispitanika usvojili/naučili dodatne jezike pored EJ-a i DG-a (v. pitanje 3. u Prilogu 1.). Ispitanica I3 učila je francuski jezik tijekom četverogodišnjega srednjoškolskoga obrazovanja i kasnije u odrasloj dobi na satovima jezika. Ispitanik I5 od dvanaeste je godine života učio francuski i latinski u školi, a u četrdesetoj godini života počeo je učiti maorski od Maora. Ispitanik I9 naveo je nizozemski kao dodatni jezik, ali nije naveo u kojoj dobi ga je počeo usvajati/učiti i u kojem okruženju.⁵³ Ispitanica I10 maorski je počela učiti u osnovnoj školi. Ispitanica I11 je u srednjoj školi počela učiti francuski i latinski jezik. Ispitanica I12 navela je da je usvajala/učila tri dodatna jezika, ali nije eksplicitno navela o kojim je jezicima riječ; usvajala ih je u razdoblju od rođenja do sedme godine unutar obitelji.

5.2. Procjena vlastitog znanja DG-a

Svoje znanje DG-a ocjenjivali su prema četirima jezičnim vještinama: slušanje, čitanje, govor i pisanje (v. pitanje 8. u Prilogu 1.). Prosječna ocjena za svaku od vještina prikazana je u Tablici 1., a broj pojedinih ocjena za svaku vještinu prikazan je na Grafikonu 3.

⁵³ Ispitanik navodi i godinu i okruženje za učenje HSJ-a.

Grafikon 3. Broj pojedinih ocjena za svaku jezičnu vještinu kod procjene vlastitog znanja DG-a

Tablica 1. Prosječna ocjena za svaku jezičnu vještinu kod procjene vlastitog znanja DG-a

	slušanje	čitanje	govor	pisanje
prosječna ocjena	2,67	2	2,33	1,87

Iz broja odgovora za svaku ocjenu kao i iz prosjeka ocjena vidimo kako najviše kompetencija ispitanici imaju u vještini slušanja DG-a. Slijedi govor, zatim čitanje i naposljetku pisanje DG-a. Takva situacija ne čudi jer se slušanje i govor jezika ne trebaju institucionalno (ili na neki drugi način) učiti dok se pisanje i čitanje moraju. Usvajanjem jezika unutar kruga obitelji, što je najčešći slučaj među ispitanicima što se tiče DG-a, vještine slušanja i govorenja spontano se razvijaju. Budući da prave institucionalne podrške za učenje HSJ-a na Novome Zelandu nema⁵⁴, jasno je zašto pisanje i čitanje imaju niske ocjene.

⁵⁴ Škole i programi učenja hrvatskoga jezika (nekadašnje tzv. dopunske škole) u ingerenciji Ministarstva znanosti i obrazovanja RH u Aucklandu ne djeluje godinama. Nastava se HSJ-a svodi na entuzijazam i dobru volju pojedinaca okupljenih u nekome od kulturnih društava unutar kojih samostalno provode programe učenja hrvatskoga bez institucionalne i stručne pomoći iz RH.

5.3. Procjena učestalosti upotrebe DG-a

Upotreba DG-a ispitivala se unutar nekoliko domena: obitelj, posao, škola/fakultet, prijatelji i poznanici, javne ustanove i mediji (v. pitanje 9. u Prilogu 1.). Rezultati će biti prikazani posebno za svaku od navedenih domena. Bitno je napomenuti da je u pitanju bilo istaknuto da ispitanici ne trebaju označavati učestalost upotrebe za svaku kategoriju već samo one koje se odnose na njih. Postojali su upitnici u kojima niti jedna kategorija nije bila označena. Moguće je da ispitanici nisu označavali kategorije ne zato što se kategorije ne odnose na njih (npr. nemaju niti jednoga živućega od navedenih članova obitelji) već zato što ne upotrebljavaju DG; ipak, to je trebalo naznačiti. Moguće je i da nisu označavali zbog nedovoljnog znanja DG-a pa su smatrali da se to malo znanja što imaju ne može smatrati upotrebom.

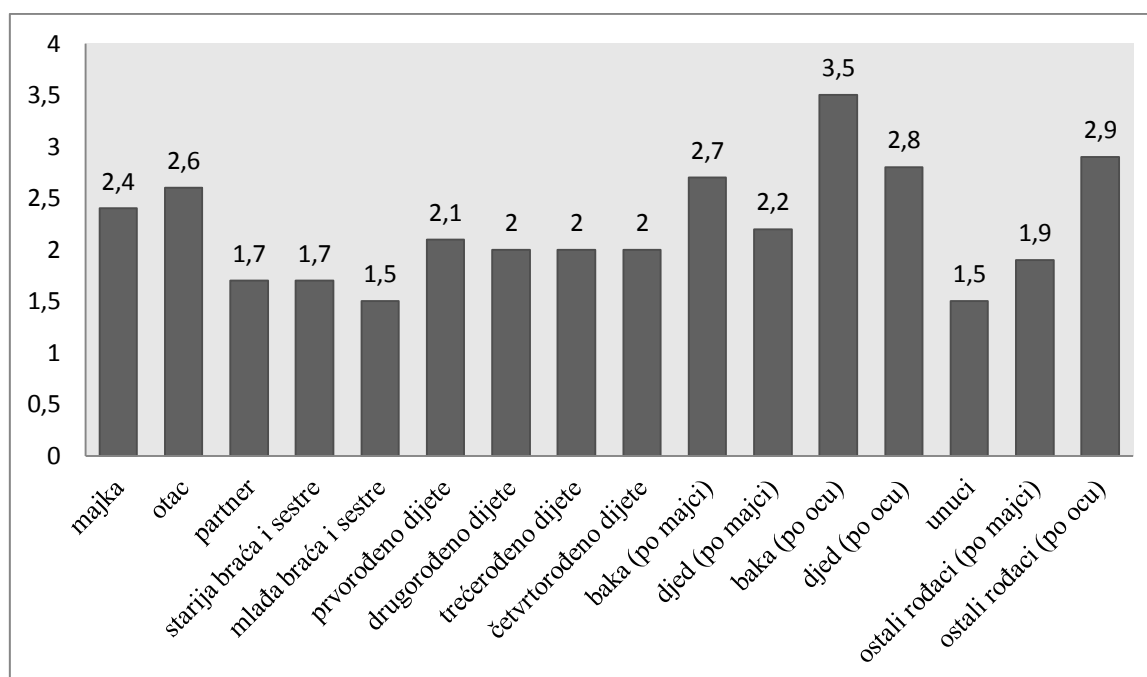
5.3.1. Obitelj

U Tablici 2. prikazan je broj ocjena za svaku kategoriju navedenu u upitniku, a u Grafikonu 4. prikazan je prosjek danih ocjena (prosijek se ne odnosi na svih 15 ispitanika već samo na one koji su označavali kategorije; ponavljamo, označavanje nije bilo obavezno).

Tablica 2. Broj pojedinih ocjena kod procjene učestalosti upotrebe DG-a za svakog člana obitelji

	nikada	rijetko	ponekad	uglavnom	isključivo
majka	4	2	3	1	1
otac	2	2	4	2	-
partner	6	2	1	1	-
starija braća i sestre	4	5	1	-	-
mlađa braća i sestre	5	6	-	-	-
prvorodeno dijete	2	5	3	-	-
drugorođeno dijete	2	5	2	-	-
trećerodeno dijete	1	3	1	-	-
četvrtorodeno dijete	1	2	1	-	-
baka (po majci)	2	1	1	1	1

djed (po majci)	2	2	-	-	1
baka (po ocu)	1	1	1	-	3
djed (po ocu)	2	1	-	-	2
unuci	2	2	-	-	-
ostali rođaci (po majci)	3	4	2	-	-
ostali rođaci (po ocu)	1	2	4	1	1

Grafikon 4. Prosjek učestalosti upotrebe DG-a s članovima obitelji

Iako je svaka kategorija zaprimila različit broj odgovora zbog neobveznog označavanja, ipak se primjećuje da se DG češće upotrebljava s jednim članovima obitelji, dok se s drugima rjeđe upotrebljava. Članovi s kojima se češće upotrebljava su majka, otac, bake s majčine i očeve strane, djed s očeve strane i ostali rođaci s očeve strane. Iz Tablice 2. vidljivo je i da su kategorije pojačane upotrebe DG-a („uglavnom“ i „isključivo“) gotovo uvijek vezane uz većinu tih kategorija. S ostalim navedenim članovima obitelji DG se rjeđe upotrebljava. U intervjuu s ispitanikom I1 dobio se kratak uvid u prirodu njegove komunikacije s rodbinom.

NB: Do you try to talk as much as you can in Dalmatian/Croatian with your relatives?

NB: Pokušavate li razgovarati s rodbinom što više na dalmatinskome/hrvatskome? Posebice

Especially if you have relatives who do not speak English – are you able to communicate efficiently with them?

I1: *Yes, being here have been trying to speak it's going ok. Getting better but slow. Can speak basic things, getting better with more deeper conversations but on-going learning. Different factors, speed, how well the person speaks. Also picking up on the harmony and rhythm of language. Pick up the context, think about it, then people changed the subject. lol Croatian use big words to what English might have a whole sentence.*

ako imate rodbine koja ne govori engleski – možete li učinkovito komunicirati s njima?

I1: *Da, dok sam ovdje⁵⁵ pokušavam ga govoriti, ide dobro. Poboljšava se, ali polako. Mogu govoriti o osnovnim stvarima, postajem bolji sa složenijim razgovorima, ali stalno učim. [Utječu] različiti faktori, brzina, koliko dobro osoba govori. Također hvatam konce harmonije i ritma jezika. Shvatim kontekst, razmislim o njemu, a onda drugi promjene temu. lol Hrvatski koristi velike riječi za ono što se u engleskom možda izriče cijelom rečenicom.*

Rezultati su očekivani. Općenito gledano, starije generacije, posebice ako se radi o onima koji su među prvim doseljenicima na Novi Zeland, slabije poznaju EJ od mlađih pa je za očekivati da će upravo sa starijim članovima obitelji ispitanici komunicirati najviše na DG-u. S druge strane, zbog procesa asimilacije mlađe generacije slabije poznaju DG, pa i HSJ, čak i ako postoje nastojanja unutar obitelji da se jezik prenese. Stoga se u većini slučajeva komunikacija s braćom i sestrama te djecom ipak odvija na EJ-u.

5.3.2. Posao i škola/fakultet

Ove dvije domene karakterizira gotovo potpuni izostanak upotrebe DG-a. Oni ispitanici koji su označili frekvenciju upotrebe u ovim dvaju domenama mahom su se izjašnjavali kako nikada ne upotrebljavaju DG. Ispitanica I8 odstupa među odgovorima jer je za sve kategorije obiju domena navela da ponekad upotrebljava DG. Ispitanica I12 označila je da rijetko upotrebljava DG s kolegama na poslu, ali je za sve ostale kategorije navela da ga nikada ne upotrebljava.

Izostanak upotrebe DG-a u poslovnome okruženju ne čudi zbog njegove perifernosti unutar novozelandskoga društva. Jedini poslovi u kojima bi se DG mogao upotrebljavati su oni vezani uz organizacije koje okupljaju potomke Dalmatinaca i bilo koji posao koji ima doticaj s Dalmacijom. Ne čudi ni izostanak upotrebe u obrazovnome okruženju. Budući da

⁵⁵ U Republici Hrvatskoj.

DG nije jezik obrazovanja niti se poučava kao predmet u školama, njegova upotreba unutar škola i fakulteta eventualno se može svesti jedino na neformalnu upotrebu između učenika i kolega koji ga znaju.

5.3.3. Prijatelji i poznanici

U ovu skupinu spada upotreba DG-a sa susjedima, prijateljima i drugim članovima Dalmatinske Zajednice⁵⁶. U komunikaciji sa susjedima DG se u pravilu ne koristi. Među onima koji su označili kategoriju, jedino je dvoje ispitanika navelo da ponekad upotrebljavaju DG u komunikaciji sa susjedima. Vrlo je vjerojatno da su i susjedi o kojima je riječ dalmatinskoga/hrvatskoga podrijetla. U komunikaciji s prijateljima DG se slabo upotrebljava. Troje ispitanika izjavilo je da ga upotrebljavaju rijetko, dvoje ispitanika ponekad, jedna ispitanica uglavnom, a ostatak ispitanika koji su označili kategoriju izjavio je da ga nikada ne upotrebljava. Slično kao i kod susjeda, možemo pretpostaviti da je riječ o prijateljima koji su također dalmatinskoga/hrvatskoga podrijetla. Što se tiče upotrebe unutar Dalmatinske Zajednice, dvoje ispitanika izjavilo je da DG upotrebljava rijetko, četvero ispitanika ponekad, jedan ispitanik uglavnom, jedna ispitanica isključivo, a ostatak ispitanika koji su označili kategoriju izjavili su da ga nikada ne upotrebljavaju. Različite razine učestalosti upotrebe unutar Dalmatinske Zajednice vjerojatno ovise o mnogo faktora, a napose razinom znanja DG-a, samouvjerenosti u njegovo korištenje, ali i općenito mjerom u kojoj se on upotrebljava unutar nje.

5.3.4. Javne ustanove

Pet je kategorija ispitivano što se tiče društvenoga i javnoga života: trgovina, banka, pošta, bolnica i crkva. Svih pet kategorija karakterizira potpuni izostanak upotrebe DG-a. Jedino je ispitanica I8 za sve kategorije navela da ga ponekad upotrebljava. Slično kao i kod poslovne sfere, izostanak upotrebe DG-a vezan je uz njegovu perifernu poziciju unutar novozelandskoga društva.

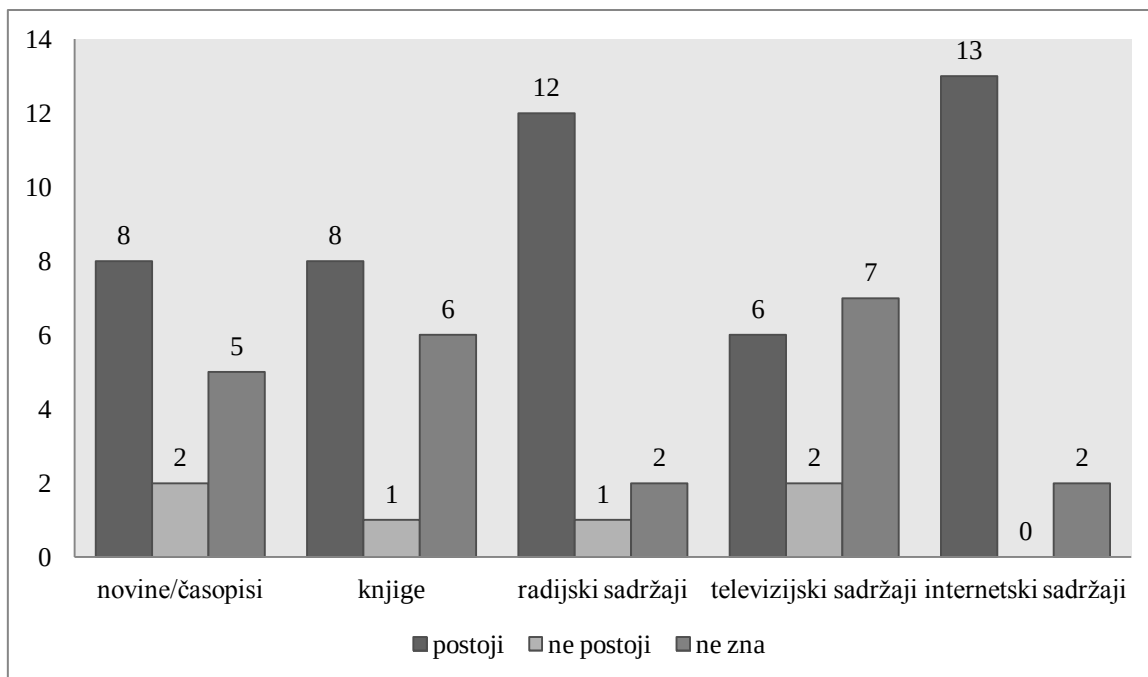
⁵⁶ U upitniku se sintagma *Dalmatinska Zajednica* koristi kao krovni pojam za bilo koje udruženje ili organizaciju koja okuplja Dalmatince na Novome Zelandu. Ispitanici su upoznati o takvoj upotrebi sintagme i u takvome je obliku naznačeno u svakome pitanju gdje pojavljuje.

5.3.5. Mediji

Ispitivale su se tri kategorije: SMS poruke, elektronička pošta i društvene mreže. Troje ispitanika izjasnilo se da ponekad upotrebljava DG u SMS porukama, a ostali ispitanici koji su označili kategoriju izjavili su da ga nikada ne upotrebljavaju. Slična je situacija i s elektroničkom poštom – jedan ispitanik upotrebljava ga rijetko, dvoje ispitanika ponekad, a ostali koji su označili kategoriju izjavili su da ga nikada ne upotrebljavaju. Na društvenim mrežama dvoje ga ispitanika upotrebljava rijetko, jedna ispitanica ponekad, jedna ispitanica uglavnom, a ostali koji su označili kategoriju nikada ga ne upotrebljavaju.

5.4. Upotreba i dostupnost medija i medijskih sadržaja

Ispitanici su trebali navesti informacije o tome poznaju li sadržaje u pet navedenih kategorija (v. pitanje 10. u Prilogu 1.). Na Grafikonu 5. prikazana je razina upoznatosti s postojanjem različitih medijskih sadržaja na DG-u. Ispitanici su najviše upoznati s postojanjem radijskog i internetskog sadržaja na DG-u dok su s ostalim vrstama sadržaja upoznati u manjoj mjeri. Od ispitanika se tražilo i da navedu pojedine materijale za svaku vrstu sadržaja. Za novine/časopise naveli su Slobodnu Dalmaciju, Maticu Iseljenika i Jutarnju List; za knjige nisu naveli niti jednu pojedinačnu knjigu, ali je jedna ispitanica navela knjižnicu Dalmatinskoga Kulturnoga Društva; za radijski materijal naveli su jednosatni segment na DG-u koji se emitira jednom tjedno na Dalmatinskome radiju; za televizijski materijal naveden je televizijski dokumentarac, ali nije specificirano o kojem je dokumentarcu riječ; za internetski sadržaj naveli su općenito *Facebook* stranice i *YouTube* videa.

Grafikon 5. Razina upoznatosti s različitim medijskim sadržajima na DG-u

Tablica 3. Postotak učestalosti upotrebe različitih medijskih sadržaja na DG-u

	nikada	rijetko	ponekad	često	redovito
novine/časopisi (N=10)	50%	40%	10%	0%	0%
knjige (N=11)	64%	28%	9%	0%	0%
radijski sadržaji (N=13)	54%	46%	0%	0%	0%
televizijski sadržaji (N=10)	60%	30%	10%	0%	0%
internetski sadržaji (N=11)	27%	27%	27%	9%	9%

Iz Tablice 3. vidljivo je da se u najvećoj mjeri upotrebljava internetski sadržaj (to je jedina kategorija koja se upotrebljava „često“ i „redovito“). Slijede radijski sadržaji, pa novine/časopisi, potom televizijski sadržaji, i na kraju knjige. Takva upotreba reflektira i razinu upoznatosti s navedenim vrstama sadržaja – ispitanici su najviše upoznati s internetskim i radijskim sadržajima.

5.5. Procjena o nastanku promjena u korištenju DG-a tijekom vremena s obzirom na četiri jezične vještine

Ispitanike se tražilo da procjene upotrebu DG-a danas i u prošlosti, odnosno za vrijeme odrastanja (v. pitanje 11. u Prilogu 1.). Prosjek njihovih procjena dan je u Tablici 4. Govorenje DG-om i slušanje DG-a očekivano su bili učestaliji za vrijeme odrastanja nego što su to danas. Zanimljivo je da su prosječne ocjene za pisanje na DG-u i za čitanje DG-a danas veće nego za vrijeme odrastanja. Naravno, ako se usredotočimo na svakog ispitanika ponaosob vidjet ćemo da neki izražavaju kako im se upotreba smanjila, dok drugi kažu da im se upotreba povećala. Međutim, bilo da se radi o smanjenju ili povećanju, nikada nije riječ o velikim razlikama. To su promjene od jednog stupnja (npr. od „rijetko“ prema „ponekad“ ili obrnuto, ali ne pronalazimo promjenu od „rijetko“ prema „često“ ili od „svaki dan“ prema „rijetko“). Dosta je i slučajeva kada se učestalost upotrebe kod pojedinih ispitanika nije promijenila pogotovo što se tiče vještina čitanja i pisanja. Ranije spomenuto smanjenje udjela govorenja DG-om i slušanja DG-a može se objasniti asimilacijskim procesima i uskim krugom govornika toga jezika (u odnosu na prevladavajući EJ). Povećanje udjela pisanja i čitanja vjerojatno se može dovesti u vezu s globalizacijom – internet je omogućio brz i lak pristup materijalima na DG-u i HSJ-u, a upotreba novih tehnologija u pismenoj komunikaciji (posebice s članovima obitelji koji žive u Dalmaciji) zasigurno je pridonijela češćem pisanju na DG-u.

Tablica 4. Prosječna učestalosti upotrebe DG-a danas i u prošlosti

Učestalost			Učestalost		
Koliko često danas...	...slušate DG?	3	Dok ste odrastali koliko ste često...	...slušali DG?	3,47
	...govorite DG-om?	2,33		...govorili DG-om?	2,67
	...čitajte na DG-u?	1,93		...čitali na DG-u?	1,73
	...pišete na DG-u?	1,73		...pisali na DG-u?	1,47

5.6. Razlozi promjena u učestalosti upotrebe

Ispitanike se pitalo i da navedu razloge za promjenu u učestalosti upotrebe ako je do toga došlo (v. pitanje 12. u Prilogu 1.).

I1: *From a child would try speaking, as both parents spoke. Would attend the then Yugoslavian club up to when I was a child. That club changed its name to Dalmatian club. After that attended the Croatian club. In that time would certainly hear it. Podgora community would organise Podgora picnic in an orchard.*

Heard it more as a child, as a teenager attended Croatian lessons. As an adult tried to maintain it by travelling to Croatia for like 4 week stints.

I3: *Once I started school, in New Zealand, I used the language rarely – especially as there was only one other Dalmatian family in our town. I re-commenced using Dalmatian when I had my children, in order to give them some exposure to the language. They were quite fluent until they, too, went to school.*

I1: *Kada sam bio dijete pokušavao bih [ga] govoriti jer su [ga] oba roditelja govorila. Dok sam bio dijete odlazio bih u tada Jugoslavenski klub. Taj je klub promijenio ime u Dalmatinski klub. Nakon toga odlazio sam u Hrvatski klub.*

U to vrijeme svakako bih ga čuo. Podgorska zajednica organizirala bi podgorske piknike u jednom voćnjaku.

Kao dijete češće sam ga čuo, a kao tinejdžer pohađao sam satove hrvatskoga jezika. U odrasloj sam dobi jezik pokušavao njegovati pomoću četverotjednih boravaka u Hrvatskoj.

I3: *Nakon što sam krenula u školu na Novome Zelandu, rijetko sam koristila jezik – pogotovo jer je u našem gradu postojala samo još jedna dalmatinska obitelj. Ponovno sam počela koristiti dalmatinski kada sam dobila svoju djecu kako bih ih barem nekako izložila jeziku. Dosta su ga tečno govorila sve dok nisu krenula u školu.*

I4: *Educated in English, more English speaking friends from all cultural backgrounds.*

I4: *[Jer sam] obrazovan na engleskome jeziku [i imam] više prijatelja iz različitih kultura koji govore engleskim jezikom.*

I5: *The first words I ever spoke were in Dalmatian, but once I started pre-school (kindergarten) the assimilation process meant that English became my primary language. My father throughout my life spoke mainly Dalmatian to me. Although I am of 100% Dalmatian ancestry my mother was born in NZ whereas my father migrated to NZ as a young man. We lived in an enclave of fellow Dalmatian settlers in NZ. I was surrounded by the sound of Dalmatian being spoken. However, the generation I was part of had the responsibility of progressing our future in mainstream NZ society. Mastering the English language became the ticket to success which in my case came at the cost of my use of Dalmatian in my everyday usage.*

I5: *Moje su prve riječi bile na dalmatinskome, ali kada sam krenuo u vrtić engleski je postao moj prvi jezik zbog asimilacijskih procesa. Otac mi se tijekom moga života većinom obraćao na dalmatinskome. Iako su mi pretci 100% dalmatinskoga podrijetla, moja je majka rođena na Novome Zelandu, a moj je otac migrirao na Novi Zeland kao mladić. Živjeli smo u enklavi s drugim dalmatinskim doseljenicima na Novi Zeland. Bio sam okružen zvukovima dalmatinskoga koji se govorio. Međutim, generacija kojoj pripadam imala je odgovornost da poboljša našu budućnost unutar većinskoga novozelandskoga društva. Ovladati engleskim jezikom značilo je imati pristup uspjehu, a u mom je slučaju cijena za to bila moja upotreba dalmatinskoga u svakodnevici.*

I6: *Lack of exposure to others.*

I6: *Nedostatak izloženosti drugima.*

I7: *Being surrounded by fewer people who speak it and as the older generations pass it becomes less. Also having children who you need to teach English to as they go through school.*

I7: *[Zbog] slabe okruženosti ljudima koji ga govore, a kako starije generacije umiru, postaje sve slabija. Također [zbog] djece koju moraš naučiti engleski dok se školuju.*

I8: *My father died young. My mother didn't speak it. I've only in my 40s reconnected⁵⁷ with Dalmatian club Auckland to learn more.*

I8: *Moj je otac umro mlad. Majka ga nije govorila. Tek sam se u četrdesetima povezala s Dalmatinskim klubom u Aucklandu kako bih više naučila.*

I9: *Immersing in my culture.*

I9: *[Zbog] uranjanja u moju kulturu.⁵⁸*

⁵⁷ U izvornome je obliku *tecommnectrd*. Riječ o većemu broju omaški nastalih za vrijeme pisanja odgovora. Zbog konteksta iskaza autorica pretpostavlja da je ispitanica željela napisati *reconnected* (hrv. ponovno povezati) mada je moguće i da je nakana ispitanice bila eng. *recommenced* (ponovno početi). Zbog lakšega razumijevanja konteksta prevodi se hrv. oblikom *povezati*.

⁵⁸ Odnosi se na povećanje upotrebe u odnosu na mladost, dakle uranjanje u dalmatinsku kulturu.

I12: *My grandfather moved away.*

I12: *Djed mi se odselio.*

I13: *It increases when we visit family in Dalmatia.*

I13: *Upotreba se povećá kada posjetimo rodbinu u Dalmaciji.*

I14: *Not with Dalmatian-speaking people enough.*

I14: *Ne provodim puno vremena s ljudima koji govore dalmatinski.*

Vidimo da su najčešći razlozi promjene u učestalosti upotrebe DG-a nedostatak sugovornika i okoline koji ga znaju te neizbježan proces asimilacije. Još jednom dolazi do izražaja koliko je uža obitelj važna što se tiče jezika. Promjene unutar obitelji poput selidbe članova koji govore DG-om ili njihove smrti utječu na učestalost upotrebe. Potomstvo također ima utjecaj na upotrebu DG-a jer će roditelji, čak i kad imaju želju prenijeti DG djeci, biti primorani sve više i više koristiti EJ jer je znanje toga jezika neophodno za život njihove djece na Novome Zelandu. U intervjuima s ispitanicima pokušalo se doći to detaljnijih objašnjenja okolnosti promjene upotrebe.

NB: So, in general, you speak Croatian with your family and relatives, and I assume other people of Croatian origin that you know. Has your usage of Croatian intensified during your stay here in Croatia, since you are surrounded by the language all the time?

NB: Dakle, općenito gledano govorite hrvatski s obitelji i rodbinom i pretpostavljam s drugim osobama hrvatskoga podrijetla koje poznajete. Budući da ste stalno okruženi jezikom ovdje, je li se Vaša upotreba hrvatskoga pojačala tijekom Vašega boravka u Hrvatskoj?

I1: Yes, main reason I came best way to learn being around it.

I've learnt words from situations or just how it comes across.

Watching, hearing how people interact. How the culture and history shapes people.

This probably the main point. Helped me understand my parents and some parts of my upbringing. Also Croatians in general.

Little things like how to interact going to the grocery store. I have picked up the dialects and subtitles of different regions of Croatia.

English culture has its ups and downs. Especially as multicultural NZ is.

I1: Da, [to] je glavni razlog što sam došao [jer] najbolji način za naučiti je biti okružen njime.

Naučio sam riječi iz situacija ili jednostavno kako sam na njih nailazio.

Gledajući, slušajući kako ljudi komuniciraju. Kako kultura i povijest oblikuju narod.

To je vjerojatno najvažniji dio. Pomoglo mi je razumjeti roditelje i neke dijelove moga odgoja. I Hrvate općenito.

Sitnice poput toga kako komunicirati u trgovini. Upoznao sam se s dijalektima i suptilnim karakteristikama različitih regija u Hrvatskoj.

Engleska kultura ima svoje dobre i loše strane. Posebno [zbog toga što] je Novi Zeland toliko multikulturalan.

NB: Do you use Dalmatian/Croatian today as often as you did as a child? Did using English (as an inevitable part of life in NZ) influence your usage of Dalmatian/Croatian?

I7: *I definitely don't use it as much now as I did as a child. I still think in Croatian but working, socialising and educating my children in an English speaking culture English takes over. So I would say that using English has definitely influenced my use of Croatian. We still listen to lots of Croatian music and are heavily involved with the Croatian Cultural Society, where it is spoken somewhat, but the members all have a mixed level of Croatian, some are fluent and some have none. Sadly, it is more common with the older generations and those who were born there.*

NB: Koristite li dalmatinski/hrvatski danas u istoj mjeri u kojoj ste ga koristili u djetinjstvu? Je li engleski (kao neizbježan dio života na Novome Zelandu) utjecao na Vašu upotrebu dalmatinskoga/hrvatskoga?

I7: *Svakako ga ne koristim u istoj mjeri kao kada sam bila dijete. Još uvijek mislim na hrvatskome, ali engleski prevlada [zbog] rada, socijalizacije i obrazovanja moje djece unutar anglofone kulture. Stoga bih rekla da je upotreba engleskoga sigurno utjecala na moju upotrebu hrvatskoga. I dalje slušamo mnogo hrvatske glazbe te smo u velikoj mjeri uključeni u Hrvatsko Kulturno Društvo, gdje se jezik ponešto govori, ali članovi imaju različite razine znanja hrvatskoga, neki su tečni, a drugi ne znaju ništa. Nažalost, češće ga znaju starije generacije i oni koji su rođeni tamo.*

Sljedeći se isječak iz razgovora s ispitanikom I5 ne odnosi strogo na promijenjenu učestalost upotrebe već sljedeći pokazuje/potvrđuje da je odnos ispitanika s i prema jeziku utjecao na njegov radni (time i svakodnevni) život.

I5*: *So just one thing that might help, I've just thought, I'm just thinking about your question, um, like I did things, I was in the tamburica band and I played the berda and I, we did those sort of cultural things, um, but, um, in my career I became a high school principal and I worked it for about twenty, thirty years and in the latter years I worked particularly in schools with Maori, with indigenous people from New Zealand, and one of the things I championed for those children was that they were not allowed to leave their culture at the door, I mean, to be*

I5*: *Samo jedna stvar koja će možda pomoći, mislio sam, mislim o tvom pitanju, ovaj, radio sam stvari, bio sam u tamburaškom bendu i svirao sam berdu i ja sam, radili smo takve kulturne stvari, ovaj, ali, ovaj, u svojoj karijeri postao sam ravnatelj srednje škole i to sam radio jedno dvadeset, trideset godina i u kasnijim sam godinama naročito radio u školama s Maorima, s domorodačkim stanovnicima Novoga Zelanda, i jedna od stvari za koje sam se zalagao za tu djecu jest da im nije bilo dopušteno ostaviti kulturu ispred praga, želim reći, da budu ono što jesu*

who they are in school and I made sure that they had all opportunities to learn language and some of that drive, for me, came from my personal experience. Um, if I have a regret in my life, I think, I even went to late night classes to try and help to learn [unclear] Croatian bit better but I was very focused on my career and it was pretty hard to manage the two so, uh, but I tried to fight for that for the kids, for Maori kids in NZ [unclear] in school which valued who they were and they could speak, and they had opportunities to learn their language, so, uh, I've got, that came from my own personal [unclear], my own experience so, I'm not, I don't feel that bad about it but I know I'm not complete, you know, but I could still be a Dalmatian without being fluent, in my heart.

u školi i pobrinuo sam se da imaju sve prilike da nauče jezik, a dio te motivacije, za mene, došao je od moga vlastitoga iskustva. Ovaj, ako za nečim žalim u životu, mislim, čak sam išao i na večernje sate kako bih pokušao i pomogao naučiti [nejasno] hrvatski malo bolje, ali bio sam vrlo usredotočen na svoju karijeru i bilo je zbilja teško naći ravnotežu između tog dvoje pa, ovaj, ali pokušao sam se boriti za to za djecu, za maorsku djecu na Novome Zelandu [nejasno] u školi koja cijeni ono što jesu i mogli su govoriti, i imali su prilike naučiti svoj jezik, pa, ovaj, imam, to je došlo od moga vlastitoga [nejasno], moga vlastitoga iskustva pa, nisam, ne osjećam se loše zbog toga, ali znam da nisam potpun, razumiješ, ali i dalje mogu biti Dalmatinac bez da sam tečan, u svome srcu.

5.7. Reakcije i stavovi anglofone okoline na DG

Ispitanike se pitalo o reakciji okoline koja ne poznaje i ne govori DG-om na njihovu upotrebu istoga (v. pitanje 13. u Prilogu 1.).

I1: Sound like a foreigner. Allows you to speak about private matters in public. Can have fun with it because words are said differently. Some people show curiosity to it.

I1: Zvučiš poput stranca. Dopušta ti da razgovaraš o privatnim stvarima u javnosti. Možeš se zabavljati s njim jer se riječi drugačije izgovaraju. Neki su radoznali.

I3: It rarely occurs but if they hear it, they are impressed!

I3: Takve se situacije rijetko događaju, ali budu impresionirani kada ga čuju!

I4: Interested.

I4: Zainteresirani [su].

I5: Some surprise and interest. More acceptable than it was when I was a child.

I5: Ponešto iznenađenja i interesa. Više prihvatljivo nego kada sam bio dijete.

I7: Never found this a negative issue. Most people are interested.

I7: Nikada nije bilo problem. Većina je ljudi zainteresirana.

I9: *Think I am funny.*

I9: *Misle da sam smiješan.*

I12: *Shocked, I'm mixed blooded and have brown skin.*

I12: *Šokirani [su], miješanog sam podrijetla i imam smeđu boju kože.*

I13: *Very well, it is considered special to speak other languages.*

I13: *[Reagiraju] vrlo dobro, govorenje drugih jezika smatra se posebnim.*

Posebice zaokuplja pozornost komentar ispitanika I5 o tome kako je prihvatljivije čuti DG danas nego što je to bilo prije. U intervjuu s njime pokušalo se saznati nešto više o tome.

NB: You actually stated in the questionnaire that in the past when you used to speak Dalmatian other people who didn't know the language kind of reacted maybe more negatively than today. Could you maybe describe that?

NB: U upitniku ste naveli da kada ste govorili dalmatinskim u prošlosti drugi koji nisu znali jezik reagirali su možda više negativno nego što je to slučaj danas. Biste li mogli to opisati?

I5*: *Well I think that probably was not so much my generation but I mean there was, there was prejudice, there always is against migrants and I'm intensely aware of that and, and that's why I want my kids to, to know who they are and to stand, and now when we have issues about other migrants coming in I always remind people "Don't you be against those new migrants. Remember what people said about Dalmatians [unclear] years ago", you know, there were special rules against Dalmatians in NZ [unclear] around access to land and things like that. But I mean, so, those issues in, and, and I noticed even when I was a kid at school, when I was at school you might get someone who might make the odd comment, eh, as to where you come from. I was surrounded, but it was quite good being [unclear] because there was a large enough number of us to be quite a presence and, and I also felt that, um... that the teachers sometimes did not expect a enough of us. You know, I, I remember being surprised, they were surprised that I did so well at school,*

I5*: *Mislim da nije bilo toliko u mojoj generaciji, ali bilo je, bilo je predrasuda, uvijek postoje [predrasude] o migrantima i duboko sam svjestan toga i, i zato želim da moja djeca znaju, da znaju tko su i gdje stoje, a sada kada imamo problematiku dolaska drugih migranata uvijek podsjećam druge „Nemojte biti protiv novih migranata. Sjetite se što su ljudi govorili o Dalmatincima prije [nejasno] godina“, razumiješ, postojala su posebna pravila protiv Dalmatinaca na Novome Zelandu [nejasno] vezano uz pristup zemlji i takve stvari. Ali, dakle, ti problemi u, i, i primijetio sam kada sam bio dijete u školi, kada sam bio u školi ponekad bi netko dobacio čudan komentar vezan uz područje odakle dolaziš. Bio sam okružen, ali bilo je zbilja dobro [nejasno] jer nas je bilo mnogo pa je naša prisutnost imala određenu težinu i, također sam osjećao da, ovaj... da učitelji ponekad nisu očekivali mnogo od nas. Znaš ja, sjećam se iznenađenja, da su bili iznenađeni što mi je dobro išlo u školi, znaš, postojalo je gotovo [nejasno] gledanja s*

you know, there was almost [unclear] of looking down, uh, you know, we had the farms in the valley but they were the rich people lived up in the hills and there was quite a bit of patronising and conde–, you know, con-condescending sort of attitude towards, um, so, it was good for me and my generation to break, break lose of being just farmers, we moved on [unclear] lawyers and... um, dentists, doctors, you know, all so–, and I became a principal of a high school, so, so we, my generation has gone out and made those [unclear] so we're now accepted in mainstream society. Easily. Um, but I, but we don't forget, you know so I, I, um, I, I, I'm very pro migrant, I suppose. I think migrati, migrant, migration is an interesting thing, quite a brave thing for people to do, to go to the other side of the world and to fight against the, the forces that are against you but then you become accepted, that's great. And I think I can see that in language. It was quite funny, my generation all given very simple names like J. and my brother is C. but we've each given our children Dalmatian names. So, that, our generation's and my, my son's name is V., um, B. is my, uh, nephew, so we, my brother and I've given, we've gone, we're now confident enough in being Dalmatian that we use the language in a sense to name our kids. So all our kids, and my grandchildren are H. and J., you know, so all that generation now can be, can be Dalmatian if that makes sense. Might not be in language necessarily but it sort of is, the names that we use every day are the names that could have been our ancestors'

visoka, ovaj, znaš, imali smo farme u dolini ali oni su bili bogati ljudi [koji su] živjeli u brdima i ponašali su se dosta omal– ovaj omalovažavajuće prema, ovaj, dakle, bilo je dobro što smo se ja i moja generacija oslobodili od toga da budemo samo farmeri, napredovali smo [nejasno] odvjetnici i... ovaj, zubari, liječnici, znaš, svakakvi tip–, a ja sam postao ravnatelj srednje škole, pa, pa smo, moja je generacija zakoračila i napravila te [nejasno] te smo sad prihvaćeni u većinskome društvu. Vrlo dobro. Ovaj, ali ja, ali ne zaboravljamo, znaš pa ja, ja, ovaj, ja, pretpostavljam da ja podržavam migrante. Smatram da migracij–, migrant, migracija je zanimljiv fenomen, dosta hrabar pothvat koji ljudi čine, otići na drugu stranu svijeta i boriti se protiv, protiv sila koje su protiv tebe, ali onda te prihvate, to je odlično. Mislim da se to vidi u jeziku. Pomalo je smiješno, mojoj generaciji su davana jednostavna imena kao J.⁵⁹, moj brat je C.⁶⁰, ali obojica smo svojoj djeci dali dalmatinska imena. Dakle, naša generacija i moj, ime mog sina je V.⁶¹, ovaj, B.⁶² je moj, ovaj, nećak, pa smo mi, moj brat i ja smo dali, sad smo dovoljno sigurni u naš dalmatinski identitet da koristimo jezik kako bi imenovali našu djecu. Dakle, sva naša djeca, i moje unuke se zovu H.⁶³ i J.⁶⁴, znaš, dakle cijela ta generacija sad može, mogu biti Dalmatinci ako to ima smisla. Ne nužno što se tiče jezika, ali na neki način jest, imena koja koristimo svakoga dana su imena koja su možda bila imena naših predaka u Dalmaciji. Dakle, dakle, moja generacija ima J-ove⁶⁵ i L-ove⁶⁶, sigurna imena, a sada sljedeće generacije dobivaju dalmatinska

⁵⁹ Podatci poznati autorici.

⁶⁰ Podatci poznati autorici.

⁶¹ Podatci poznati autorici.

⁶² Podatci poznati autorici.

⁶³ Podatci poznati autorici.

⁶⁴ Podatci poznati autorici.

⁶⁵ Podatci poznati autorici.

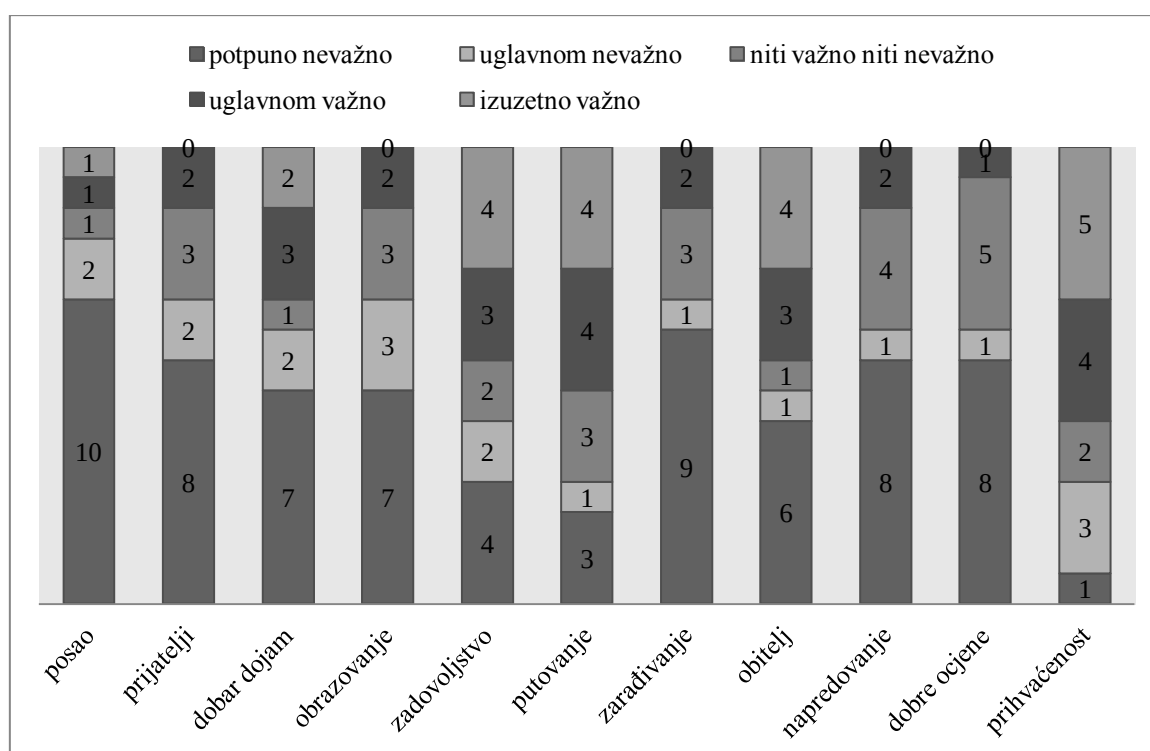
⁶⁶ Podatci poznati autorici.

back in Dalmatia. So, so, so, my generation had the Js, the Ls, the safe names, and now the next generations are getting, getting the Dalmatian names.

imena.

5.8. Motivacija ispitanika za znanjem DG-a

Motivacija ispitanika za znanjem DG-a ispitivala se tako što su ispitanici procjenjivali koliko im je poznavanje DG-a bitno u navedenim situacijama (v. pitanje 16. u Prilogu 1.). Na Grafikonu 6. prikazan je broj odgovora za svaku navedenu situaciju.

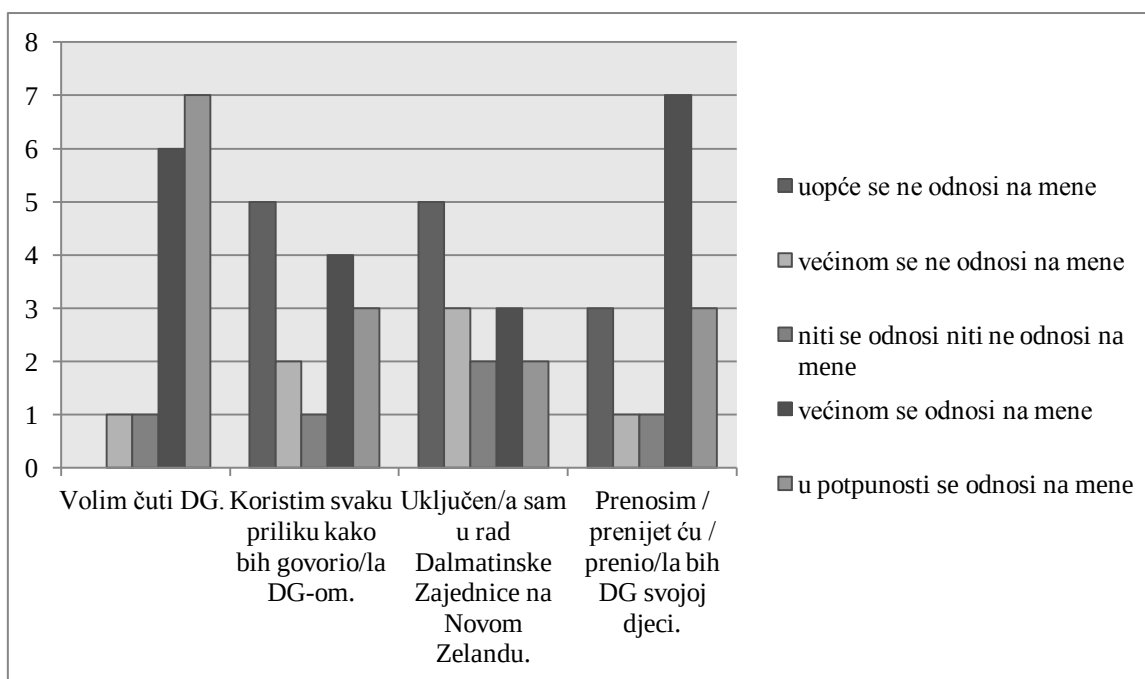
Grafikon 6. Broj odgovora za pojedinu motivacijsku situaciju za znanjem DG-a

Očito je da većina ispitanika u većini navedenih situacija nema motivacije za znanjem DG-a. Situacije koje pružaju određenu motivaciju za poznavanje DG-a su prihvaćenost u krugu drugih Dalmatinaca, održavanje obiteljskih veza, zadovoljstvo samim sobom i putovanje (što možemo pretpostaviti da se odnosi na putovanje u Hrvatsku, odnosno Dalmaciju). Zanimljivo je da je dosta ispitanika izjavilo da im DG nije važan za održavanje obiteljskih veza. Naravno, razlozi za to mogu biti mnogobrojni, ali moguće je da takvi ispitanici nemaju znatnu rodbinu koja govori isključivo DG-om ili uopće nisu u doticaju s takvima; nedostatak sugovornika

utječe na njihovu motivaciju. U ostalim situacijama ispitanici pokazuju manjak motivacije za znanjem DG-a posebice u radnom i obrazovnom okružju.

5.9. Percepcija vlastitoga doprinosa očuvanju DG-a i percepcija očuvanja DG-a

Ispitanike se tražilo da iskažu percepciju vlastitog doprinosa očuvanju DG-a (v. pitanje 17. u Prilogu 1.). Odgovori su prikazani na Grafikonu 7.

Grafikon 7. Broj pojedinih odgovora za svaku tvrdnju vezanu uz percepciju vlastitoga doprinosa očuvanju DG-a

Većina ispitanika voli čuti DG, ali tek jedna trećina koristi svaku moguću priliku da ga govore. Više je ispitanika izrazilo da nisu uključeni u rad Dalmatinske Zajednice nego što ih je izrazilo da su uključeni. Dvije trećine ispitanika (skupine „većinom se odnosi“ i „u potpunosti se odnosi“) prenosi DG svojoj djeci ili imaju namjeru/želju prenijeti ga postojećoj ili budućoj djeci. Promatrajući ove rezultate može se reći da ispitanici u određenoj mjeri doprinose očuvanju DG-a i to većinom prijenosom unutar obitelji dok se manje bave očuvanjem jezika aktivno ga upotrebljavajući i sudjelujući u radu Dalmatinske Zajednice.

Od ispitanika se tražilo pojašnjenje uz dani odgovor uz prethodno obrađeno pitanje o tome zašto (ne) prenose ili (ne)će prenijeti DG svojoj djeci (v. pitanje 18. u Prilogu 1.).

I1: *I believe it's important to speak a second language. Shows another point of view to the world. As there are a lot of different cultures and languages in New Zealand and around the world.*

I1: *Smatram da je važno znati drugi jezik. [To] nam daje još jednu perspektivu svijeta. [A to je važno] jer postoji mnogo različitih kultura i jezika na Novome Zelandu i u svijetu.*

I3: *It was very important to my husband and I to pass the language down to our sons. We felt it was something special we could give them. Both boys were bilingual as toddlers. Unfortunately they lost a lot of the Dalmatian when they went to school. We are to blame as we spoke English with them when school started. Biggest mistake we ever made – especially for my husband as he was born in Croatia, I was not!!*

I3: *Mome mužu i meni bilo je vrlo važno prenijeti jezik našim sinovima. Osjećali smo da je to nešto posebno što im možemo dati. Obojica su bili bilingvalni kao mala djeca. Nažalost, dosta su dalmatinskoga zaboravili kada su krenuli u školu. To je naša krivica jer smo komunicirali s njima na engleskome nakon što su započeli sa školom. To je najveća greška koju smo učinili – posebice za moga supruga jer je on rođen u Hrvatskoj, ja nisam!!*

I4: *I am a Dalmatian and proud of it.*

I4: *Dalmatinac sam i ponosim se time.*

I5: *My grandchildren proudly know of their Dalmatian heritage. Through my inter-marriage with a non-Dalmatian and the same applying to their mother my grandchildren, in terms of their blood, are one quarter Dalmatian. We do use Dalmatian words to describe family such as Dide and Baba. Although I am regularly in contact with my grandchildren via phone and social media they live on the other side of NZ to me.*

I5: *Moja unučad ponosno zna o njihovu dalmatinskome podrijetlu. Mojim brakom s osobom koja nije dalmatinskoga podrijetla i udajom njihove majke za osobu koja nije dalmatinskoga podrijetla, moja je unučad, što se tiče krvi, jednom četvrtinom dalmatinska. Koristimo dalmatinske riječi kako bi opisali obitelj poput dide i baba. Iako se redovito čujem sa svojom unučadi putem telefona i društvenih mreža, oni žive na suprotnoj strani Novoga Zelanda od mene.*

I7: *It is important from a cultural identity perspective to know your mother tongue. I have passed this onto my children.*

I7: *Sa stajališta kulturnoga identiteta važno je poznavati svoj materinski jezik. To sam prenijela svojoj djeci.*

I8: *I missed out a lot of learning about my Dalmatian culture. I have joined my young girls to the kolo and we go to the club regularly to hear the music eat the food. We went back to Korcula 2 years ago for the first time to my father's village it felt like home. I cried when I left.*

I8: *Propustila sam naučiti mnogo o dalmatinskoj kulturi. Uključila sam svoje mlade djevojke u kolo i redovito idemo u klub kako bi slušale glazbu [i] jele hranu. Prije dvije godine po prvi put smo otišli na Korčulu u selo mog oca[;] osjećala sam se kao kod kuće tamo. Plakala sam kada sam otišla.*

I9: *I am proud of Pupnat heritage.*

I9: *Ponosim se [svojim] pupnatskim podrijetlom.*

I11: *Unsure.*

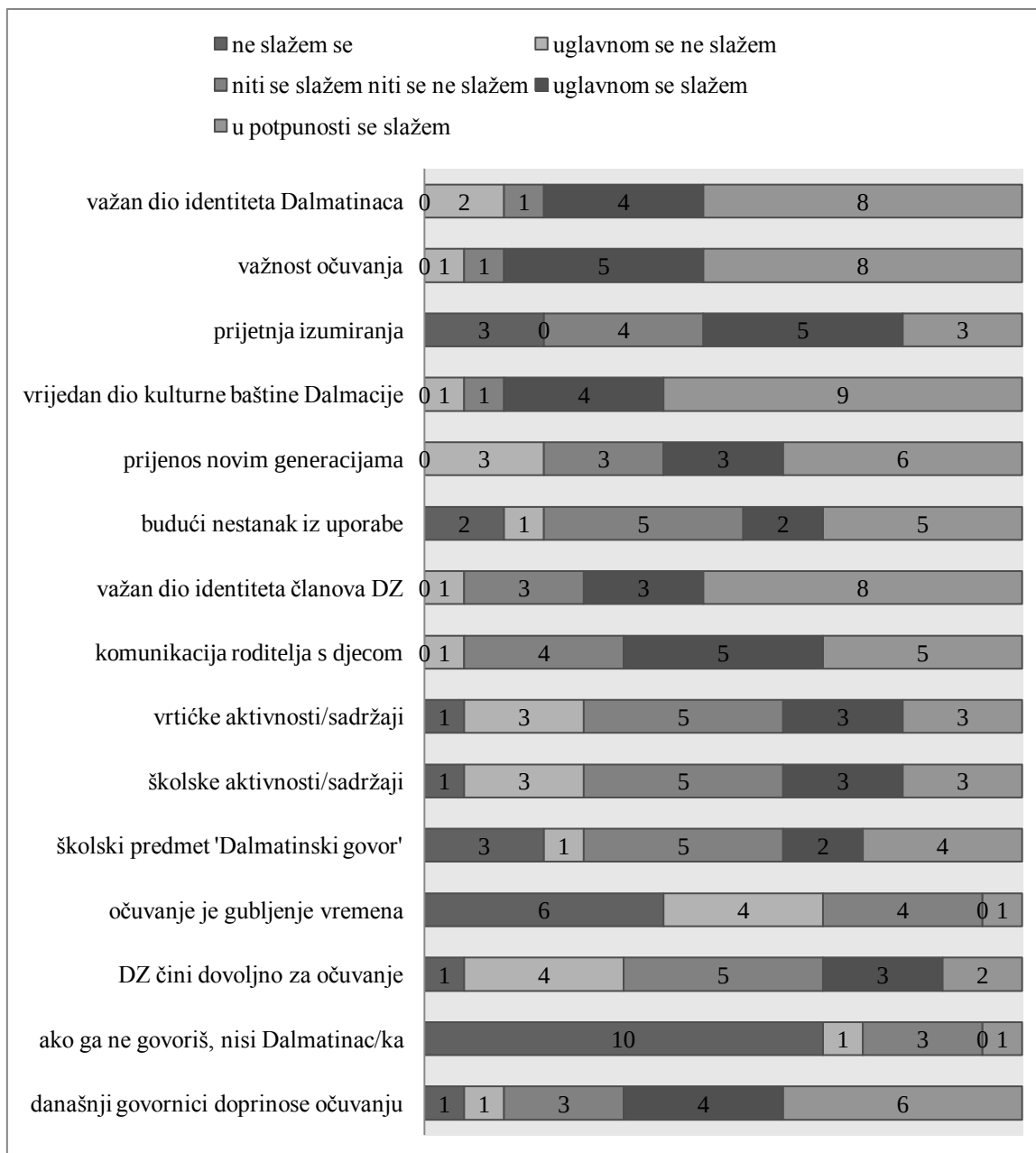
I11: *Nisam sigurna.*

I12: *It's important to me.*

I12: *Važno mi je.*

Razloga je više. Osjećaj ponosa zbog dalmatinskoga podrijetla svakako se ističe kao jedan važan razlog zbog čega se ispitanici odlučuju prenijeti DG svojoj djeci. Oni koji ga nisu uspjeli prenijeti osjećaju žaljenje. Neki vide snagu poznavanja DG-a kao alata koji će pomoći u razumijevanju kulturno šarolikog svijeta. Neki nisu naveli točno određene razloge kao ispitanica I12. Ispitanica I11 koja je navela da ne bih prenijela DG djeci navodi nesigurnost, ali iz njezina odgovora nije sasvim jasno misli li da nesigurnost u razloge svoje odluke ili nešto drugo. Budući da je riječ o ispitanici koja je rekla da nije uopće imala doticaj s DG-om tijekom mladosti možda nesigurnost izvire iz toga.

Ispitanici su također trebali izraziti vlastite stavove prema očuvanju DG-a i prema percepciji tog očuvanja navodeći slažu li se ili ne s navedenim tvrdnje (v. pitanje 19. u Prilogu 1.). Rezultati su prikazani na Grafikonu 8.

Grafikon 8. Rezultati (ne)slaganja s tvrdnjama o očuvanju DG-a i percepciji toga očuvanja

Vidimo kako ispitanici DG smatraju važnom odrednicom dalmatinskoga identiteta (i pojedinačno i unutar Dalmatinske Zajednice), ali je ne smatraju jedinom odrednicom što vidimo iz ne slaganja dvije trećine njih sa tvrdnjom da se ne može biti Dalmatincem/kom ako se ne govori DG-om. Što se tiče izumiranja DG-a i prestanka njegove upotrebe vidimo kako više naginju k izumiranju i prestanku upotrebe, ali također primjećujemo da je određeni udio ispitanika neutralan. Većina smatra da današnji govornici DG-a doprinose njegovu očuvanju. Gotovo svi ispitanici vide ga kao važan dio dalmatinske kulture pa ni ne čudi što onda većina

ispitanika smatra kako se DG prenosi na nove generacije i da bi roditelji trebali sa svojom djecom komunicirati upravo na tom jeziku. Ipak, kada je u pitanju uloga obrazovnoga sustava u očuvanju DG-a, odnosno bi li ta uloga trebala biti veća, ispitanici su skoro pa pravilno raspodijeljeni u tri grupe – oni koji se slažu s time, oni koji su neutralni, i oni koji se ne slažu s time. Većina se ispitanika slaže s time da rad na očuvanju DG-a nije gubljenje vremena, ali kada je u pitanju uloga Dalmatinske Zajednice u tom očuvanju primjećujemo pravilnu raspodjelu u mišljenjima.

U intervjuima s ispitanicima saznajemo detalje njihova razmišljanja o očuvanju DG-a i problematici tog očuvanja.

NB: So, if we talk about the Dalmatian language in New Zealand for example today, do you think that it is well preserved among the descendants or do you think that maybe it's just, it was better before than today?

I5*: *I think, I think it's str—, I think, I think it's going to be a struggle, you know, and I think it always is in migrant cultures and I think that's really good that the club that I belong to which is the Dalmatian Cultural Club but I, but it's in Auckland and I'm further north but I know they run classes for language. So, [unclear] that the language ones are good. I think it's, uh... yeah I think there's a demand, there's a demand I think, I, I get people ringing me up who, uh, who use me for advice, heaven knows why me but they, they want to find out about their cousins and how can they find out the [unclear] put them on to people they can talk to. Um, but no, I think it's, well it's even a battle in New Zealand for Maori, and their winning their battle I think. Um, but I think it's going to be a struggle for, um... for NZ, yeah, if you, if you've got a parent I think that's [unclear] as it becomes more [unclear] if the parent's not comfortable using Dalmatian, it's pretty hard. Um, um, yeah, when I think about it now, it's just... the Dalmatian in the sense of dialect, when you speak Dalmatian at home it*

NB: Ako govorimo o dalmatinskome jeziku na Novome Zelandu primjerice danas, mislite li da je dobro očuvan među potomcima ili mislite da je možda samo, da je bio bolje očuvan prije?

I5*: *Smatram, smatram da je to bor—, smatram, smatram da će to biti borba, znaš, I mislim da uvijek jest u migrantskim kulturama i mislim da je zbilja dobro da klub kojemu pripadam, a to je Dalmatinski Kulturni Klub, ali ja, ali on je u Aucklandu, a ja sam dalje na sjeveru, ali znam da drže satove jezika. Dakle, [nejasno] jezični su dobri. Mislim da je, ovaj... da, mislim da postoji potražnja, postoji potražnja, ja, mene zovu ljudi koji, ovaj, koji traže savjet, pitaj boga zašto mene, ali žele, žele saznati o svojim rođacima i kako mogu saznati [nejasno] uputim ih na osobe s kojima mogu popričati. Ovaj, ali ne, mislim da, pa čak je to i za Maore borba i mislim da oni dobivaju svoju bitku. Ovaj, ali mislim da će to biti borba za, ovaj... za Novi Zeland, da, ako ti, ako imaš roditelja mislim da je to [nejasno] jer postane više [nejasno] ako se roditelj ne osjeća ugodno koristiti dalmatinski, poprilično je teško. Ovaj, ovaj, da, kada mislim o tome sada, to je... dalmatinski u smislu dijalekta, kad govoriš dalmatinski kod kuće to nikada nisu bile duge rečenice ili*

was never long, never long sentences or [unclear] about things, it was usually every day things like “polako”, go slowly or something, Whatever it was it would be always something, yeah, it was just, uh, more the day-to-day instruction things, um, although... my father always used to get newspapers and read them, Slobodna Dalmacija, yeah, my uncle [unclear] those, and I tau–, uh, my uncle’s 83 [unclear] by keeping him connected all the time, I provide all the IT for him to do that, but, uh, um it’s, it’s, it’s been good to [unclear] cause he is, he is Dalmatian, he goes [unclear] back to Podgora every year but it’s his [unclear] his grandchildren. Yeah, so it’s probably a long answer to say that I think it’s gonna, I think it’s an issue. Um, I don’t know the answer. I think, I think you just got to keep doing what you’re doing. I think those classes, those classes are good, and the younger you learn language the better. My, my belief in it... opportunities to use it, yeah. I think, I think actually Dalmatian’s in a better shape than many other cultures in NZ. Um, yeah. It’s, it’s actually a real problem [unclear] that’s what could happen, uh, though actually you almost didn’t have more migrants, almost like new migrants coming in all the time? And what happened in NZ was that, that’s what happened. My father arrived, he brought his brother out, what is called chain migration, and that was a good way to keep language within the family, um, and I said my brother and I acted as interpreters for my uncle, so, um, but if you don’t, if, if no one in your house speaks it, it’s pretty, it’s pretty tough, I think.

NB: If we talk about now, so do you think that even the language that is being preserved, do you think that that actually is Dalmatian, the Dalmatian dialect, or do you think that it is kind of shifting more towards

[nejasno] o stvarima, obično su to bile svakodnevne stvari kao „polako“ i slično. Što god da je bilo uvijek je bilo nešto, da, bilo je samo, ovaj, više svakodnevne upute, ovaj, iako... moj je otac uvijek uzimao novine i čitao ih, Slobodna Dalmacija, da, moj stric [nejasno] njih, i ja bih pouč–, ovaj, moj stric ima 83 godine [nejasno] tako što bih ostajao povezan cijelo vrijeme, ja pružam svu tehnologiju kako bi mogao to raditi, ali, ovaj, to je, to je, to je dobro [nejasno] jer on je, on je Dalmatinac, odlazi [nejasno] u Podgoru svake godine, ali to su njegovi [nejasno] njegova unučad. Da, dakle ovo je vjerojatno dug odgovor kako bih rekao da mislim da će, da mislim da je problem. Ovaj, ne znam odgovor. Smatram, smatram da samo trebaš raditi ono što radiš. Mislim da oni satovi, oni su satovi dobri, i što si mlađi kada ga učiš to bolje. Moje, moje vjerovanje u to... prilike da ga koristiš, da. Mislim, mislim da je u stvari dalmatinski u boljem stanju nego mnoge druge kulture na Novome Zelandu. Ovaj, da. To je, to je zapravo veliki problem [nejasno] to bi se moglo dogoditi, ovaj, iako zapravo zamalo nismo imali više migranta, skoro kao novi migranti koji stalno dolaze? Ono što se dogodilo na Novome Zelandu je to, to je ono što se dogodilo. Moj je otac došao, doveo je i brata, što se zove lančana migracija, i to je bio dobar način da se jezik zadrži unutar obitelji, ovaj, rekao sam već da smo ja i brat bili tumači za strica, dakle, ovaj, ali ako nemaš, ako, ako ga nitko u kući ne govori, mislim da je onda, onda je poprilično teško.

NB: Govoreći o sadašnjosti, mislite li da je jezik koji se čuva, mislite li da je to stvarno dalmatinski, dalmatinski dijalekt, ili mislite da se to više kreće k hrvatskome standardu kako sve više ljudi možda, znate, uči jezik u

the Croatian Standard as more and more people maybe take, you know, official lessons to learn the language?

I5*: *Yes, I think you're right. And it's quite, I would say, that for a while New Zealand for Dalmatians was like living in a time warp so we were probably using the language for many, for tens of years that were actually, was, was not even being spoken cause now [unclear] and, uh, in a way that's a loss cause that's a history really, that dialect. I'm no expert on it so you could tell me but I remember a couple of examples of my mo-, of my grandmother and she would tell me things [unclear] just sort of some of the words she used like katriga for chair or something and then I say "oh that's a stolica", [unclear] ponistra, then say "no, no that's prozor", and, and so, so I was using words that, that, they, when you go back there 'where the he-, where'd he get that from?', you know, um, so, almost had, almost Italian sort of feel to it, um. It would be, it'd a real loss I think, but, and in some ways that's a really interesting way of studying the language. With migrants take their language they go with them, and if they don't go back there, they keep that, that dialect. I would like to see a dialect [nejasno], actually I think dialects are really cool, they're part of identity, you know. Standardization's is never very good, you know, it's almost anti-creative to have standardised everything, um, cause it's a pretty expressive people, Dalmatians. Swear words are pretty, you know, most of us know that the bad language, it's pretty expressive. And it's lucky people down [unclear] people ask "What were they saying?" and then you say "oh, you don't really wanna know. It's a pretty, pretty strong language". I could watch Goran Ivanišević playing tennis, and I could see what, I could see what he was saying but, [unclear] doesn't understand, but I knew what*

okviru službenih tečajeva?

I5*: *Da, mislim da si u pravu. I poprilično je, rekao bih, da je neko vrijeme Novi Zeland za Dalmatince bio poput vremenske kapsule jer smo koristili jezik mnogo, desetcima godina koje se zapravo, koji se nije govorio jer sada [nejasno] i, ovaj, u neku ruku je to gubitak jer to je zapravo povijest, taj dijalekt. Nisam stručnjak za to pa mi ti možeš reći, ali sjećam se nekoliko primjera moje maj-, moje bake I govorila bi mi stvari [nejasno] samo neke riječi koje je koristila kao katriga za stolicu ili slično onda bih rekao „o, to je stolica“, [nejasno] ponistra, onda rekao „ne, ne, to je prozor“, i, i dakle, dakle koristio sam riječi koje, koje, one, kad se vratiš tamo „odakle je do vra-, odakle je to izvukao?“, znaš, ovaj, dakle, gotovo su imale, gotovo talijanski prizvuk, ovaj. Bio bi to, mislim da bi to bio velik gubitak, ali, u neku ruku je to zbilja zanimljiv način proučavanja jezika. Migranti nose svoj jezik sa sobom, i ako se ne vrate natrag, zadrže taj, taj dijalekt. Želio bih vidjeti dijalekt [nejasno], zapravo mislim da su dijalekti zbilja kul, dio su identiteta, znaš. Standardizacija nikada nije dobra, znaš, gotovo je protukreativno imati sve standardizirano, ovaj, jer to je vrlo izražajan narod, Dalmatinci. Psovke su posebno, znaš, većina nas zna da je loš jezik, posebno je izražajan. I dobro je što ljudi ovdje [nejasno] ljudi pitaju „Što su rekli?“ i onda kažeš „O, zbilja ne želiš znati. Prilično je jak, prilično jak jezik“. Gledao bih Gorana Ivaniševića kako igra tenis i mogao sam vidjeti što, mogao sam vidjeti što govori, ali [nejasno] ne razumije, ali znao sam što je govorio o nečijoj majci, [nejasno] to je sigurno.*

he was saying about someone's mother,
[unclear] that's for sure.

NB: Do you think that being a member of the Croatian Cultural Society can help one preserve the knowledge of the language? Does speaking to other members who know it, even if they aren't fluent in it, help one keep in touch with their Dalmatian/Croatian language? Do you think that the Croatian Cultural Society and other similar associations do the best they can to help preserve the language? Should they maybe be doing more?

I7: *I think being part of the CSS maintains our culture and traditions but not necessarily the language as much as it could. Although this could be a difficult one to assess. The older generations still speak Croatian but are often replied to in English. Our newsletters are in both English and Croatian, and all gatherings where there are speakers they are often in both languages. We have a shortage of good Croatian language teachers in NZ so it is difficult for the Society to find someone who will relate to all age groups. I know that my best teacher has always been a trip back to the motherland and using the language daily, same for my children, it's what's given them the best understanding and gives us the opportunity to update. My aunt once told me that I sounded like an old lady with the way I spoke, much like me speaking Victorian English now.*

NB: When it comes to the Dalmatian/Croatian language, do you think it is important to preserve it among the descendants of Dalmatian people in New

NB: Smatrate li da članstvo u Hrvatskom Kulturnom Društvu može pomoći očuvati znanje jezika? Može li razgovor s drugim članovima koji ga znaju, čak i ako nisu tečni, pomoći sačuvati povezanost s dalmatinskim/hrvatskim jezikom? Smatrate li da Hrvatsko Kulturno Društvo i druge slične udruge čine najbolje što mogu kako bi pomogle očuvati jezik? Bi li trebale činiti više?

I7: *Smatram da članstvo u Hrvatskom Kulturnom Društvu čuva kulturu i običaje, ali ne nužno jezik onoliko koliko bi moglo. Iako bi taj aspekt mogao biti težak za procijeniti. Starije generacije i dalje govore na hrvatskome, ali im drugi često odgovaraju na engleskome. Bilteni su nam i na hrvatskome i na engleskome te se sva okupljanja na kojima ima govornika održavaju na oba jezika. Imamo nedostatak dobrih učitelja hrvatskoga jezika na Novome Zelandu pa je Društvu teško pronaći nekoga tko bi se mogao povezati sa svim dobnim skupinama. Znam da je moj najbolji učitelj oduvijek bilo putovanje u domovinu i dnevno korištenje jezika, kao i za moju djecu, to je ono što im je dalo najbolje razumijevanje i što nam daje priliku da moderniziramo jezik. Tetka⁶⁷ mi je jednom rekla da zvučim poput stare dame zbog načina na koji govorim, slično kao kada bih sada govorila viktorijanskim engleskim.*

NB: Kad je posrijedi dalmatinski/hrvatski jezik, smatrate li da je važno da se on očuva među potomcima Dalmatinaca na Novome Zelandu? Smatrate li da je uopće moguće

⁶⁷ Moguće je da je riječ i o rodbinskoj vezi, a koja može biti: (a) teta (mamina / tatina sestra), (b) ujna (žena mamina brata) ili (c) strina (žena tatina brata) jer eng. *aunt* „pokirva“ tri moguće rodbinske relacije.

Zealand? Do you even think it is possible to preserve it, knowing that, in general, each new generation is less likely to know it or have contact with it?

I11: *I wish I had the opportunity to learn Dalmatian. When I hear my nieces speaking Croatian I am aware that they have learnt more than another language. They have been given the opportunity to see how their ancestors thought about important parts of their lives.*

For me as second generation nzder it's hard to imagine. Probably the closest I got to feeling as if I belonged as well was when my nieces were part of the celebrations of Croatian settlement and they were part of the Dance group here in Wellington.

I have a feeling that the times were very different when my grandfather was here. His identity and his language were an impediment to him being able to make a life here.

Also there was no encouragement from his wife or children to pass on language or traditions. Then when my parents married the connection became less relevant. The difference with the families up in the northern Auckland was the intermarriage with Maori amongst the Dalmatians. I think there were similarities in the cultural traditions and so there was more sharing.

So the link with cultural identity through song and dance and festivals and also special foods would encourage and enhance language transmission. Perhaps not fluency but some use of Dalmatian.

I do think it's important. I certainly feel I have missed that as part of my identity. Perhaps if we had retained our family name as well it might have helped.

očuvati ga znajući da je, općenito gledano, sa svakom novom generacijom manja vjerojatnost da ga znaju ili imaju kontakt s njim?

I11: *Voljela bih da sam imala priliku naučiti dalmatinski. Kada čujem svoje nećakinje kako govore hrvatski shvaćam da su naučile više od još jednoga jezika. Dana im je prilika da vide kako su njihovi pretci razmišljali o važnim dijelovima njihovih života.*

Kao Novozelandske druge generacije teško mi je to zamisliti. Najbliže što sam došla osjećaju da i ja pripadam vjerojatno je bilo kada su moje nećakinje sudjelovale u slavljenjima hrvatskoga doseljništva i bile dio plesne grupe ovdje u Wellingtonu.

Imam osjećaj da su vremena bila drugačija u vrijeme kada je moj djed bio ovdje. Njegov identitet i jezik bili su mu prepreka u stvaranju života u ovoj zemlji.

Usto ni njegova ga žena ni djeca nisu poticali da prenese jezik ili običaje. Onda kada su se moji roditelji vjenčali ta je veza je postala manje važna. Razlika kod obitelji u sjevernom Aucklandu bila su vjenčanja Dalmatinaca s Maorima. Mislim da su postojale sličnosti u kulturnim tradicijama [između ta dva naroda] pa je stoga bilo više dijeljenja.

Povezanost s kulturnim identitetom kroz pjesmu, ples i festivale te posebnu hranu ohrabivala bi i pospješivala prijenos jezika. Možda ne tečnosti, ali neke upotrebe dalmatinskoga.

Mislim da jest važno. Svakako osjećam kako mi to nedostaje kao dio moga identiteta. Možda bi bilo pomoglo da smo zadržali obiteljsko ime.

Dvojica moje braće promijenila su ime natrag u S⁶⁸. A ja sam promijenila rođeno ime T.⁶⁹ u A⁷⁰.

⁶⁸ Podatci poznati autorici.

⁶⁹ Podatci poznati autorici.

⁷⁰ Podatci poznati autorici.

Two of my brothers changed their name back to S. And I changed my name to A. from my birth name T.

5.10. Stavovi prema trima idiomima zastupljenima u istraživanju

Za svaki od triju jezika ispitanici su trebali dati vrijednosne sudove o njima dajući ocjenu za svaki antonimski par: siromašan – bogat, ružan – lijep, arhaičan – moderan, neugodan – ugodan, priprost – profinjen, dalek – blizak, mrzak – drag (v. pitanje 15. u Prilogu 1.). Prosječne ocjene za svaki od antonimskih parova za svaki od tri jezika dane su u Tablici 5. Podebljano su označene najveće vrijednosti u svakome retku.

Tablica 5. Prosječne ocjene vrijednosnih sudova za DG, HSJ i EJ

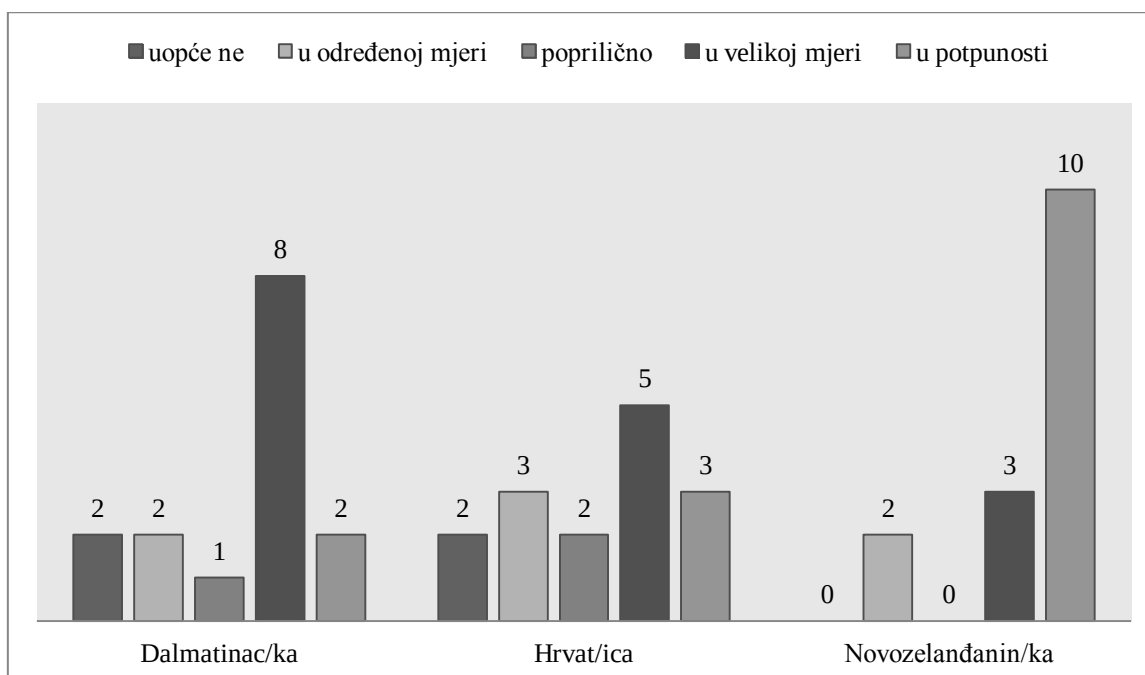
	DG	HSJ	EJ
siromašan – bogat	3,8	4,3	3,6
ružan – lijep	3,9	4	3,3
arhaičan -- moderan	2,9	3,5	3,4
neugodan – ugodan	3,5	3,6	3,3
priprost – profinjen	3,3	3,5	3
dalek – blizak	3,5	3,3	4,3
mrzak – drag	4,3	4,1	4,1
	3,6	3,7	3,6

Zanimljivo je kako HSJ ima najvišu ukupnu prosječnu ocjenu te je više pozitivno ocijenjen od DG-a. Prosječna ocjena DG-a jednaka je onoj EJ-a. Također je zanimljivo da EJ kod svih antonimskih parova osim arhaičan – moderan, dalek – blizak i mrzak – drag ima najnižu ocjenu među trima jezicima. Jedan od razloga takvih niskih ocjena može biti slaba izloženost EJ-u u ranoj dobi kod pojedinih govornika. Naime, iako su od malena bili u većem ili manjem kontaktu s EJ-om, neki od ispitanika rekli su kako su se s njime počeli bolje upoznavati tek odlaskom u školu i njegovim učenjem u tom okruženju. Moguće je i da snažne identitetske odrednice Dalmatinac/ka i Hrvat/ica utječu na sudove o tom jeziku. DG je očekivano ocijenjen kao najarhaičniji od navedena tri jezika. Ranije u radu u iskazima nekih ispitanika

(I1, I5, I7) može se vidjeti kako su i sami svjesni zastarjelosti DG-a koji im se prenosio u obitelji.

5.11. Procjena osjećaja pripadnosti

Od ispitanika se tražilo da se izjasne o vlastitome identitetu, odnosno da označe u kojoj se mjeri osjećaju Dalmatincima, Hrvatima i Novozelancima (v. pitanje 14. u Prilogu 1.). Grafikon 9. prikazuje broj pojedinih odgovora za svaku identitetsku odrednicu.

Grafikon 9. Broj pojedinih odgovora za identitetske odrednice Dalmatinac/ka, Hrvat/ica, Novozelancin/ka

Očekivano se većina ispitanika izjašnjava Novozelancima, ali ih se dosta izjašnjava u velikoj mjeri Dalmatincima. Dvoje je ispitanika čak navelo da se više osjećaju Dalmatincima/Hrvatima nego Novozelancima. Takvi odgovori su zanimljivi, posebice kada uzmemo u obzir da je jedan od tih dvoje ispitanika u dobnoj skupini 21-30 godina. Kada se promotre odgovori pojedinih ispitanika primjećuje se da se kod nekih ocjene identitetskih odrednica Dalmatinac/ka i Hrvat/ica poklapaju, odnosno da se u jednakoj mjeri osjećaju i Dalmatincima i Hrvatima. Ipak, skoro dvije trećine ispitanika navelo je različite odgovore vezano uz ta dva identiteta. U intervjuima se pokušalo saznati što ispitanici misle o

dalmatinskome i hrvatskome identitetu – jesu li isti ili različiti – te općenito što misle što sačinjava dalmatinski identitet.

NB: When we talk about identity, do you clearly differentiate between being Dalmatian, being Croat, and being a New Zealander? Would you describe yourself as having all three identities equally, or would you say that one of them outweighs the others?

I1: *It's an interesting question I guess I'm my own version of Croatian. And I'm a New Zealander. But I think I'm more Croatian than nz. As a Croatian I'd say I'm Dalmatian. Does that make sense?*

NB: It does. It's always difficult to assess yourself regarding identity (at least for me). As a native we always differentiate, for example 'I am Dalmatian', 'I am Istrian' etc. Sometimes we even make strong identity differences between residents of different cities. Did you ever feel that way? That, even though you identify as Croatian, that you in some way distinguish yourself from other Croats by the fact that you identify as Dalmatian? I guess generally speaking what I am trying to say is whether you see being a Croat and being Dalmatian as the same thing, or as different things?

I1: *In my opinion for the diaspora you are Croatian.*

Being in Croatia the identity side of it yea makes sense or like each region has its stereotypes. But with interacting with people I wouldn't be "racist" and behave different to people of different regions.

People that come from the islands.

I'd say there's no difference or shouldn't hold u back doing day to day things. Maybe I haven't been here long enough. But yea I

NB: Kada govorimo o identitetu, razlikujete li jasno između dalmatinskog, hrvatskog i novozelandskog identiteta. Biste li rekli da ste određeni svim trima identitetima podjednako, ili biste rekli da je jedan od njih jači od drugih?

I1: *Zanimljivo pitanje[.] Mislim da sam vlastita inačica Hrvata. I Novozelčanin sam. Ali mislim da sam više Hrvat nego Novozelčanin. Kao Hrvat rekao bih da sam Dalmatinac. Ima li to smisla?*

NB: Ima. Uvijek je teško odrediti vlastiti identitet (barem za mene). Mi uvijek razlikujemo, na primjer „Dalmatinac/ka sam“, „Istrijan/ka sam“ itd. Ponekad stvaramo snažne identitetske razlike između stanovnika različitih gradova. Jeste li se vi ikada osjećali tako? Da se, iako se identificirate kao Hrvat, na neki način razlikujete od drugih Hrvata zbog toga što se identificirate kao Dalmatinac? Ono što želim reći jest vidite li identitete Hrvat i Dalmatinac kao iste ili kao različite?

I1: *Moje je mišljenje da ste za dijasporu Hrvati.*

Boravkom u Hrvatskoj identitetska strana[,] da[,] ima smisla[,] ili kako svaka regija ima svoje stereotipe. Ali u interakciji s drugima ne bih bio „rasističan“ i ponašao se drugačije prema osobama iz drugih regija.

Ljudi koji su s otoka.

Rekao bih da nema razlike [između identiteta Hrvat i Dalmatinac] ili da te ne bi smjelo ometati u obavljanju svakodnevnih poslova.

think it's something to be aware of. I haven't paid it too much attention.

Like if you see number plate from imotski and it's a Mercedes and they drive erratically lol. Some things I heard from my parents.

Možda nisam proveo dovoljno vremena ovdje. Ali da[,] mislim da treba biti svjestan toga. Nisam obraćao puno pozornosti na to. Primjerice [za stereotipe] ako vidiš imotsku registracijsku oznaku na Mercedesu i voze nepredvidivo lol. Neke stvari koje sam čuo od roditelja.

NB: Could you maybe, since we already talked about identity, could you explain what does being Dalmatian mean to you personally?

I5*: *Personally, um ... Well by training I'm a geographer so I'm very kee– I'm very interested in place, I think place is a really important part of being a human and, and the Maori call it tūrangawaewae, you need to know where you stand, where you stand tall. So I've been over to Dalmatia at least four times and I've taken my children with me too so that they know where they come from. Um, so it's very important for me. I mean I'm now a New Zealander, I know that my children will be but [unclear] you know I'll be always a New Zealander [unclear] Dalmatian as well. So it's about, so for me, um, it's really important for me to know where I come from. So I've been, uh, it's quite a paternalistic culture it seems to me, Dalmatia [unclear] when my parents, my father would say "you have to go to Podgora" so I always go to Podgora. And then I would say "oh look my grandfather comes from Sućuraj" and they would say 'what the hell you want to go there for', you know, 'they're crazy over there', you know and, and, and if [unclear] I used to lose my temper or something my father would say "that's the Sućurani" and, you know, but*

NB: Možete li, budući da smo već razgovarali o identitetu, možete li objasniti što biti Dalmatincem znači za Vas?

I5*: *Za mene, hm ... Geograf sam po zanimanju stoga sam veoma gor– veoma sam zainteresiran za mjesto, smatram da je mjesto vrlo važan dio čovjeka i, i Maori to zovu tūrangawaewae⁷¹, moraš znati gdje stojiš, gdje ponosno stojiš. Dakle bio sam u Dalmaciji barem četiri puta i vodio sam djecu sa sobom kako bi znala odakle su došla. Ovaj, dakle vrlo mi je važno. Mislim, sada sam Novozelčanin, znam da će moja djeca biti, ali [nejasno] znaš uvijek ću biti Novozelčanin [nejasno] Dalmatinac također. Dakle, riječ je o, dakle za mene, za mene je vrlo važno znati odakle sam došao. Dakle bio sam, ovaj, čini mi se dosta paternalističkom, Dalmacija [nejasno] kada su moji roditelji, moj otac bi govorio „moraš ići u Podgoru“ pa sam uvijek išao u Podgoru. Onda bih govorio „gle, moj djed je iz Sućuraja“, a oni bi rekli „kog vruga želiš ići tamo“, razumiješ, „tamo su ljudi“, razumiješ i, i, i ako [nejasno] znao bih izgubiti živce ili nešto moj otac bi rekao „to su Sućurani“⁷² i, znaš, ali dakle, dakle sjećam se da sam htio otići tamo i otišao sam kako bih vidio odakle mi je djed došao, to je bilo*

⁷¹ Jedan od najpoznatijih i najsnažnijih maorskih koncepata, prevodi se kao mjesto za stajanje. Odnosi se na mjesta na kojima se ljudi osjećaju osobito osnaženo i povezano i prema starome maorskome vjerovanju to su čovjekovi temelji, njegovo mjesto u svijetu i njegov dom. (v.<<https://teara.govt.nz/en/papatuanuku-the-land/page-5>>, pristup: 17. 8. 2020.).

⁷² Pretpostavka autorice da je smisao iskaza – to je ta sućurajska krv.

so, so I remember wanting to go there and I went there to see my, where my grandfather came from, so that was really important. And last year I went, wanted to see where my grandmother came from so we went to Pelješac, to Postup, and I met my relatives for the first time so that was really, so I've, so I really felt complete now, I know where all parts of me come from. I've done ancestry DNA testing and it was interesting. I was 96, uh 96% East European and 4%... I was 4% Baltic, 4% Baltic states. Not much mix [unclear] so it's all Eastern Europe, all Croatian [unclear]. Um, so for me that's important so it's uh... yeah I– I– I– I– I'm– I'm– I– like, thinking how I can say this, uh, anyone who knows me in New Zealand knows I'm pretty much Dalmatian even the, I even think when we were kids at home we would eat, you know, we would have olive oil always, we would cook and have all sorts of foods that were seen by New Zealanders as quite strange and now they're very fashionable. So, um... yeah, it's, yeah, I'm a bit, I, I don't want to be seen as a NZer which is a [unclear] bland term but I'm very [unclear] important that I'm Dalmatian [unclear] a lot of history, I've traced back our family to 1650, um, yeah, so it's about identity really. I don't like, you know and I studied the history of it and some of the history of the Balkans is not a pretty sight, um, a lot of, a lot of conflict and, and some pretty nasty stuff too, um, so that's why it's really good to be in a peaceful place like New Zealand. Um, no, it's, it's, I don't know if [unclear] answer the question well but, I, it's, um, I'm very proud of who I am and where I come from really and it's important to me. To go forward I have to know my past and my children [unclear] too so, yeah. Um, yeah, so I've met, I've met most of my cousins, you know, we've good relationships there. My father wrote to his father every week of his

vrlo važno. Prošle sam godine otišao, želio sam vidjeti odakle mi baka dolazi pa smo otišli na Pelješac, u Postup, i upoznao sam rodbinu po prvi put pa je to bilo stvarno, dakle ja sam, dakle sada se osjećam potpuno, znam odakle svi dijelovi mene dolaze. Napravio sam i DNK analizu podrijetla i bilo je zanimljivo. Ispao sam 96, ovaj 96% istočnoeuropskog [podrijetla] i 4%... 4% su bile baltičke, 4% baltičke države. Nema velike raznolikosti [nejasno] dakle sve je istočno europsko, sve je hrvatsko [nejasno]. Ovaj, za mene je to važno pa je, uh... da, ja– ja– ja– ja sam, ja sam, ja– kako da se izrazim, ovaj, svatko tko me poznaje na Novome Zelandu zna da sam manje-više Dalmatinac čak i, čak mislim da kada smo bili djeca kod kuće bi uvijek jeli, znaš, uvijek bi imali maslinovo ulje, kuhali bi i imali razne vrste hrane koje su Novozelandčani smatrali poprilično čudnima, a sada su popularne. Dakle, ovaj... da, to je, da, pomalo sam, ne, ne želim da me se gleda kao Novozelandčinu što je [nejasno] bljedunjav izraz [kojim se ne izražava nikakva osobnost], ali sam vrlo [nejasno] važno da sam Dalmatinac [nejasno] mnogo povijesti. Istraživao sam genealogiju svoje obitelji do 1650. godine, ovaj, da, stvarno je riječ o identitetu. Ne volim, znaš i proučavao sam povijest prostora i neki dijelovi balkanske povijesti nisu lijepi prizori, ovaj, mnogo, mnogo sukoba i, i nekih dosta gadnih stvari također, ovaj, zato je zbilja dobro biti na mirnome mjestu kao što je Novi Zeland. Ovaj, ne, to je, to je, ne znam da li [nejasno] odgovara na pitanje dobro, ali ja, to je, ovaj, zbilja se veoma ponosim time tko sam i odakle dolazim i to mi je važno. Kako bih išao naprijed moram znati svoju povijest i moja djeca [nejasno] također, dakle, da. Ovaj, da, dakle upoznao sam, upoznao sam većinu svojih rođaka, znaš, imamo dobre odnose na tom području. Moj je otac svom

life, um, and we always used to send things back to the family so it's, it's uh... I'm more comfortable being a New Zealander, I've always been comfortable being Dalmatian than I have been being a New Zealander but I'm now, I've reached an age where I can reconcile the two quite nicely, yeah. So it's who I am really. [unclear] to Biokovo I feel, I almost feel it in the Biokovo, [unclear] smell the lavender and I look down and [unclear] standing next to the village, that little village the, the building that my father was born in and I [unclear] down over the sea, you know and I'm not a spiritual person but that would be the closest I would get to being spiritual, looking down there I could almost feel that I've been here before. And it explains the personality I think... Dalmatian personality is a personality that's hardwired too, you know, pretty expressive, um, open personality, can lose a temper if you, if, if, you don't want to, you know, I don't make enemies, I'm a very friendly person but I never forget if someone's done me wrong, I'll forgive maybe but I won't forget.

ocu pisao svakoga tjedna svoga života, ovaj, i uvijek smo slali stvari obitelji pa je, to je... Ugodnije se osjećam kao Novozelčanin, uvijek sam se osjećao ugodno kao Dalmatinac nego što sam se osjećao kao Novozelčanin, ali sada sam, došao sam do trenutka kada mogu dobro pomiriti to dvoje, da. Dakle zbilja to je tko sam. [nejasno] Biokovo osjećam, gotovo osjećam to na Biokovu, [nejasno] pomirišem lavandu i pogledam dolje i [nejasno] stoji pokraj sela, to malo selo ta, ta zgrada u kojoj mi se rodio otac i ja [nejasno] dolje preko mora, znaš ja nisam neka duhovna osoba, ali to je najbliže što ću doći duhovnosti, gledajući dolje mogao sam gotovo osjetiti da sam bio na tome mjestu prije. I smatram da to objašnjava osobnost... dalmatinska osobnost je osobnost koja je čvrsto usađena, znaš, prilično izražajna, ovaj, otvorena osobnost, možeš izgubiti živce ako ti, ako, ako, ne želiš to, znaš, ne stvaram neprijatelje, stvarno sam prijateljska osoba, ali nikada ne zaboravim ako mi netko učini nažao. Možda ću oprostiti, ali neću zaboraviti.

NB: In the questionnaire you stated that you identify more as a Croat than as a Dalmatian / New Zealander. Could you elaborate why you feel that that part of your identity is more prominent than the other two?

NB: U upitniku ste naveli da se identificirate više kao Hrvatica nego Dalmatinka/Novozelčanka. Možete li objasniti zašto osjećate da je taj dio Vašeg identiteta izraženiji od druga dva?

I7: I definitely identify as a Croat (prior to this it was Yugoslav) basically because it's the actual country and more correct in my eyes as Dalmatia isn't a country. However if I am talking to someone who knows Croatia I would say my family is from Dalmacija and if in Croatia if people ask I say I was born in NZ, which doesn't make me any less Croatian. New Zealanders often ask me if I was born in NZ then I am a New Zealander but I flip it and say if I was born in say Japan would that make me Japanese or Africa

I7: Definitivno se identificiram kao Hrvatica (prije toga identificirala sam se kao Jugoslavenka) jer je Hrvatska stvarna država i smatram to ispravnijim jer Dalmacija nije država. Međutim, ako pričam s nekim tko poznaje Hrvatsku, kažem da mi je obitelj iz Dalmacije, a ako me u Hrvatskoj ljudi pitaju, kažem da sam rođena na Novome Zelandu, ali da me to ne čini ništa manje Hrvaticom. Novozelčani me često pitaju ako sam rođena na Novome Zelandu, ne čini li me to Novozelčankom, ali im ja uzvratim i kažem

would that make me African (I suspect because NZ is predominantly European that people would assume that). The answer in my eyes is no, my family heritage is from Croatia, which can be traced back many generations, well to Napoleon anyway, I am sure that if I did a DNA test it would bring up other nationalities. So given this I think it might change as we have more NZ born generations and other nationalities are introduced. My children identify as Croatian, both myself and their dad are first/second generation NZers.

NB: It's interesting that you connect the denomination of your identity with the name of the country (Yugoslav vs Croat). For some, these two are never the same thing, which is of course tied to political happenings from the past in most of the cases. Do you think that those political shifts might make some descendants have difficulties in establishing a clear identity?

I7: This is very much the case. Early Dalmatian settlers travelled to NZ on Austria-Hungarian passports and were thought of as German sympathisers so were staunch in identifying themselves as Yugoslavs rather than Germans. So the patriotism to the country that they fought for then has been passed down the generations and sadly some still can't let go of this but today this isn't politically correct, they're definitely not the same thing. I put this partly down to a lack of knowledge passed down to us which was always respected as it usually came from parents or grandparents but with the 90s civil war we really only know what was in the news. Some people refuse to

da sam rođena u Japanu bi li me to činilo Japankom ili da sam rođena u Africi bi li me to činilo Afrikankom (pretpostavljam da ljudi imaju takve pretpostavke jer je stanovništvo Novoga Zelanda pretežno europskog podrijetla). Što se mene tiče odgovor je ne, moje je obiteljsko nasljeđe hrvatsko, te se može pratiti unatrag generacijama, u svakom slučaju barem do Napoleona, sigurna sam da kada bih napravila DNK test da bi pokazao druge nacionalnosti. Prema tome mislim da bi se to moglo promijeniti kako se sve više generacija rađa na Novome Zelandu i kako onamo stižu nove nacionalnosti. Moja se djeca identificiraju kao Hrvati, ja i njihov otac smo prva/druga generacija Novozelanda.

NB: Zanimljivo je da povezujete identitetsku terminologiju s imenom države (Jugoslavenka vs. Hrvatica). Za neke te dva termina nikada nisu ista stvar što je naravno u većini slučajeva povezano s političkim događanjima iz prošlosti. Smatrate li da te političke promjene nekim potomcima otežavaju izgradnju jasnoga identiteta?

I7: To je svakako slučaj. Rani dalmatinski doseljenici putovali su do Novoga Zelanda s austro-ugarskim putovnicama te su bili smatrani simpatizerima Njemačke pa su bili nepokolebljivi u tome da se identificiraju kao Jugoslaveni radije nego kao Nijemci. Patriotizam prema državi za koju su se tada borili prenio se novim generacijama i nažalost neki i dandanas ne mogu to pustiti, ali danas to nije politički korektno, definitivno nisu ista stvar. Znanje koje nam je prenijeto djelomice je razlog tome jer se to znanje uvijek poštovalo budući da je dolazilo od roditelja ili djedova i baka, ali o Domovinskom ratu iz 90-ih znamo samo ono što je bilo u vijestima. Neki ljudi odbijaju

acknowledge this change which is ludicrous. But that's a political conversation that has divided many of our people here. I don't need to get into that though. Interestingly my father who came out in the 60s was quick to adopt calling himself a Croat whereas my mother who was first generation NZ born was much slower. My paternal dide who came to NZ in the 20s was very patriotic to Jugoslavija like many of his generation (he passed away in the 80s).

NB: I'd also like to know your opinion about the relationship between the Dalmatian and Croatian identity. Do you view them as the same or different? Can one identify as a Dalmatian while not identifying as a Croat? I am not sure if my question is clear enough but what I am trying to ask is whether one sees the Dalmatian identity as a part of a bigger context (Croatian identity) just like how Dalmatia is a region of Croatia and not a stand-alone country, or can one view the two as separate entities.

I7: *Hmmmm, had to think about this a bit. To me the "Dalmatian identity" in NZ refers to the immigrants who came to NZ late 1800's-early 1900's and dug for Kauri gum up north. So, if someone tells me they're a Dally, I assume that they're from the top of the North Island of NZ (North of Auckland). Our people are proud to call themselves Dalmatian as there is a lot of respect associated to it and at the time differentiated them from the Austro-Hungarians – and so called "enemy" the Germans. Today some of them still prefer to call themselves Dalmatians because of this history and association and don't think that some people think that being Dalmatian is*

prihvatiti ovu promjenu što smatram apsurdnim. Ali to je politički razgovor koji je podijelio mnoge naše ljude ovdje. Međutim, ne trebam ulaziti u to. Zanimljivo je da je moj otac koji je došao [na Novi Zeland] u 60-ima brzo prihvatio odrednicu Hrvat dok je moja majka koja je prva generacija rođenih na Novome Zelandu sporije to prihvatila. Moj dide s očeve strane koji je došao na Novi Zeland u 20-ima bio je vrlo patriotski nastrojen prema Jugoslaviji kao i većina njegove generacije (preminuo je u 80-ima).

NB: Također bih htjela znati Vaše mišljenje o vezi između dalmatinskoga i hrvatskoga identiteta. Vidite li ih kao iste ili različite? Može li se identificirati kao Dalmatinac/ka, a da se ne identificira kao Hrvat/ica? Nisam sigurna je li mi pitanje dovoljno jasno, ali ono što želim znati jest promatra li se dalmatinski identitet kao dio većeg konteksta (hrvatskoga identiteta), kao što je Dalmacija regija unutar Hrvatske, a ne samostalna država, ili se oni mogu promatrati kao dva odvojena entiteta.

I7: *Hmmmm, trebala sam razmisliti malo o ovome. Za mene se „dalmatinski identitet“ na Novome Zelandu odnosi na iseljenike koji su došli na Novi Zeland u razdoblju između kasnih 1800-ih i ranih 1900-ih te su kopali kauri smolu na sjeveru. Ako mi netko kaže da je Dally⁷³, onda pretpostavim da su sa vrha Sjevernoga otoka Novoga Zelanda (sjever Aucklanda). Naši se ljudi s ponosom nazivaju Dalmatincima jer to ime nosi mnogo poštovanja i u ono ih je doba razlikovalo od Austro-Ugara – i tzv. „neprijatelja“ Nijemaca. I danas neki preferiraju da ih se zove Dalmatincima zbog te povijesti i povezanosti i mislim da neki ljudi ne smatraju*

⁷³ Prema Dallies u novozelandskome engleskome kolokvijalni izraz (odrednica) koju su anglosaksonci koristili za opis Dalmatinaca (*Dalmatians* → *Dallies* i *Dally*). Vremenom ulazi u svakodnevnu uporabu te se danas razumijeva kao odrednica za Dalmatince i njihove potomke (v. Mišur 2018: 27).

actually the same as being Croatian, unless they have been educated in the politics of it all or have close ties with the country. To me I am both, just like I would be a North Islander and New Zealander, would depend on who I'm talking too. On a recent trip to the gum fields I referred to myself as Dally/Dalmatian as this is what the locals recognised. I don't think of my father as being Dalmatian as he wasn't part of the early generations, he is now Croatian, and pre civil war he was Yugoslav. It's really complex when I think about it, in Croatia I can talk about us being Dalmatinci as each region has its own quirks, like for example the Korculani and Zagrebcani do too, this I imagine would be the same for all countries. So, to me, yes, the Dalmatian identity is part of a bigger Croatian identity, both here in NZ and HR.

kako je biti Dalmatincem isto što i biti Hrvatom, osim ako nisu naučili cijelu političku pozadinu toga ili imaju blisku vezu s državom. Osobno sam oboje, isto kao što bih bila i Sjevernjak⁷⁴ i Novozelandska, ovisilo bi o tome s kime pričam. Tijekom nedavnog izleta na polja kauri smole predstavljala sam se kao Dally/Dalmatinka budući da je to ono što lokalno stanovništvo prepoznaje. Ne promatram svoga oca kao Dalmatinca jer on nije bio dio ranih generacija, sada je Hrvat, a prije Domovinskog rata bio je Jugoslaven. Zbilja je složeno kada razmišljam o tome, u Hrvatskoj mogu govoriti kako smo Dalmatinci jer svaka regija ima svoje posebnosti, kao što ih imaju primjerice i Korčulani i Zagrepčani, pretpostavljam da bi slično vrijedilo za sve države. Stoga, da, za mene je dalmatinski identitet dio većega hrvatskoga identiteta i na Novome Zelandu i u Hrvatskoj.

NB: To you personally, what does it mean to be a Dalmatian (identity-wise)? Is being Dalmatian the same as being a Croat?

NB: Što za Vas znači biti Dalmatincem/kom? Je li biti Dalmatinac isto što i biti Hrvat?

I11: I remember the term Yugoslav being used when I was young. Then when I went to Auckland I first heard the term "Dally". That seemed to be the popular term for referring to Dalmatian people and their descendants. It seemed most people knew Dallies and they were seen as interesting people. I never heard the term Croat at that time except as Serbo-Croat. In Maori communities it's common to hear the term Tarara. Apparently that was how Maori referred to Dalmatians and it was a reference to the way they spoke. So my awareness was kindled by my younger brother as he developed an interest in exploring out heritage. He was involved with people through his radio journalism who

I11: Sjećam se da se upotrebljavao termin Jugoslaven/ka kada sam bila mala. Onda kada sam otišla u Auckland prvi sam put čula za termin „Dally“. To je izgleda bio popularan naziv za Dalmatince i njihove potomke. Većina je ljudi poznavala Dallyje i smatralo ih se zanimljivim ljudima. U to vrijeme nikada nisam čula termin Hrvat/ica osim unutar [termina] srpskohrvatski. U maorskim zajednicama uobičajeno je čuti termin Tarara. Tako su Maori nazivali Dalmatince i termin se odnosio na način na koji su govorili. Moj mlađi brat pobudio je moju [želju za] informiranjem kako je razvio interes za istraživanjem našega nasljeđa. Tijekom

⁷⁴ U prijevodu na hrvatski – osoba sa Sjevernoga otoka Novog Zelanda.

were very political. I have since become aware of what was happening in Croatia at that time.

I don't really know enough to differentiate between being Dalmatian or Croatian. Recently I read a book called Dubrovnik My Love written by the wife of a Croat who left after the WWII and went to Australia then NZ. I learnt a lot about the political situation during Tito's time. I hadn't been aware of the background to the breakup of Yugoslavia before.

I like to think I am more like my Dalmatian forebears than I am like my British. More passionate, more expressive and very much a family person. More like my Father than my Mother. I also like relating stories about real events in a storytelling fashion. My friends are intrigued by this but I think it's inherited. When I visited Dalmatia I felt very connected to the landscape. It's not unlike NZ.

radijskoga novinarstva došao je u kontakt s ljudima koji su bili veoma politički nastrojeni. Od tada sam postala svjesna onodobnih događaja u Hrvatskoj.

Ne znam dovoljno kako bih razlikovala između dalmatinskoga i hrvatskoga identiteta. Nedavno sam pročitala knjigu Dubrovnik My Love koju je napisala žena Hrvata koji se odselio nakon 2. svjetskog rata u Australiju, a onda na Novi Zeland. [Čitajući knjigu] mnogo sam naučila o političkoj situaciji za vrijeme Tita. Prije nisam znala pozadinu raspada Jugoslavije.

Volim misliti da sam više kao moji dalmatinski pretci nego što sam kao moji britanski pretci. Strastvenija, izražajnija i na obitelj usmjerena osoba. Više poput oca nego majke. Volim i prepričavati događaje iz stvarnoga života na pripovjedni način. Moji su prijatelji intrigirani time, ali mislim da sam to naslijedila. Kada sam posjetila Dalmaciju osjećala sam veliku povezanost s krajolikom. Sličan je kao i Novi Zeland.

U intervjuima se osvrnulo i na to koliki utjecaj jezik ima u određenju identiteta.

NB: How much of a role does language have in that, what do you think? For you, is Dalmatian/Croatian language a key part of the Dalmatian/Croatian identity? Is it necessary to know the language for someone to feel as a Dalmatian/Croat?

I1: *I didn't understand the first question. Before my view was you had to know some parts of the language. Show some respect. But being diaspora and different generations and upbringing for some. I guess No. But I feel you have to know some especially all the historical issues that can still show its self. Or how the 2 clubs in NZ. Or in*

NB: Koliku ulogu jezik ima u tome, što mislite? Za Vas, je li dalmatinski/hrvatski jezik ključan dio dalmatinskoga/hrvatskoga identiteta? Je li potrebno poznavati jezik da bi se netko osjećao Dalmatincem/Hrvatom?

I1: *Nisam razumio prvo pitanje. Prije sam smatrao kako trebaš poznavati neke dijelove jezika. Iskazati poštovanje⁷⁵. Ali kako si u dijaspori i kako su generacije su različite, a za neke i odgoji. Pretpostavljam da ne. Ali smatram kako moraš znati nešto pogotovo povijesna pitanja koja se i dalje javljaju. Ili*

⁷⁵ Poštovanje prema svojim korijenima tako da poznaješ jezik.

Australia as well. What I struggled with growing up was someone would say something like e.g. Bleiburg, or the Nazi puppet state in WW2 or the Homeland war. I would go study and form my own opinion on it.

Because how sensitive or even cultural defining those situations were. I mean, I guess that's why there is the diaspora and they hold on to things.

I like history. But then I got relatives who didn't know there were two clubs in NZ.

NB: So, if I understand correctly, you would say that more than language, the culture and history are more important in defining one's identity as Dalmatian/Croatian?

I1: *Yes, that makes sense. Or they equally got a balance of those 3. Something like history happens, culture emerges language ties it all together.*

It's interesting here to describe or insult someone's behaviour you can say they are uncultured.

NB: As I understand it, heritage is an important factor for you in defining one's identity as a Croat. How much of a role does language have in that i.e. would you say the Croatian language has a key part in constructing this identity we call Croatian or is the language something that contributes to it but is not strictly necessary? Or, to put it more simply, what does in your opinion make up the Croatian identity?

I7: *I definitely think it plays a part to me and my identity and perhaps it's what's made me feel more Croat. Going to school I knew I was different. I spoke differently, ate different*

kako [postoje] dva⁷⁶ kluba na Novome Zelandu. Također i u Australiji. Ono s čime sam se mučio dok sam odrastao jest što bi netko spomenuo npr. Bleiburg ili marionetska država nacista u 2. svjetskom ratu ili Domovinski rat. Proučio bih [te teme] i stvorio vlastito mišljenje o njima.

Zbog toga koliko su ti događaji bili osjetljivi ili čak definirali kulturu. Hoću reći, valjda zato postoji dijaspora i ne puštaju [te] stvari.

Volim povijest. No opet, imam rodbinu koja nije znala da postoje dva kluba na Novome Zelandu.

NB: Dakle, ako sam dobro razumjela, rekli biste da više no jezik, kultura su i povijest važniji čimbenici u nečijem procesu identificiranja kao Dalmatinca/Hrvata?

I1: *Da, to ima smisla. Ili sve troje imaju ravnomjernu važnost. Povijest se dogodi, kultura proizide [iz toga, a] jezik poveže sve zajedno.*

Zanimljivo je kako se ovdje za opis ili vrijeđanje nečijega ponašanja kaže da su nekulturni.

NB: Kako sam shvatila, nasljeđe je za Vas važan faktor u definiranju nečijega identiteta kao hrvatskoga. Koliki udio jezik ima u tome, tj. biste li rekli da hrvatski jezik ima ključnu ulogu u konstrukciji hrvatskoga identiteta ili on doprinosi toj konstrukciji, ali nije nužan u njoj? Ili pojednostavljeno, što za Vas čini hrvatski identitet?

I7: *Svakako smatram da ima ulogu za mene i moj identitet te je možda jezik ono zbog čega se osjećam više Hrvaticom. Znala sam da sam drugačija kada sam krenula u školu.*

⁷⁶ Supostojanje društava s različitim nacionalnim / regionalnim odrednicama u imenima (hrvatski/dalmatinski).

foods, had different values or ways and looked a bit different. I always feel at home in Croatia and have a real sense of belonging I've always said to my uncle "kako mi tuče dušu" when I am there. So, to summarise, language definitely plays a part as much as food, music, dance does too, it is culture.

Govorila sam drugačije, jela drugačiju hranu, imala drugačije vrijednosti i izgledala pomalo drugačije. U Hrvatskoj se uvijek osjećam kod kuće i imam osjećaj stvarnoga pripadanja[.] Uvijek sam govorila stricu⁷⁷ „kako mi tuče dušu“ kada sam tamo. Da sažmem, jezik zasigurno ima ulogu kao što imaju i hrana, glazba, ples, to je kultura.

⁷⁷ V. eng. *uncle* > hrv. *ujak, stric, tetak*.

6. ZAKLJUČAK

Istraživanje provedeno na navedenom uzorku ispitanika potvrdilo je hipotezu kako DG-a kao predačkoga jezika u aktivnoj upotrebi nema. To ne znači da on ne postoji – DG u jednoj reduciranoj i minimalnoj vanjskoj vidljivosti postoji među potomcima Dalmatinaca na Novome Zelandu, ali više je nego očita prevlast EJ-a što ni ne čudi s obzirom na procese asimilacije iz prošlosti. Prisutnost DG-a očituje se prije svega u domeni obitelji i to većinom u komunikaciji sa starijim članovima. DG se upotrebljava i u različitim društvima koje okupljaju Dalmatince i Hrvate, ali upitno je u kojoj se mjeri ta upotreba može smatrati istinskom upotrebom zbog različitih razina znanja koju članovi društava posjeduju. Također, budući da se promatrani uzorak ispitanika većinom sastoji od osoba srednje i starije životne dobi, to sigurno pridonosi dobivenoj slici da se DG u minimalnoj mjeri očuvao. Rezultati bi možda bili uvelike drugačiji kada bi uzorak ispitanika obuhvaćao u većoj mjeri mlađu populaciju.

Izostanak aktivne upotrebe DG-a rezultat je višestrukih faktora i to prvenstveno nedostatka motivacije za njegovu upotrebu unutar novozelandskoga društva. Motivacija uglavnom proizlazi iz obiteljskih razloga i putnih razloga, odnosno posjećivanja rodbine u Hrvatskoj. Prisutnost DG-a u medijima je vrlo skromna (iako u internetskom dobu lako dostupna) pa ni s te strane ne postoji motivacija za poznavanjem DG-a. Iako postoje načini da djeca uče hrvatski jezik, zbog izostanka snažne institucionalne podrške i kvalitetnih poučavatelja jezika obrazovna domena zasigurno ne pridonosi očuvanju DG-a u onolikoj mjeri koliko bi mogla te to opet utječe na motivaciju za poznavanjem jezika. Također ne treba ni zanemariti jednostavnu i očitu geografsku udaljenost između Novoga Zelanda i Republike Hrvatske, te geografsku udaljenost između samih potomaka Dalmatinaca na Novome Zelandu. Ta geografska raštrkanost potomaka uništava kohezivnost koja je postojala u početnim stadijima iseljavanja kada su Dalmatinci živjeli u skupinama što je omogućavalo bolji prijenos jezika.

Istraživanje je potvrdilo i drugu hipotezu da očuvanje identiteta ne ovisi nužno očuvanju jezika. Naime, i ispitanici su sami potvrdili svojim riječima kako se osjećaju Dalmatincima iako imaju slabo ili nikakvo poznavanje DG-a. Razlozi očuvanja identiteta prije svega leže u čuvanju kulture, običaja i vrijednosti te u samome postojanju društava pomoću kojih se zadržava svijest o pripadnosti Dalmaciji. Ipak, vidljivo je da potomci smatraju kako je bitno sačuvati jezik i ne dopustiti da nestane s novozelandske jezične karte makar to značilo očuvati HSJ, a ne izvorni DG.

Međutim za očuvanje jezika trebali bi se uložiti znatni naponi. Primarni zadatak bi trebala biti uspostava, odnosno oživljavanje institucionalne nastave HSJ-a uz sustavnu podršku Republike Hrvatske, a ako je moguće, i uz podršku novozelandskih vlasti. Tečajevi unutar društava mogu pomoći samo u određenoj mjeri, posebice ako poučavatelji ne posjeduju dovoljno visoku razinu kompetencija što se tiče HSJ-a, stoga je važno financijskom podrškom i unapređenjem nastavnoga kadra omogućiti kvalitetne uvjete za institucionalni prijenos jezika. Također bi bilo dobro kada bi se DG i/ili HSJ upotrebljavali unutar društava u što većoj mogućoj mjeri usprkos očitim poteškoćama u realizaciji istoga jer bi se na taj način stvorila jedna domena koja bi možda više pozitivno utjecala na razvoj motivacije za znanjem DG-a i/ili HSJ-a. Osiguravanje većega medijskoga prostora za DG bi također pridonijelo porastu motivacije, ali upitno je koliko je takav pothvat uopće moguć s obzirom na trenutno loše jezično stanje. No najvažnija stavka u očuvanju jest sustavan prijenos unutar obitelji i to na način da se upotreba većinskoga EJ-a unutar doma svede na najmanju moguću mjeru.

Naravno, u svim razmatranjima treba uzeti u obzir i činjenicu da određeni dio potomaka niti nema osviještenu razliku između DG-a i HSJ-a. To nas ne treba ni čuditi s obzirom na njihovu izmještenost izvan teritorija Republike Hrvatske. DG, odnosno svi idiomi koje su iseljenici u početnim stadijima iseljavanja ponijeli sa sobom, zasigurno su služili kao jedno od sredstava okupljanja u zajednice unatoč tome što su se ti idiomi međusobno razlikovali. Ako su oni kasnijim generacijama bili poznati pod nazivom hrvatski jezik, onda je jasno zašto postoje poteškoće u razlikovanju između ove dvije jezične odrednice. Stoga kad govore o očuvanju teško je razaznati na što ispitanici misle kada upotrebljavaju pojmove DG i/ili HSJ.

Rezultati ovoga istraživanja dali su vrlo ograničen uvid u jezičnu sliku potomaka Dalmatinaca na Novome Zelandu zbog malog uzorka. Kako bi se došlo do točnijih podataka, istraživanje bi trebalo zahvatiti veći broj osoba i svakako veći broj pripadnika mlađe starosne dobi. Ipak, kao što je već rečeno, pokazalo se da postoji želja za očuvanjem jezika, a to se nikako ne bi smjelo zanemariti. Dok god postoji želja za očuvanjem, naponi koji se ulažu kako bi se jezik očuvao i naponi koji bi mogli uslijediti u budućnosti nikada neće biti uzaludni.

7. LITERATURA

- Banović, B. (1987). Emigracijska politika Austro-Ugarske i iseljavanje iz Hrvatske u razdoblju 1867–1914. *Migracijske i etničke teme* 3 (3-4), 313–323.
- Banović, B. (1993). Institucijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. *Migracijske i etničke teme* 9 (2), 105–116.
- Bencsics, N.; Finka, B. i Šojat, A. (1982). *Nimško-gradišćanskohrvatsko-hrvatski rječnik* [*Deutsch-burgenländischkroatisch-kroatisches Wörterbuch*]. Eisenstadt / Zagreb.
- Bezić Filipović, B. (2007). Splićani izvan Splita. *Kulturna baština* 34, 121–142.
- Bezić Flipović, B. (2006). *Susret svjetova: Hrvatska – Novi Zeland*. Split: Naklada Bošković.
- Blažetin, S. (1998). Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas. Osijek: Hrvatski znanstveni zavod.
- Bockovac, Timea (2018). O ugroženosti jezika Hrvata u Mađarskoj. *Studia Slavica Savariensia* 1–2, 32–38.
- Božić Vrbanić, S. (2018). *Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Brabec, I. (1966) Govor podunavskih Hrvata u Austriji, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 2: 29–118.
- Brabec, I. (1973) Hrvatski govori u Gradišću, U: Črnja, Z., Valentić, M., Benčić, N. (ur.), *Gradišćanski Hrvati*, Zagreb, Čakavski sabor, str. 61–90.
- Cvikić, L., Jelaska, Z. i Kanajet Šimić, L. (2010). Nasljedni govornici i njihova motivacija za učenje hrvatskoga jezika. *Croatian Studies Review*, 6 (1), 113–127.
- Čagalj, I.; Ščukanec, A.; Skelin Horvat, A. (2019). Sociolingvistička slika hrvatske dijasporu u Slovačkoj. *Hrvatski iseljenički zbornik*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika, 96–107.
- Čilaš Šimpraga, A.; Drpić, I.; Lončarić, M. (2007). La lingua dei Croati di Trieste. I Croati a Trieste (ur. Damir Murković). Trieste: Hrvatske zajednice u Trstu, 471–483.

- Čizmić, I. (1996). Emigration and emigrants from Croatia between 1880 and 1980. *GeoJournal* 38 (4), 431-436.
- Čizmić, I., Sopta, M. i Šakić, V. (2005). *Iseljena Hrvatska*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Deželjin, V. (2017). Jezično planiranje u odnosu na malu jezičnu zajednicu (primjer italofone jezične zajednice u zapadnoj Slavoniji). *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 43 / 2, 331–342.
- Donadini, F. Ž. (1916). Hrvati oko Körmenda (u Ugarskoj), Split (rukopisna ostavština).
- Dragichevich, K. i Vinac, F. (2017). Pioneer Dalmatian Settler of the Far North. Awanui. Far North of New Zealand: Willow Creek Press.
- Filipović, R. (1978). Očuvanje materinskog govora naših iseljenika u SAD pod pritiskom jezika prestiža. Zagreb: Iseljništvo naroda i narodnosti Jugoslavije i njegove uzajamne veze s domovinom (zbornik radova), 530–539.
- Filipović, R. (1985). Sociolingvistički uvjeti očuvanja konavoskog dijalekta u Watsonvilleu (SAD). *Hrvatski dijalektološki zbornik* 1 (7), 89–97.
- Filipović, Rudolf (1997). The Struggle to Maintain Croatian Dialects in the U.S. Language and its Ecology: Essays in Memory of Einar Haugen (ur. Eliason, S. i Jahr, E. H.). Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 23–33.
- Filipović, Rudolf (1998). Hrvatski identitet iseljenih Gorana u SAD-u. *Budućnost iseljene Hrvatske* (ur. Šakić, V.; Jurčević, J. i Sopta, M.). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 175–185.
- Fishman, J. (1964). Language Maintenance nad Language Shift as a field of inquiry: A definition of the field and suggestions for its further development. *Linguistics* 2 (9), 32–70.
- Fishman, J. (1965). Who Speaks What Language to Whom and When? *La Linguistique* 1 (2), 67–88.
- Fishman, J. (1968). *Readings in the sociology of language*. The Hague, Paris: Mouton.

- Grgić, A. (2018). Jezični identitet inojezičnih govornika hrvatskoga koji žive u Republici Hrvatskoj (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Hebrang Grgić, I. i A. Barbarić (2019). Metodologija prikupljanja podataka i izrade retrospektivne bibliografije iseljeničkog tisk. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 62 (1), 29–48.
- Hebrang Grgić, I. i Barbarić, A. (2019). Hrvatske novine na kraju svijeta: Australija i Novi Zeland. Osijek: Kreativna riznica (stručno predavanje).
- Hebrang, Grgić, I. i Barbarić, A. (2020). Modeli komunikacije hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu: od usmene predaje do društvenih mreža. *Medijska istraživanja* 26 (1), 87–108.
- Hlavac, J. (1999). Phonological integration of English transfers in Croatian: evidence from the Croatian speech of second-generation Croatians – Australians. *Filologija* (32), 39–74.
- Hlavac, J. (2003). Second-generation Speech: Lexicon, Code-switching and Morpho-syntax of Croatian-English Bilinguals. Bern: Peter Lang.
- Ivšić, S. (1971) Hrvatska dijaspora u 16. stoljeću i jezik Hrvata Gradišćanaca, U: Finka, B. (prir.), *Izabrana djela iz slavenske akcentuacije*, str. 723–798.
- Jakich, M. (1987). The Yugoslav language in New Zealand. U: *Living languages – Bilingualism and community languages in New Zealand* (ur. Hirsh, W.). Auckland: Heinemann, 117–125.
- Jelaska, Z. (2005). Materinski, drugi, strani i ostali jezici. U: *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 24–37.
- Jelaska, Z. (2014). Vrste nasljednih govornika. *Lahor*, 1 (17), 83–105.
- Jelaska, Z. (2016). Kategorija nasljednoga govornika: središte i granice. *Romanoslavica*, 20, 1–16.
- Jelaska, Z. i Kusin, I. (2005). Usustavljivanje naziva. U: *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 49–63.
- Jones, M. J. (2012). Dalmatian settlement and identity in New Zealand: the Devcich Farm, Kauaeranga Valley, near Thames. *Australasian Historical Archaeology* 30, 24–33.

- Jutronić, D. (1973). Američki, engleski i hrvatski (čakavski dijalekt) u kontaktu. *Čakavska rič, III* (1), 71–99.
- Jutronić, D. (1974). The Serbo-Croatian language in Steelton, PA. *General Linguistics* 14, 15–34.
- Jutronić, D. (1974). Upotreba i održavanje hrvatskog jezika (čakavskog i kajkavskog dijalekta) kod naših iseljenika i njihove djece rođene u SAD-u. *Čakavska rič, IV* (1), 17–39.
- Jutronić, D. (1976). Language maintenance and language shift of the Serbo-Croatian language in Steelton, Pennsylvania. *General Linguistics* 16, 166–186.
- Jutronić, D. (1985). *Hrvatski jezik u SAD*. Split: Logos.
- Kinda Berlakovich, A. Z. (2005). Die kroatische Unterrichtssprache im Burgenland – Bilinguales Pflichtschulwesen von 1921–2001. *Interkulturelle Pädagogik* (sv. 2). Beč: LIT-Verlag.
- Kinda Berlaković, Z. (2011). Razvojni put književnog jezika Gradišćanskih Hrvata do regionalnog hrvatskog standardnog jezika. *Croatica et Slavica Iadertina*, 7/2 (7.), 377–387.
- Krtalić, M. i Hebrang Grgić, I. (2019). Cultural societies and information needs: Croats in New Zealand. *Global Knowledge, Memory and Communication* 68 (6), 652–673.
- Lasić, J. (2010). *Jezični identitet hrvatske iseljeničke zajednice u Čileu*. Croatian Studies Review (6), 163–172.
- Lasić, J. i Burić, H. (2012). *Materinski jezik u multikulturalnom prostoru Australije*. Bosanskohercegovački slavistički kongres : zbornik radova (knjiga 1.), (ur. Halilović, S.). Sarajevo: Slavistički komitet, 221–229.
- Marshall, B. (1972). Dalmatians in the north. *New Zealand's Heritage* 60, 1677–1680.
- Mišur, I. (2018). Dalmatinstvo na Novom Zelandu. *Političke analize*, 9 (36), 26–29.

- Petrović, I. (2014). Engleski i hrvatski u govoru hrvatskih iseljenika u Kanadi: prebacivanje koda i sociolingvistički profil zajednice (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Petrović, I. (2017). Očuvanje hrvatskog jezika u Kanadi. *Migracijske i etničke teme*, 33 (1), 7–36.
- Petrović, I. (2018). Croatian as a heritage language in Canada. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, (11), 59–72.
- Piccoli, A. (2000). *Dizionario dell'idioma croato-molisano di Montemitro* [Rječnik moliškohrvatskoga govora Mundimitra]. Zagreb: Matica hrvatska i Fondazione Agostina Piccoli.
- Piškorec, V. (2007). Narativni identitet u jezičnobiografskim intervjuima. Jezik i identiteti (ur. Granić, J.). Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 457–467.
- Plešković, M. (2019). Vitalnost fijumanskoga dijalekta: stanje i perspektive na početku 21. stoljeća (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Rešetar, M. (1911). Die serbokroatischen Kolonien Südtaliens. *Schriften der Balkankommision, linguistische Abteilmg.* Wien, Austria.
- Sammartino, A. (2004). *Grammatica della lingua croato-molisana* [Gramatika moliškohrvatskoga jezika]. Zagreb: Profil International i Fondazione Agostina Piccoli.
- Skelin Horvat, A. i Musulin, M. (2018). Nema ništa vidjeti sa španjolskim – Un esbozo de los calcos hispanocroatas. Poglavlja iz romanske filologije: u čast akademiku Augustu Kovačecu o njegovu 80. rođendanu (ur. Lanović, N.; Ljubičić, M.; Musulin, M.; Radosavljević, P.; Šoštarić, S.). Zagreb: FF Press, 611–624.
- Skelin Horvat, A.; Čagalj, I. i Ščukanec, A. (2017). O položaju manjinskoga jezika "odozdo" i "odozgo" na primjeru hrvatskoga jezika u Slovačkoj. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 43 (1), 227–240.
- Starčević, A. (2014). Hrvatski i engleski jezik u dodiru: hrvatska iseljenička obitelj u Kanadi. (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

- Stoffel, H. P. (1981a). The morphological adaptation of loanwords from English in New Zealand Serbo-Croatian. *Wienerslawistischer Almanach* 7, 243–252.
- Stoffel, H. P. (1981b). Observations on the Serbo-Croatian Language in New Zealand. *New Zealand Slavonic Journal* 1, 53–64.
- Stoffel, H. P. (1983). Secondary derivation from English loanwords in New Zealand Serbo-Croatian dialects. *Wiener slawistischer Almanach* 12, 294–301.
- Stoffel, H. P. (1988). Slavisches in Polynesien. Zur Geschichte des serbokroatisch-maorisch-englischen Sprachkontakts in Neuseeland *Slavic themes. Papers from two hemispheres* (ur. Christa, B. i sur.). Neuried: Hieronymus, 349–370.
- Stoffel, H. P. (1991). Common features in the morphological adaptation of English loanwords in migrant Serbo-Croatian. *Languages in Contact and Contrast* (ur. Ivir, V. i Kalodjera, D.). Berlin : Mouton de Gruyter, 417 – 430.
- Stoffel, H. P. (1993). Slav migrant languages in the 'New World': Cases of Migranto-before-death?. *Australian Slavonic and East European Studies* 7 (1), 75–89.
- Stoffel, H. P. (1994). Dialect and Standard Language in a Migrant Situation: The Case of New Zealand Croatian. *New Zealand Slavonic Journal* 13, 153 –170.
- Stoffel, H. P. (1996). The Dalmatians and their language in New Zealand. U: *Atlas of Languages of Intercultural Communication in the Pacific, Asia, and the Americas* (ur. Wurm, S.A., Muhlhausler, P. i Tryon, D.T.). Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Stoffel, H. P. (2002). Dialect and Standard Language in a Migrant Situation: The Case of New Zealand Croatian. *Croatian Studies Review* 2 (1), 1–23.
- Stoffel, H. P. (2009). From the Adriatic Sea to the Pacific Ocean: The Croats in New Zealand. *Asian and African Studies* 18 (2), 232–264.
- Swann, J., Deumert, A., Lillis, T. i Mesthrie, R. (2004). *A Dictionary of Sociolinguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Šćukanec, A. (2012). Identity (trans)formation in Croatian community in Burgenland. *Jezikoslovlje* 13 (2), 513–532.

Šćukanec, Aleksandra (2015). Višejezičnost i identitet gradišćanskih Hrvata. *Hrvatska izvan domovine* (ur. Sopta, M.; Maletić, F. i Bebić, J.). Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 233–239.

Šimičić, L. i Bilić Meštrić, K. (2018). Arbanaški na raskrižju: vitalitet i održivost jednog manjinskog jezika. Zagreb: Srednja Europa.

Škvorc, B. (1998). Nekoliko napomena o broju Hrvata, hrvatskom jeziku, školama i hrvatskim medijima u Australiji. *Društvena istraživanja* 7 (1-2), 189–206.

Škvorc, B. (2006). Hrvatski uokviren engleskim: jezik australskih Hrvata kao prvi i drugi jezik. *Lahor*, 1 (1), 15–26.

Šunde, S. (2018). Batili su ocean (ili: u potrazi za izgubljenim Podgoranima). Podgora – Zagreb (vlastita naklada).

Ujević, M. (1934) *Gradišćanski Hrvati*. Zagreb: Jeronimska knjižnica (knj. 426).

Vulić Vranković, S. i Petrović, B. (1999). Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj. Zagreb: Korabljica: prinosi za književnost u Hrvata.

Vulić, S. (2009). Vitezovi hrvatskoga jezika u Bačkoj. Subotica: NIU Hrvatska riječ.

Zubčić, S. (2010). Speech of Croatian emigrants in the overseas countries and countries of Western Europe: The level of research attained. *Croatian Studies Review*, 6 (1), 141–161.

Internetski izvori:

95 godina Hrvatske katoličke misije u Aucklandu. <<https://ika.hkm.hr/novosti/95-obljjetnica-hrvatske-katolicke-misije-u-aucklandu/>> (pristup: 10. 8. 2020.)

Defence history: Matiu/Somes Island. Department of Conservation / Te Papa Atawhai. <<https://www.doc.govt.nz/parks-and-recreation/places-to-go/wellington-kapiti/places/matiu-somes-island/historic-matiu-somes-island/defence-history/>> (pristup: 12. 8. 2020.)

Hrvatski iseljenici u prekomorskim i europskim državama i njihovi potomci. Središnji ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske. <<https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenistvo/hrvatski-iseljenici-u-prekomorskim-i-europskim-drzavama-i-njihovi-potomci/749>> (pristup: 20. 8. 2020.)

Hrvatsko iseljenništvo u Novom Zelandu. Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske. <<https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenistvo/hrvatsko-iseljenistvo-u-novom-zelandu/765>> (pristup: 20. 8. 2020.)

Hrvatska enciklopedija (mrežno izdanje). Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27891>> (pristup: 22. 7. 2020.)

Hrvatski jezični portal. <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&iseljenik> (pristup: 22. 7. 2020.)

Story: Dalmatians – Work and War: 1890 to 1930. Te Ara – The Encyclopedia of New Zealand. <<https://teara.govt.nz/en/dalmatians/page-3>> (pristup: 11. 8. 2020.)

Story: Dalmatians – Farming, fishing, winemaking. Te Ara – The Encyclopedia of New Zealand. <<https://teara.govt.nz/en/dalmatians/page-4>> (pristup: 10. 7. 2020.)

Story: Kauri forest – How and where kauri grows. Te Ara – The Encyclopedia of New Zealand. <<https://teara.govt.nz/en/kauri-forest/page-1>> (pristup: 10. 7. 2020.)

Te Ara – The Encyclopedia of New Zealand. <<https://teara.govt.nz/en>> (pristup: 10. 7. 2020.)

PRILOZI

Prilog 1. Upitnik o dalmatinskome govoru – hrvatska inačica

Poštovani/a,

studentica sam diplomskoga studija Hrvatskoga jezika i književnosti na Sveučilištu u Splitu, Hrvatska. Za svoj diplomski rad provodim istraživanje o stavovima prema jeziku i identitetu potomaka hrvatskih iseljenika na Novome Zelandu, posebice potomaka iseljenika s makarskoga područja i područja oko planine Biokovo.

Upitnikom se žele istražiti sljedeći aspekti vezani uz dalmatinski govor:

- je li se usvajao i ako je na koje se načine usvajao,
- u kojim se područjima upotrebljava i koliko često,
- koji su stavovi govornika prema dalmatinskome govoru i prema njegovu očuvanju,
- kako govornici doživljavaju vezu između jezika i identiteta.

U ovome upitniku izraz dalmatinski govor označava dalmatinski kao nasljedni jezik. Odnosi se na jezike, odnosno dalmatinske govore kojima su govorili iseljenici kada su napustili Hrvatsku i nastanili se na Novome Zelandu (npr. govor Podgore, govor Vrgorca, govor(i) Pelješca, itd.). Odnosi se na bilo koji jezik/dijalekt koji su iseljenici prenijeli novim generacijama. Izraz hrvatski označava današnji standardni hrvatski jezik, a izraz engleski označava novozelandski engleski.

Podatci dobiveni ovim upitnikom koristit će se isključivo za potrebe diplomskoga rada i prikupljaju se anonimno. Molim Vas da date svoje iskrene odgovore na pitanja. Hvala Vam što ste uložili vrijeme i trud u ovo istraživanje. Ako imate pitanja vezanih uz upitnik ili samo istraživanje, slobodno mi se obratite na adresu elektroničke pošte nbjedov@ffst.hr.

Nela Bjedov

1. Od koje ste dobi bili izloženi dalmatinskome govoru (npr. od rođenja, od treće godine)?

2. Na koje ste sve načine usvajali/učili dalmatinski govor (e.g. razgovorom s bakom, u vrtiću, u školi)?

3. Molim Vas da navedete sljedeće:

- ostale dijalekte/jezike koje ste usvojili/naučili tijekom života,
- kada ste ih počeli usvajati (npr. od rođenja, u prvome razredu osnovne škole),
- na koje ste ih načine usvajali/učili (npr. unutar obitelji, u školi, putem medija).

Dijalekti/jezici	Dob početka usvajanja/učenja	Načini usvajanja/učenja

4. Koji dijalekt/jezik (dijalekte/jezike) smatrate materinskim(a)?

5. Na kojem ste jeziku pohađali:

- vrtić: _____
- osnovnu školu: _____
- srednju školu: _____
- fakultet: _____

6. Jeste li bili u kontaktu s dalmatinskim govorom u vrtiću, u školi ili na fakultetu?

- ☐ DA
- ☐ NE

7. Ako ste na prethodno pitanje odgovorili s DA, gdje i na koji način ste bili u kontaktu s dalmatinskim govorom (npr. u osnovnoj školi u okviru izbornih ili izvannastavnih aktivnosti, kroz razgovor s učenicima i učiteljima)?

8. Molim Vas da u tablici na skali od 1 do 5 procijenite svoje poznavanje dalmatinskoga govora.

1 nikakvo	2 osnovno	3 dobro	4 vrlo dobro	5 izvrsno
--------------	--------------	------------	-----------------	--------------

Jezična vještina	Razumijevanje slušanoga	Razumijevanje govorenoga	Govorenje	Pisanje
Poznavanje	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

9. Molim Vas da na ljestvici od 1 do 5 procijenite koliko koristite dalmatinski govor u navedenim situacijama i s navedenim govornicima. Ako se neko od pitanja ne odnosi na Vas (primjerice, nemate nekoga od navedenih članova obitelji, ne idete više u školu ili ne koristite društvene mreže), molim Vas da takve kategorije ostavite neoznačenima. Napomena: Dalmatinska Zajednica koja se spominje u ovom pitanju odnosi se na bilo koju vrstu zajednice koja se bavi Dalmatincima i Hrvatima, a ne na neku određenu zajednicu.

1 nikada	2 rijetko	3 ponekad	4 uglavnom	5 isključivo
-------------	--------------	--------------	---------------	-----------------

a. unutar obitelji

Učestalost upotrebe	
s majkom	1 2 3 4 5
s ocem	1 2 3 4 5
s partnerom/icom	1 2 3 4 5
sa starijom braćom/sestrama	1 2 3 4 5
s mlađom braćom/sestrama	1 2 3 4 5
s prvorodenim djetetom	1 2 3 4 5
s drugorodenim djetetom	1 2 3 4 5
s trećerodenim djetetom	1 2 3 4 5
s četvrtorodenim djetetom	1 2 3 4 5
s bakom s majčine strane	1 2 3 4 5
s djedom s majčine strane	1 2 3 4 5

s bakom s očeve strane	1 2 3 4 5
s djedom s očeve strane	1 2 3 4 5
s unučadi	1 2 3 4 5
s ostalom rodbinom s majčine strane	1 2 3 4 5
s ostalom rodbinom s očeve strane	1 2 3 4 5

b. na radnome mjestu

	Učestalost upotrebe
s kolegama	1 2 3 4 5
s nadređenima	1 2 3 4 5
sa strankama	1 2 3 4 5

c. u školi / na fakultetu

	Učestalost upotrebe
s drugim učenicima/studentima	1 2 3 4 5
s nastavnicima/profesorima	1 2 3 4 5

d. izvan obitelji/škole/fakulteta/radnog mjesta

	Učestalost upotrebe
sa susjedima	1 2 3 4 5
s prijateljima	1 2 3 4 5
unutar Dalmatinske Zajednice na NZ	1 2 3 4 5
s prodavačima u trgovini	1 2 3 4 5
s djelatnicima u banci	1 2 3 4 5
s djelatnicima u pošti	1 2 3 4 5
s liječnikom ili medicinskom sestrom	1 2 3 4 5
u crkvi	1 2 3 4 5
u SMS porukama	1 2 3 4 5

u elektroničkoj pošti	1 2 3 4 5
na društvenim mrežama	1 2 3 4 5

10. Prema Vašim spoznajama, jesu li na dalmatinskome govoru dostupni sljedeći sadržaji? Molim Vas da označite odgovarajući kvadrat. Ako je odgovor potvrđan, Molim Vas da navedete koji su Vam sadržaji poznati (ostavite prazno ako se ne možete sjetiti) i procijenite koliko ih često koristite na ljestvici od 1 do 5.

1 nikada	2 rijetko	3 ponekad	4 često	5 redovito
-------------	--------------	--------------	------------	---------------

a. novine/časopisi

☐ Ne znam

☐ Ne

☐ Da,

znam za sljedeće: _____,

i koristim ih: 1 2 3 4 5

b. knjige

☐ Ne znam

☐ Ne

☐ Da,

znam za sljedeće: _____,

i koristim ih: 1 2 3 4 5

c. radijski sadržaji

☐ Ne znam

☐ Ne

☐ Da,

znam za sljedeće: _____,

i koristim ih: 1 2 3 4 5

d. televizijski sadržaji

☐ Ne znam

☐ Ne

☐ Da,

znam za sljedeće: _____,

i koristim ih: 1 2 3 4 5

e. internetski sadržaji (npr. internetske stranice, blogovi, društvene mreže)

☐ Ne znam

☐ Ne

☐ Da,

znam za sljedeće: _____,

i koristim ih: 1 2 3 4 5

11. Molim Vas da na ljestvici od 1 do 5 procijenite koliko često koristite dalmatinski govor danas te koliko ste ga često koristili tijekom odrastanja.

1 nikada	2 rijetko	3 ponekad	4 često	5 svaki dan
-------------	--------------	--------------	------------	----------------

Koliko često danas...	Učestalost	Koliko ste često tijekom odrastanja...	Učestalost
...čujete dalmatinski govor?	1 2 3 4 5	...čuli dalmatinski govor?	1 2 3 4 5
...govorite dalmatinski govor?	1 2 3 4 5	...govorili dalmatinski govor?	1 2 3 4 5
...čitajte na dalmatinskom govoru?	1 2 3 4 5	...čitali na dalmatinskome govoru?	1 2 3 4 5
...pišete na dalmatinskom govoru?	1 2 3 4 5	...pisali na dalmatinskome govoru?	1 2 3 4 5

12. Ako se učestalost Vaše upotrebe dalmatinskoga govora promijenila tijekom vremena, molim Vas da objasnite kada i zašto je do toga došlo.

13. Molim Vas da opišete kako okolina koja ne govori dalmatinski govor reagira na Vašu upotrebu istoga.

14. Molim Vas da na ljestvici od 1 do 5 procijenite koliko se osjećate/smatrate...

1 uopće ne	2 u određenoj mjeri	3 poprilično	4 u velikoj mjeri	5 u potpunosti
---------------	------------------------	-----------------	----------------------	-------------------

Dalmatincem/kom	1 2 3 4 5
Hrvatom/icom	1 2 3 4 5
Novozelandskim/kom	1 2 3 4 5

15. Na ljestvicama od 1 do 5 koje slijede zaokružite jednu od vrijednosti, prema tome kako doživljavate pojedini jezik. Na primjer, za prvi par (siromašan – bogat) 1 predstavlja *siromašan*, a 5 *bogat*, dok su 2, 3 i 4 vrijednosti između.

Dalmatinski govor

siromašan	1 2 3 4 5	bogat
ružan	1 2 3 4 5	lijep
arhaičan	1 2 3 4 5	moderan
neugodan	1 2 3 4 5	ugodan
priprost	1 2 3 4 5	profinjen
dalek	1 2 3 4 5	blizak
mrzak	1 2 3 4 5	drag

Hrvatski jezik

siromašan	1 2 3 4 5	bogat
ružan	1 2 3 4 5	lijep
arhaičan	1 2 3 4 5	moderan
neugodan	1 2 3 4 5	ugodan
priprost	1 2 3 4 5	profinjen
dalek	1 2 3 4 5	blizak
mrzak	1 2 3 4 5	drag

Engleski jezik

siromašan	1 2 3 4 5	bogat
ružan	1 2 3 4 5	lijep
arhaičan	1 2 3 4 5	moderan
neugodan	1 2 3 4 5	ugodan
priprost	1 2 3 4 5	profinjen
dalek	1 2 3 4 5	blizak
mrzak	1 2 3 4 5	drag

16. Molim Vas da na ljestvici od 1 do 5 ocijenite koliko Vam je važno poznavanje dalmatinskoga govora da biste...

1**2****3****4****5**

potpuno nevažno	uglavnom nevažno	niti važno niti nevažno	uglavnom važno	izuzetno važno
-----------------	------------------	-------------------------	----------------	----------------

...pronašli posao	1 2 3 4 5
...stekli nove prijatelje	1 2 3 4 5
...ostavili dobar dojam na druge ljude	1 2 3 4 5
...se školovali	1 2 3 4 5
...bili zadovoljni samim sobom	1 2 3 4 5
...putovali	1 2 3 4 5
...zarađivali	1 2 3 4 5
...održavali obiteljske veze	1 2 3 4 5
...napredovali na poslu	1 2 3 4 5
...imali dobre ocjene	1 2 3 4 5
...bili dobro prihvaćeni među Dalmatincima	1 2 3 4 5

17. Molim Vas da pažljivo pročitate sljedeće tvrdnje i odgovorite u kojoj se mjeri odnose na Vas. Zaokružite odgovarajući broj na ljestvici od 1 do 5. Napomena: Dalmatinska Zajednica koja se spominje u ovom pitanju odnosi se na bilo koju vrstu zajednice koja se bavi Dalmatincima i Hrvatima, a ne na neku određenu zajednicu.

1	2	3	4	5
Uopće se ne odnosi na mene.	Uglavnom se ne odnosi na mene.	Niti se odnosi niti ne odnosi na mene.	Uglavnom se odnosi na mene.	U potpunosti se odnosi na mene.

Volim čuti dalmatinski govor.	1 2 3 4 5
Koristim svaki priliku da upotrebljavam dalmatinski govor.	1 2 3 4 5
Uključen sam u rad Dalmatinske Zajednice na Novome Zelandu.	1 2 3 4 5
Prenosim / prenijet ću / prenio bih / prenijela bih dalmatinski govor svojoj djeci.	1 2 3 4 5

18. Molim Vas da obrazložite svoj odgovor za posljednju tvrdnju iz prethodnoga pitanja. Zašto da/ne?

19. Molim Vas da pažljivo pročitate sljedeće tvrdnje i odgovorite u kojoj se mjeri slažete sa svakom od njih. Zaokružite odgovarajući broj na ljestvici od 1 do 5. Napomena: Dalmatinska Zajednica koja se spominje u ovom pitanju odnosi se na bilo koju vrstu zajednice koja se bavi Dalmatincima i Hrvatima, a ne na neku određenu zajednicu.

1	2	3	4	5
Ne slažem se.	Uglavnom se ne slažem.	Niti se slažem niti se ne slažem.	Uglavnom se slažem.	U potpunosti se slažem.

Dalmatinski je govor važan dio identiteta svih Dalmatinaca.	1 2 3 4 5
Važno je očuvati dalmatinski govor.	1 2 3 4 5
Dalmatinskome govoru prijeti izumiranje.	1 2 3 4 5
Dalmatinski je govor vrijedan dio kulturne baštine Dalmacije.	1 2 3 4 5
Dalmatinski se govor prenosi na nove generacije.	1 2 3 4 5
Dalmatinski će govor u budućnosti potpuno nestati iz upotrebe.	1 2 3 4 5
Dalmatinski je govor važan dio identiteta članova Dalmatinske Zajednice na Novome Zelandu.	1 2 3 4 5
Roditelji bi trebali komunicirati na dalmatinskome govoru sa svojom djecom.	1 2 3 4 5
Trebale bi postojati aktivnosti/sadržaji na dalmatinskome govoru u vrtićima.	1 2 3 4 5
Trebale bi postojati aktivnosti/sadržaji na dalmatinskome govoru u školama.	1 2 3 4 5
Trebao bi postojati izborni predmet 'Dalmatinski govor' u školama.	1 2 3 4 5
Bilo kakav rad na očuvanju dalmatinskoga govora gubljenje je vremena.	1 2 3 4 5
Dalmatinska Zajednica na Novome Zelandu čini dovoljno za očuvanje dalmatinskoga govora.	1 2 3 4 5
Ako ne govoriš dalmatinskim, onda nisi Dalmatinac.	1 2 3 4 5
Današnji govornici dalmatinskoga govora pridonose njegovu očuvanju.	1 2 3 4 5

Osobna pitanja

Ovim se pitanjima prikupljaju demografski podaci potrebni za istraživanje.

1. Spol:

☐ M

☐ Ž

2. Dob: _____

3. Gdje ste odrasli? Molim Vas navedite grad/mjesto i gradsku četvrt.

4. Gdje trenutno živite? Molim Vas navedite grad/mjesto i gradsku četvrt.

5. Najviša postignuta razina obrazovanja:

☐ osnovna škola

☐ srednja škola

☐ preddiplomski studij

☐ diplomski studij

☐ poslijediplomski (doktorski) studij

Ako imate dodatne komentare o tematici koja se obrađuje ovim upitnikom ili bilo kojem dijelu ovoga upitnika, Molim Vas da ih ovdje napišete.

Ovo istraživanje sadrži i drugi dio – intervju. Intervju se sastoji od pitanja koja istražuju istu tematiku kao i upitnik, ali nudi više slobode ispitanicima u odgovaranju. Ovaj se intervju provodi kako bi se osiguralo da su prikupljeni podaci što objektivniji i detaljniji. U intervjuu možete izreći bilo koje misli koje ste možda imali dok ste ispunjavali upitnik, ali ih niste bili u mogućnosti napisati zbog uniformiranosti upitnika. Zato bih htjela da ostavite svoju adresu elektroničke pošte kako bih Vas mogla kontaktirati u vezi intervju (kada i na koji način će se izvoditi). Kao što je spomenuto u početku, svi će se podaci koristiti anonimno i Vaša adresa elektroničke pošte ili ime neće ni u kojem trenutku biti obznanjeni u diplomskome radu.

Prilog 2. Upitnik o dalmatinskome govoru – engleska inačica

Dear participants,

I am a student in the graduate course of Croatian Language and Literature at the University of Split, Croatia. For my graduation paper I will be doing a research on attitudes towards language and identity of descendants of Croatian migrants in New Zealand, specifically the descendants of migrants from the Makarska county and the territory around the mountain Biokovo.

This questionnaire seeks to explore the following aspects pertaining Dalmatian dialect:

- whether it was acquired and if it was, in which ways was it acquired,
- in which areas and how often it is used,
- what are the speakers' attitudes towards it and towards its maintenance and preservation,
- how the speakers perceive the link between language and identity.

In this questionnaire, the word Dalmatian denotes Dalmatian as a heritage language. It refers to the languages, i.e. Dalmatian dialects which migrants spoke when they left Croatia and settled in New Zealand (e.g. the dialect of Podgora, the dialect of Vrgorac, the dialect of Pelješac, etc.). It refers to any language/dialect that had been passed on to future generations by these migrants. The word Croatian denotes the Standard Croatian language of today and the word English denotes New Zealand English.

The data obtained through this questionnaire will be used solely for the purpose of the graduation paper and it will be collected anonymously. Please give your honest answers to the following questions. Thank you for investing your time and effort in this research. If you have any questions pertaining the questionnaire or research itself, feel free to contact me at the following e-mail address: nbjedov@ffst.hr.

Nela Bjedov

1. Since which age have you been exposed to Dalmatian (e.g. since birth, since the age of three)?

2. In which ways have you acquired/learned Dalmatian (e.g. by talking with grandmother, in kindergarten, in school)?

3. Please state the following:

- which other dialects/languages have you acquired/learned during your lifetime?
- at which age did you begin to acquire/learn them (e.g. since birth, in the first grade of primary school)?
- in which ways have you acquired them (e.g. within family, in school, via media)?

Dialects/languages	Age when you began acquiring/learning them	Ways in which you acquired/learned them

4. Which dialect(s)/language(s) do you consider to be your mother tongue(s)?

5. Which language(s) was the language of education in your:

- kindergarten: _____
- primary school: _____
- secondary school: _____
- university: _____

6. Have you been in contact with Dalmatian in your kindergarten, school or university?

- ☐ YES
- ☐ NO

7. If you have answered the previous question with YES, where and in which way have you been in contact with Dalmatian (e.g. in primary school as a part of elective or extracurricular activities, through conversations with pupils and teachers)?

8. By using the given scale from 1 to 5, please assess your knowledge of Dalmatian in the following table.

1 none	2 basic	3 good	4 very good	5 excellent
-----------	------------	-----------	----------------	----------------

Language competence	Understanding of spoken material	Understanding of written material	Speaking	Writing
Knowledge	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

9. By using the given scale from 1 to 5, please assess how much you use Dalmatian in the following situations and with the following interlocutors. If a question does not refer to you (for example, you do not have some of the mentioned family members, you do not attend school anymore or you do not use social media), please leave it unmarked. Note: The Dalmatian Community mentioned in the question refers to any type of community that centres around Dalmatians and Croats, it does not refer to a specific one.

1 never	2 rarely	3 sometimes	4 mostly	5 exclusively
------------	-------------	----------------	-------------	------------------

e. *within family*

Frequency of usage	
with mother	1 2 3 4 5
with father	1 2 3 4 5
with partner	1 2 3 4 5
with older sibling(s)	1 2 3 4 5
with younger sibling(s)	1 2 3 4 5
with firstborn child	1 2 3 4 5
with secondborn child	1 2 3 4 5
with thirdborn child	1 2 3 4 5

with fourthborn child	1 2 3 4 5
with maternal grandmother	1 2 3 4 5
with maternal grandfather	1 2 3 4 5
with paternal grandmother	1 2 3 4 5
with paternal grandfather	1 2 3 4 5
with grandchildren	1 2 3 4 5
with other relatives on your mother's side	1 2 3 4 5
with other relatives on your father's side	1 2 3 4 5

f. at workplace

	Frequency of usage
with colleagues	1 2 3 4 5
with superiors	1 2 3 4 5
with parties	1 2 3 4 5

g. at school/university

	Frequency of usage
with other pupils/students	1 2 3 4 5
with teachers/professors	1 2 3 4 5

h. outside of family/school/university/workplace

	Frequency of usage
with neighbours	1 2 3 4 5
with friends	1 2 3 4 5
with Dalmatian Community in NZ	1 2 3 4 5
with salespeople in stores	1 2 3 4 5
with bank employees	1 2 3 4 5
with post employees	1 2 3 4 5

with doctor or nurse	1 2 3 4 5
at church	1 2 3 4 5
in text messages	1 2 3 4 5
in e-mails	1 2 3 4 5
on social media	1 2 3 4 5

10. To your knowledge, are the following contents available in Dalmatian? Please mark the corresponding square. If you have answered to any category with YES, please list the contents from that category you are familiar with (if you cannot remember them, leave empty) and asses how often you use them by using the given scale from 1 to 5.

1 never	2 rarely	3 sometimes	4 frequently	5 regularly
-------------------	--------------------	-----------------------	------------------------	-----------------------

f. newspapers/magazines

☐ I don't know

☐ No

☐ Yes,

I know of the following: _____,

and I use them: 1 2 3 4 5

g. books

☐ I don't know

☐ No

☐ Yes,

I know of the following: _____,

and I use them: 1 2 3 4 5

h. radio material

☐ I don't know

☐ No

☐ Yes,

I know of the following: _____,

and I use them: 1 2 3 4 5

i. television material

☐ I don't know

☐ No

☐ Yes,

I know of the following: _____,

and I use them: 1 2 3 4 5

j. Internet material (e.g. webpages, blogs, social media)

☐ I don't know

☐ No

☐ Yes,

I know of the following: _____,

and I use them: 1 2 3 4 5

11. By using the given scale from 1 to 5, please assess how often you use Dalmatian today and how often you used it while growing up.

1 never	2 rarely	3 sometimes	4 frequently	5 every day
------------	-------------	----------------	-----------------	----------------

How often today...	Frequency	How often while growing up...	Frequency
...do you hear Dalmatian?	1 2 3 4 5	...did you hear Dalmatian?	1 2 3 4 5
...do you speak Dalmatian?	1 2 3 4 5	...did you speak Dalmatian?	1 2 3 4 5
...do you read in Dalmatian?	1 2 3 4 5	...did you read Dalmatian?	1 2 3 4 5
...do you write in Dalmatian?	1 2 3 4 5	...did you write in Dalmatian?	1 2 3 4 5

12. If the frequency of your usage of Dalmatian has changed over time, please explain when and why it has changed.

13. Please describe how your non-Dalmatian-speaking surrounding reacts when you use Dalmatian.

14. By using the given scale from 1 to 5, please assess how much you consider yourself a...

1 not at all	2 to some extent	3 quite	4 largely	5 completely
-----------------	---------------------	------------	--------------	-----------------

Dalmatian	1 2 3 4 5
Croat	1 2 3 4 5
New Zealander / Kiwi	1 2 3 4 5

15. On the following scales from 1 to 5, mark the values according to how you perceive the three languages. For example, for the first pair (not rich – rich) the number 1 represents *not rich* and number 5 represents *rich*; 2, 3 and 4 are in-between values.

Dalmatian dialect		
not rich	1 2 3 4 5	rich
ugly	1 2 3 4 5	beautiful
archaic	1 2 3 4 5	modern
unpleasant	1 2 3 4 5	pleasant
unsophisticated	1 2 3 4 5	sophisticated
distant to you	1 2 3 4 5	close to you
I hate it	1 2 3 4 5	I like it

Croatian language		
not rich	1 2 3 4 5	rich
ugly	1 2 3 4 5	beautiful
archaic	1 2 3 4 5	modern
unpleasant	1 2 3 4 5	pleasant
unsophisticated	1 2 3 4 5	sophisticated
distant to you	1 2 3 4 5	close to you
I hate it	1 2 3 4 5	I like it

English language		
not rich	1 2 3 4 5	rich
ugly	1 2 3 4 5	beautiful
archaic	1 2 3 4 5	modern
unpleasant	1 2 3 4 5	pleasant
unsophisticated	1 2 3 4 5	sophisticated
distant to you	1 2 3 4 5	close to you
I hate it	1 2 3 4 5	I like it

16. By using the given scale from 1 to 5, please assess how important knowledge of Dalmatian is to you in order to...

1 completely unimportant	2 mostly unimportant	3 neither important nor important	4 mostly important	5 completely important
--------------------------------	----------------------------	--	-----------------------	------------------------------

...find a job	1	2	3	4	5
...gain a new friends	1	2	3	4	5
...leave a good impression on others	1	2	3	4	5
...receive education	1	2	3	4	5
...be pleased with yourself	1	2	3	4	5
...travel	1	2	3	4	5
...make a living	1	2	3	4	5
...maintain family relationships	1	2	3	4	5
...get ahead on the job	1	2	3	4	5
...have good grades	1	2	3	4	5
...be well-accepted among Dalmatians	1	2	3	4	5

17. Please carefully read the following statements and answer to what extent they refer to you. Mark the corresponding number on the scale from 1 to 5. Note: The Dalmatian Community mentioned in the question refers to any type of community that centres around Dalmatians and Croats, it does not refer to a specific one.

1 It does not refer to me at all.	2 It mostly does not refer to me.	3 It neither does nor does not refer to me.	4 It mostly refers to me.	5 It completely refers to me.
---	---	--	---------------------------------	-------------------------------------

I like to hear Dalmatian.	1	2	3	4	5
I use every opportunity to speak Dalmatian.	1	2	3	4	5
I am involved with the work of the Dalmatian Community in New Zealand.	1	2	3	4	5
I am passing on / will pass on / would pass on Dalmatian onto my children.	1	2	3	4	5

18. Please elaborate your answer for the fourth statement from the previous question. Why yes/no?

19. Please carefully read the following statements and answer to which extent you agree with each of them. Mark the corresponding number on the scale from 1 to 5. Note: The Dalmatian Community mentioned in the question refers to any type of community that centres around Dalmatians and Croats, it does not refer to a specific one.

1	2	3	4	5
I disagree.	I mostly disagree.	I do not agree nor disagree.	I mostly agree.	I completely agree.

Dalmatian dialect is an important part of the identity of all Dalmatians.	1 2 3 4 5
It is important to preserve the Dalmatian dialect.	1 2 3 4 5
Dalmatian dialect is facing extinction.	1 2 3 4 5
Dalmatian dialect is a valuable aspect of Dalmatia's cultural heritage.	1 2 3 4 5
Dalmatian dialect is passed on to new generations.	1 2 3 4 5
Dalmatian dialect will completely go out of use in the future.	1 2 3 4 5
Dalmatian dialect is an important part of the identity of the members of the Dalmatian Community in New Zealand.	1 2 3 4 5
Parents should speak in Dalmatian with their children.	1 2 3 4 5
There should be activities/content in Dalmatian in kindergartens.	1 2 3 4 5
There should be activities/content in Dalmatian in schools.	1 2 3 4 5
There should be a course called 'Dalmatian dialect' in schools.	1 2 3 4 5
Any work on the preservation of Dalmatian dialect is a waste of time.	1 2 3 4 5
The Dalmatian Community in New Zealand is doing enough for the preservation of Dalmatian dialect.	1 2 3 4 5
If you do not speak Dalmatian, then you are not Dalmatian.	1 2 3 4 5
Today's speakers of Dalmatian contribute to its preservation.	1 2 3 4 5

Personal questions

These questions are related to the demographic data needed for the research.

1. Sex:

☐ M

☐ F

2. Age: _____

3. Where did you grow up? Please state the name of the town/place and the name of the neighbourhood.

4. Where do you currently live? Please state the name of the town/place and the name of the neighbourhood.

5. Highest acquired level of education:

☐ primary school

☐ secondary school

☐ undergraduate studies

☐ graduate studies

☐ postgraduate (doctoral) studies

If you have any additional comments about the topic which is being researched within this questionnaire or comments about any part of this questionnaire please write them in the box below.

This research also contains a second part – the interview. This interview consists of questions which explore the same themes as the questionnaire but gives more freedom to the interviewee in answering. Conducting this interview is to make sure that the data collected is as objective and as detailed as possible. In the interview you can voice out any thoughts you might have had when you filled out the questionnaire but was not able to write due to the uniformity of the questionnaire itself. For this reason I would like you to leave your e-mail so that I can contact you regarding the interview (when and how it will take place). As stated in the beginning, all the data will be used anonymously and your e-mail or name will at no point be made public in the graduation paper.

Prilog 3. Popis tablica

Tablica 1. Prosječna ocjena za svaku jezičnu vještinu kod procjene vlastitog znanja DG-a ...	52
Tablica 2. Broj pojedinih ocjena kod procjene učestalosti upotrebe DG-a za svakog člana obitelji	53
Tablica 3. Postotak učestalosti upotrebe različitih medijskih sadržaja na DG-u	58
Tablica 4. Prosječna učestalosti upotrebe DG-a danas i u prošlosti.....	60
Tablica 5. Prosječne ocjene vrijednosnih sudova za DG, HSJ i EJ	77

Prilog 4. Popis grafikona

Grafikon 1. Spolna razdioba ispitanika u postotcima.....	29
Grafikon 2. Dobna razdioba ispitanika u postotcima	30
Grafikon 3. Broj pojedinih ocjena za svaku jezičnu vještinu kod procjene vlastitog znanja DG-a.....	52
Grafikon 4. Prosjek učestalosti upotrebe DG-a s članovima obitelji	54
Grafikon 5. Razina upoznatosti s različitim medijskim sadržajima na DG-u	58
Grafikon 6. Broj odgovora za pojedinu motivacijsku situaciju za znanjem DG-a	67
Grafikon 7. Broj pojedinih odgovora za svaku tvrdnju vezanu uz percepciju vlastitoga doprinosa očuvanju DG-a	68
Grafikon 8. Rezultati (ne)slaganja s tvrdnjama o očuvanju DG-a i percepciji toga očuvanja..	71
Grafikon 9. Broj pojedinih odgovora za identitetske odrednice Dalmatinac/ka, Hrvat/ica, Novozelandsanin/ka	78

(TRANS)FORMACIJA JEZIČNOGA IDENTITETA POTOMAKA DALMATINACA NA NOVOME ZELANDU

Sažetak:

U radu se istražuje razina i domene (o)čuvanosti predačkoga jezika u zajednici dalmatinskih potomaka na Novome Zelandu. Jezik je predaka koji se promatra u radu dalmatinski govor (DG) odnosno oni govori s područja srednje i južne Dalmacije koje su prve generacije iseljenika ponijele sa sobom s prostora iseljavanja. Podatci analizirani u ovom radu prikupljeni su upotrebom strukturiranoga upitnika i narativnoga intervjua. U istraživanju je sudjelovalo petnaest (15) ispitanika. Hipoteze istraživanja bile su sljedeće: (1) DG kao predački jezik ne postoji u aktivnoj upotrebi među dalmatinskim potomcima, (2) (o)čuvanje jezika nije presudno za (o)čuvanje dalmatinskoga identiteta i (3) ne postoji mogućnost revitalizacije DG-a kao predačkoga jezika. Istraživanje je potvrdilo navedene hipoteze. Znatni se naponi trebaju uložiti kako bi se (o)čuvao DG, prvenstveno u dijelu jače institucionalne podrške iz Republike Hrvatske, a ako je moguće i vlade Novoga Zelanda. Iako se na pojedinim mjestima u istraživanju pokazalo kako neki ispitanici nisu svjesni razlike između DG-a i hrvatskoga standardnog jezika (HSJ), želja je za (o)čuvanjem bilo DG-a ili HSJ-a među dalmatinskim potomcima vidljiva i ona postoji.

Ključne riječi: dalmatinski govor, jezični identitet, predački jezik, Novi Zeland

(TRANS)FORMATION OF THE LINGUISTIC IDENTITY OF THE DESCENDANTS OF DALMATIANS IN NEW ZEALAND

Summary:

This paper explores the degree of ancestral language maintenance in the community of Dalmatian descendants in New Zealand. The ancestral language analysed in this paper is the Dalmatian dialect i.e. the dialects from the areas of central and southern Dalmatia which the first generations of immigrants brought with themselves. The data analysed in this paper were obtained through a structured questionnaire and a narrative interview. Fifteen people participated in the research. The hypotheses of the research were as follows: (1) Dalmatian dialect as an ancestral language is not actively used among the Dalmatian descendants, (2) maintenance of the language is not crucial for the maintenance of the Dalmatian identity and (3) revitalisation of the Dalmatian dialect as an ancestral language is not possible. The research confirmed the stated hypotheses. Significant efforts should be made in order to maintain the Dalmatian dialect, primarily when it comes to the institutional support of the Republic of Croatia and, if possible, of the government of New Zealand. Although the research has shown that some participants are not aware of the distinction between the Dalmatian dialect and the Croatian Standard language, a wish to preserve the language exists among the Dalmatian descendants.

Keywords: Dalmatian dialect, linguistic identity, ancestral language, New Zealand

Izjava 1.

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja HELA BJEŠOV, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice KRČATISTIKE I ANGLISTIKE, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 31. 8. 2020.

Potpis

Izjava 2.

Obrazac I.P.

Izjava o pohrani završnog/diplomskog rada (podrtajte odgovarajuće) u Digitalni
repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: NELA BJEŠOU
Naslov rada: (TRANS)FORMACIJA JEZIČNOG IDENTITETA ROMAKA DALMATINACA NA
Znanstveno područje: HUMANISTIKA NOVOM
ZECLANDU
Znanstveno polje: FILOLOGIJA
Vrsta rada: DIPLOMSKI RAD

Mentor/ica rada:

JOŠIP LASIĆ, DR. SC., V. LEKT.
(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva:

MARIJANA TOMELIĆ ČUBELIĆ, IZV. PROF., DR. SC., TANJA BRESAN ANČIĆ, DOC., DR. SC.
(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) rad u otvorenom pristupu
 - b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST
 - ☒ c) široj javnosti, ali nakon proteka 6/12 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
- (zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: 31. 8. 2020

Potpis studenta/studentice: Nela B